

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

YOKSULLUĞUN EĞİTİM BAŞARISI ÜZERİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH PATIR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. M. RUHAT YAŞAR

KİLİS
TEMMUZ 2011

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

Yoksulluğun Eğitim Başarısı Üzerine Etkisi

EMRAH PATIR

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. M. Ruhat YAŞAR (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. M. Ruhat YAŞAR (Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Erdiñç Gülcü (Üye)

İmzası

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

SBE Müdürü

(Yrd. Doç. Dr. Hasan ŞENER)

T. C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu ve bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.(01/07/2011)

Emrah PATİR

ÖZET

YOKSULLUĞUN EĞİTİM BAŞARISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

EMRAH PATIR

Yüksek Lisan Tezi, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. M. Ruhat YAŞAR

Temmuz-2011, 134 Sayfa

Yoksulluk insanlık tarihi boyunca varolan ve günümüzde de önemi koruyan ve birden fazla boyutu olan bir sorundur. En genel anlamıyla yoksulluk yeterli kaynak ve gelir sahibi olamama durumudur. İster gelişmiş, ister gelişmemiş ülkeler olsun her devlet bu sorunla karşı karşıyadır. Bireyin, toplumun alt sınıfında doğması ve yaşaması onun tüm yaşam çizgisi üzerinde etkili olmaktadır. Yoksulların kader olarak adlandırdıkları bu olay ekonomik anlamda gelir eşitsizliğinden ve kaynakların eşit olarak paylaşılmamasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik eşitsizlik toplumsal sınıfların ortaya çıkmasına ve bu sınıflar arası sosyal mesafenin oluşmasına neden olmaktadır. Toplumsal sınıflar arası geçişler ise eğitimle veya gelirin artması ile yaşanabilmektedir. Eğitime ulaşma, başarı veya okula devam edebilme yoksulluk tarafından belirlenmekte hem de yoksulluk sürecini yeniden belirlemektedir. Bu süreç içerisinde birey eğitim alarak içinde bulunduğu sosyal sınıftan bir üst sosyal sınıfa çıkabilmekte veya eğitim almayarak daha alt bir sosyal sınıfa düşebilmektedir. Eğitimin gizil amaçlarından birisi de aslında toplumsal eşitliği sağlamak ve her insana kendini gerçekleştirme olanağını sunmaktır.

Bu çalışmamızda toplumun alt sosyal sınıflarında yaşayan yani yoksul ailelerin çocuklarının eğitim yaşamları boyunca karşılaştıkları sorunlar ve yaşamak zorunda oldukları bu olgunun okul başarıları üzerine etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda 3 farklı okuldan öğrenciler seçilerek bu öğrencilerin yaşadıkları ortamdan ne ölçüde etkilendikleri ve bu öğrencilerin zihniyet yapıları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yoksulluğun çocuklar üzerinde yaratmış olduğu etkileri ortaya koymak için öğrencilere anket uygulanmış ancak nicel verilerin yüzeysel olması sebebiyle mülakat ve olgu incelemesi gibi yöntemlerden elde edilen nitel verilerden yararlanılarak derinlemesine bir inceleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, başarı, yoksulluk, zihniyet yapısı, sosyal sınıf

ABSTRACT**IMPACT OF POVERTY ON EDUCATIONAL ACHIEVEMENT****Emrah PATIR**

**Master Thesis, Department of Primary Education in Social Sciences
Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. M. Ruhat YAŞAR
July–2011, 134 pages**

Poverty is a multi-dimensional issue which has been going on since the very beginning of the history of mankind and which is still important today. In the most general and the simplest sense poverty is having lack of a sufficient fund or income. Whether in developed or indeveloped countries every goverment is faced with this problem at a certain extent. For an individual, tobe born and to live in a lower class of society have influence upon his/her whole life-line. And, this fact which “ the poor” name as “destiny” is due to the unequal sharing of the resources. Inequality of incame gives birth to both the emergence of social classes also the increase on the social distance between those classes. On the other hand, transitions among the social classes can be possible through getting an akadematical education or with a rising incame. Access to education, success and being able to attend to a school are both determined by powerty; and they re-determine the process of poverty. During this process , an individual may skip up to a higher social class by receiving education or may fall down to a lower social class by having lack of education. One of the ulterior motives of education is also, to obtain social equality and to give each individual the ppurtunity for self-actualization. In this fieldwork, it was aimed to expose the problems faced during their educational life, by the children from the lower classes of the societ, that is the say, the children from “poor” families; and also to expose what effects this fact they have to

live with, makes on their lives. In our study, by picking some students from three different schools, it was aimed to discover to what extent these students were influenced by the environment they live in and to discover their mentalities. The students were conducted a survey in order to reveal the effects that “poverty” had made on them but, because the quantitative data of the survey turned out to be too abstract, a deep study was made by using the methods “oral interview” and “case study”, which are more suitable for getting quantitative data.

Key Words: Education, success, poverty, mentalities, social class

İÇİNDEKİLER**Sayfa No**

ETİK KURALLARA UYULDUĞUNA DAİR BEYAN.....	İİ
TEZ ONAY SAYFASI.....	İİİ
ÖZET.....	İV
ABSTRACT.....	Vİ
İÇİNDEKİLER.....	Vİİ
TABLolar LİSTESİ.....	Xİİ
HARİTA LİSTESİ.....	XV
KISALTMALAR.....	XV
ÖNSÖZ.....	XVİ

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN ALANI VE KAPSAMI.....	2
1.1. Konunun Önemi ve Gereğesi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Problem Cümlesi.....	4
1.4. Alt Problemler.....	4
1.5. Araştırmanın Metodu.....	5

1.6.Sınırlılıklar.....	6
1.7. Tanımlar.....	7
1.8. Evren ve Örneklem.....	7
1.8.1. Örneklem Olarak Alınan Okulların Genel Özellikleri.....	8
1.9. Veri Toplama Teknikleri.....	9
A- Anket Formu.....	10
B- Mülakat.....	10
C- Olgu İncelemesi.....	11

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ

2. YOKSULLUK TANIMLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....	12
2.1. Yoksulluğu Belirleyen Önemli Faktörler.....	16
2.2. Yoksulluk Türleri.....	18
2.2.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk.....	18
2.2.2. Gelir Yoksulluğu-İnsanı Yoksulluk.....	19
3. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ.....	20

4. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNİ ETKİLEYEN ETMENLER.....	23
4.1. Ekonomik Etmenler.....	23
4.1.1. Gelir.....	23
4.1.2. Meslek.....	24
4.1.3. Devletin Ekonomik Gücü.....	24
5. EKONOMİ – EĞİTİM İLİŞKİSİ.....	25
6. SOSYAL SINIF.....	27
6.1. Alt Sosyal Sınıf Çocuğu.....	29
6.2. Alt Sosyal Sınıf Çocuklarının Toplumsal Hareketlilik Şansları ve Eğitim Olanakları	31
7. SOSYAL SEMAYE VE EĞİTİM.....	32
8. KÜLTÜREL SERMAYE VE EĞİTİM.....	34
9. SOSYAL SINIF, EĞİTİM VE BAŞARI GÜDÜSÜ.....	35
9.1. Orta Sınıf Çocuklar Başarıya Zorlanırlar	37
9.2. Alt Sınıf Çocuklarına Yaşamalarını Sürdüremeleri Öğretilir.....	38
10. BAUMAN VE SOSYAL DIŞLANMA.....	38
11. O. LEWİS VE YOKSULLUK KÜLTÜRÜ.....	44

12. DİP SINIF VE DERİN YOKSULLUK.....	47
---------------------------------------	----

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

13. ANKETTEN ELDE EDİLEN VERİLER VE YORUMLARI.....	49
13.1. Öğrencilerin Genel Özellikleri.....	49
13.2. Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim Başarısı.....	50
13.3. Aile Profilleri ve Eğitim Başarısı.....	53
13.4. Ailenin Ekonomik Durumu ve Eğitim Başarısı.....	56
13.4.1. Yoksul Öğrenciler ve Okul dışı Çalışma Hayatları.....	61
13.5. Evin Fiziki Durumu ve Ailedeki birey Sayısı.....	63
13.6. Ailedeki Sorunlar ve Eğitim Başarısı.....	64
13.7. Ailenin Eğitime Bakışı ve Eğitim Başarısı.....	68
13.8. Okul Dışı Eğitim Desteği ve Eğitim Başarısı.....	70
14. OLGU İNCELEMELERİ.....	74
15. TARTIŞMA.....	83

BÖLÜM IV**SONUÇ VE ÖNERİLER**

Sonuçlar.....	86
Öneriler.....	90
KAYNAKLAR.....	92
EKLER	97
ANKET SORU FORMU.....	97
MÜLAKAT SORU FORMU.....	102
ANKET UYGULAMA İZİN BELGELERİ.....	103
YOKSULLUĞA DAİR FOTOĞRAFLARA YANSIYANLAR.....	105
ÖZGEÇMİŞ(VİTEA).....	117

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yoksulluğun Kavramsal ve Ölçümsel Düzeyi.....	14
Tablo 2. Hane Halkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumlarına Göre Yoksulluk Oranları.....	16
Tablo 3. Yoksulluğu Belirleyen önemli Faktörler.....	17
Tablo 4. Mutlak ve Görelî Yoksulluğun Karşılaştırılması.....	19
Tablo 5. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıfların Dağılımları.....	50
Tablo 6. Cinsiyete Göre Okunan Sınıf Durumuna Göre Dağılım.....	51
Tablo 7 Cinsiyet ve Başarı Durumuna Göre Dağılım.....	52
Tablo 8 Ailede Sahip Olunan Çocuk Sayısı Dağılımları.....	53
Tablo 9 Ailede Okuyan Çocuk Sayısı Dağılımları.....	54
Tablo 10. Ailede Okuyan Çocukları Eğitim Kademelerine Göre Dağılımları.....	54
Tablo 11. Ailedeki Çocuk Sayısı ve Başarı Durumuna Göre Dağılım.....	55
Tablo 12. Ailenin Ortalama Aylık Gelir Dağılımı.....	57
Tablo 13. Aile Reisinin Mesleğinin Meslek Dağılımı.....	58

Tablo 14. Öğrencinin Eğitiminde Kullanılan Aylık Bütçe Dağılımı.....	58
Tablo 15. Okul Sonrası Çalışılan İş ve Başarı Dağılımı.....	59
Tablo 16. Alınan Nakdi/Ayni Yardım ve Başarı Durumuna Göre Dağılım.....	60
Tablo 17. Eğitime Harcanan Para ve Başarı Durumuna Göre Dağılım.....	62
Tablo 18. Oturulan Evin Isınma Şeklinin Dağılımı.....	63
Tablo 19. Evdeki Oda Sayısı ve Ailedeki Toplam Kişi Sayısı Durumuna Göre Dağılım.....	64
Tablo 20. Ailedeki Sorunların Başarı Üzerine Etkisi.....	65
Tablo 21. Alınan Disiplin Cezası ve Ailedeki Sorunlar Durumuna Göre Dağılım...	66
Tablo 22. Ailenin Eğitime Bakışı ve Başarı Durumuna Göre Dağılım.....	68
Tablo 23. Velinin Bir Dönem İçinde Okul Ziyareti Dağılımı.....	69
Tablo 24. Gidilen Kurs ve Başarı Durumuna Göre Dağılım.....	71
Tablo 25. Cinsiyet ve Gidilen Kursun Durumuna Göre Dağılım.....	72
Tablo 26. Cinsiyet ve Derse Yardım Eden Kişi Durumuna Göre Dağılım.....	73

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Yoksulluk Sınırı Altında Yaşayan Ev Halkı Yüzdesi.....15

KISALTMALAR CETVELİ

SPSS: Statistics Programme For Social Scientists

AGE: Adı geçen eser

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

İ.İ.B.F: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

AKT: Aktaran

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OECD: Organization For Economic Co-operation and Development

ÖNSÖZ

Bu çalışma yoksulluğu ve bunun eğitim sistemindeki ve çocukların başarıları üzerine yansımalarını ortaya çıkarmak üzere yapılmıştır. Üç kentteki yoksul çocukların örnek olarak incelendiği bu çalışma, öncelikle yoksullukla ilgili teorik bir çerçeve çizip, peşinden uygulanan anket, mülakat ve olgu incelemesi sonuçlarını değerlendirmektedir. Ülkemizde yoksulluk sorununa birkaç sivil toplum kuruluşu dışında pek eğilen yoktur. Devlet politikası olarak esaslı çalışmalar yapılmasına yönelik her ne kadar seçim dönemlerinde vaatlerde bulunulsa da seçim sonrası genellikle bu vaatler unutulmaktadır ve yoksullar kaderlerine terk edilmektedir.

Ülkemizde yoksulluk sorunu ile çok fazla bilimsel çalışmaya da maalesef rastlayamamaktayız. Üniversitelerin Sosyoloji Ana Bilim Dallarında, Devlet Planlama Teşkilatında veya İ.İ.B.F'lerde yapılan birkaç yüksek lisans veya uzmanlık tez çalışması dışında çok fazla çalışmaya rastlanmamaktadır. Yapılan çalışmalarda ya yoksulluğun sosyolojik boyutunu almış veya ekonomik boyutu ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada ise yoksulluğun toplumun temel dinamiği olan eğitim ve öğrenci başarısı üzerine yansımaları üzerinde durulmuştur. Elde edilen sonuçların eğitimle ilgili politikalar belirlenirken göz önüne alınmasının olumlu yönde bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada öğretmen olmamın sağlamış olduğu katkı ile derinlemesine bir gözleme başvurma imkanı bulunmuş, bunun yanı sıra anket, öğrenciler ve öğrenci aileleriyle birebir mülakat ve olgu incelemesi teknikleri kullanılmış, anketten elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilerek analiz sonuçları yorumlanmaya

çalışılmıştır. Elde edilen genel sonuçlardan yola çıkılarak bu soruna yönelik çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmalarım sırasında bana her türlü desteği veren ve beni yönlendiren bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emeği geçen tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. M. Ruhat Yaşar'a, sürekli yanımda olan ve zorlandığım bunaldığım anlarda bana çalışma enerjisi veren aileme ve beni üniversite yılları sırasında bilimsel çalışmalara özendiren tüm hocalarıma, çalışmalarım sırasında bana yardımcı olmak için kendilerini ve aile yaşamlarını bana açan öğrencilere ve anketlerin uygulanması sırasında her türlü kolaylığı sağlayan okul idarecilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KİLİS-2011

EMRAH PATIR

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yoksulluk insanoğlunun birlikte yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkan, gelişmenin yok edemediği, toplumun sırtında sürekli bir kambur gibi duran ve günümüzde de halen varlığını sürdüren bir olgu olmaya devam etmektedir. Yoksulluk sorunu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çok boyutlu sorunlarından biri, belki de en dinamik olanıdır. Tarihsel süreç içerisinde yoksulluğun önlenmesi için evrensel dinlerin, siyasal yönetimlerin gündeme getirmiş oldukları geniş çaplı önlem ve girişimler hepimizin bilgisi dahilindedir. Aç insanların doyurulması, onlara aş ve iş bulunması, refah içinde yaşamaları ve insan konumuna ulaştırılmaları tüm sistemlerin temel felsefesini oluşturmuştur. Bireyin yoksul olarak tabir edilen toplumun alt sınıfında doğup yaşaması tüm yaşam çizgisini değiştirmektedir. Elbette kişinin sonsuza kadar aynı sosyal sınıfın içinde kalması diye bir durumdan söz etmek imkânsızdır. Kişi statü olarak bir üst toplumsal sınıfa çıkabilir ya da bir alt toplumsal sınıfa inebilir. Buna dikey yönde hareketlilik denilmektedir. Bu sınıf değiştirme olayı “yukarı doğru hareketlilik” ya da “aşağı doğru hareketlilik” şeklinde tezahür edebilir. Bu durumda kişinin yaşam standartlarının değişmesi durumu ortaya çıkar ki bu da ya kişiyi yoksulluktan kurtarır ve yahut kişiyi yoksulluğa iter. Yani kişinin yoksulluğu veya zenginliği kuşaktan kuşağa aktarılan bir miras değildir. Modern toplumlarda bu hareketliliği sağlayan temel dinamik eğitimidir. Eğitime ulaşma, okula devam süresi ve başarı hem yoksulluk tarafından belirlenmekte hem de yoksulluk sürecini yeniden yaratmaktadır.

Demokrasiyi orta sınıfların yetişkin olmasına bağlayan siyaset kuramı bunu sınıfsal hareketliliği sağlayan eğitime dayandırır. J. Bodin Cumhuriyetin temellerinin ilköğretim sürecinde yükseldiğini söylerken aynı gerçeği dile getirmiştir. Kişinin sahip olduğu nitelikler ve yaşamdaki başarısı, yoksulluk olgusu ve kişide yarattığı yoksulluk algısıyla paralellik arz etmektedir. Eğitimde de yoksulluğun

yansımalarının olması muhakkak ki kaçınılmazdır. Eğitimde ki başarıyı etkileyen faktörlerden birisi de çocuğun içinde bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü ortamdır. Bu ortam da var olan olumsuzlukların çocuğun okuldaki başarısını etkilememesi düşünülemez. Bu yüzden devlet okullarında başarıyı arttırıcı önlemler ortaya konulurken yoksulluk olgusu ve bunun çocukta yarattığı sosyal travma kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Diğer değişkenlerle birlikte bu değişken de ciddiyle ele alınmalı ve gerekli tedbirlerin ilgili kurum ve kuruluşlarca zaman kaybedilmeden alınması hususu üzerinde önemle durulmalıdır.

Bu çalışmada öncelikle yoksulluğun eğitim ve başarı üzerinde etkisini ortaya koymaya yönelik bir literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra yoksulluğun bireyin eğitim başarısı üzerindeki etkisini ortaya koymak için geliştirilen anket araştırmaya konu olan örnekleme uygulanmış ve sonuçları değerlendirilerek çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu konu ile ilgili bugüne kadar çalışma yapmış birçok uzmanın görüşüne başvurularak çalışmaya konu olan varsayım tam olarak ortaya konulmaya ve desteklenmeye çalışılmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN ALANI VE KAPSAMI

1.1. Konunun Önemi ve Gerekeçesi

Yoksulluk ve yoksullar tarihin her döneminde önemli bir sorun olarak görülmüştür. Çünkü yoksulluk bir çok sosyal sorunun temelinde yatan temel etkidir. Kronik hastalıklar, suç, terör, cehalet bunlardan bazılarıdır. Yoksulluk elbette tüm sosyal sorunların temel nedeni değildir ancak önemli bir nedendir. Giddens, yoksulluğun insanlar tarafından yaratılan yüksek maliyetli dört riskten biri olduğunu belirterek yoksulluğun dünya üzerinde giderek yaygınlaşmakta olduğunu, dünya nüfusunun % 20'sinin mutlak yoksul yani en temel gereksinimlerini karşılayamadıklarını belirtmektedir. (Giddens 2002: 101).

Modern sosyologlar tarafından yüksek maliyetli risk olarak görülen yoksulluk tarih boyunca da sorunlu guruplar sınıfında yer almıştır. Yoksulluk ve yoksullar sorun teşkil eder. Çünkü yoksulluk ve yoksullar bu toplumsal düzeni her an tehdit edebilecek unsur olarak görülmektedirler. Kimsesizler, acizler, muhtaçlar, serseriler, dilenciler vs. toplumsal düzenin olağan devamlılığı noktasında birer pürüz olmalarını önlemeye çalışılan toplumun adeta artıkları, dibe vurmuş varlıklarıydı.

Toplumlar bu dibe vurmuş kesimin sorun olmasının önlenmesine yönelik alınmış tedbirlerle doludur. Düzen için tehdit unsuru olmasının ötesinde, yoksulların uyum, toplumsallaşma, eğitime vb. türden sorunları hiçbir ciddi araştırmaya konu olmamıştır. Yoksulluğun kendisi kadar bilimsel disiplinlerde ele alınma sayısı da yoksuldur. Yoksullukla ilgili her şey televizyondaki birkaç yardım programı ve çok az sayıdaki bilimsel çalışma ile sınırlıdır.

Yoksulluk genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olamama konumudur. Yoksulluk, insanın onurlu bir şekilde yaşayabilmesi için gerekli olan gıda, giyecek, barınma, sosyal güvenlik ve eğitim gibi temel insani gereksinimlerden yoksunluk olarak tanımlanmaktadır. Kişinin sahip olduğu nitelikler ve yaşamdaki başarısı, yoksulluk algusu ve kişide yarattığı yoksulluk algısıyla paralellik arz etmektedir. Yoksulluğun, eğitim seviyesi düşük insanlarda daha fazla olduğu bilinmektedir. 2007 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 34.76 olurken, ilköğretim mezunlarında bu oran % 14.9, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 6.16, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0.9'dur (TUIK: 2007).

Verilen rakamlar bize eğitim düzeyinin arttığı ölçüde yoksulluk oranının düştüğünü göstermektedir. Yoksulluğun en önemli nedenleri arasında eğitim yetersizliği bulunduğu konunun irdelenmesi hem sosyal politikalar hem de kalkınma açısından önem taşımaktadır. Ülkemizde ve dünyada yoksulluğu önlemeye yönelik çalışmalarda kullanılan yöntemler daha çok maddi yetersizlikleri giderme ve insanların yaşamsal faaliyetlerini sürdürmelerine imkan sağlamaya yönelik olmuş, yoksulluğu tetikleyen ve onu daha da derinleştiren eğitimsizlik ve eğitim hayatındaki yoksullar konusu hep göz ardı edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Eğitimdeki başarıyı etkileyen en önemli faktörlerden birisi çocuğun içinde bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü ortamdır. Bu ortamdaki olumsuzlukların çocuğun okul başarısını olumsuz yönde etkilemesi beklenir. Ancak yoksul ailelerin başarılı çocuklarında görüldüğü gibi yoksulluk-başarı ilişkisini etkileyen maddi durum ve zekâ dışında başka değişkenler de olabilir. Hatta bazı çocuklar için yoksulluk, eğitim başarılarında güdüleyici bir rol de oynayabilir. Bu anlamda yoksulluk – eğitim başarısı ilişkisindeki ezberin ne ölçüde kuvvetli olduğu test edilebilir ve bu

etkileşimde aksi göstergelerin olup olmadığı ve varsa bunda belirleyici olan başka değişken ve süreçlerin neler olduğu sorgulanabilir.

Çalışmamızın amaçlarından biri eğitim-yoksulluk ilişkisinin ne ölçüde karşılıklı olduğu ve bu ilişkide gözden kaçan faktörlerin neler olduğunun belirlenmesidir. Bir diğer amacımız ise her bireyin kendi yetenek ve potansiyelinin tamamından yararlanmasını sağlayacak bir öğrenime kavuşmasının önündeki engellerin belirlenip, bu engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır.

Bilindiği üzere yoksul çocuklar devlet okullarında eğitim görürler. Devlet okullarının, başarıyı arttırmaya yönelik önlemleri ele alırken yoksulluk olgusu ve bunun çocukta yarattığı etkileri dikkate alması gerekmektedir. Bu araştırma eğitimle ilgili kurum/kuruluşlara yol göstermek ve neler yapılabileceğine dair somut veriler ortaya koymak için yapılmaktadır. Yapılan çalışma maddi imkânsızlıklar ve yoksulluk kültürü yüzünden örgün eğitimin dışında kalma tehlikesi taşıyan öğrencilerin örgün eğitime devam etmeleri ve erişebilecekleri en üst eğitim düzeyine kadar ulaşmaları açısından önemlidir. Bu araştırma yoksulluğun eğitim başarısı üzerindeki etkisini (olumlu ya da olumsuz) ve bunda etkili olan faktörleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Böylece araştırmamız, eğitim uygulamalarına ve politikalarına katkıda bulunmanın yanı sıra yoksulluk mücadelesine de katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1.3. Problem Cümlesi

Araştırmada şu problem cümlesine yanıt aranmaya çalışılacaktır. “ Yoksulluğun eğitimsel başarı üzerine etkileri nelerdir ? ”

1.4. Alt Problemler

Bu probleme dayalı olarak araştırmada aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Ekonomi, yoksulluk ve eğitim başarısı arasında geçerli bir ilişki var mıdır?
2. Yoksul çocukların kendilerine bakış açılarının, dünyayı algılayışlarının ve yaşadıkları ortamın eğitim başarısı üzerine etkisi var mıdır?
3. Yoksul ailelerde yetişen çocuklar ne dereceye kadar toplumda üst sınıflara doğru yükselebilirler?

4. Yoksullukla mücadele kapsamında yoksul öğrencilere gereken maddi destek sağlanırsa bu öğrencilerin eğitim başarıları üzerinde olumlu yönde bir değişim gerçekleşir mi?

1.5. Araştırmanın Metodu

Bu araştırma temelde nitel bir çalışmadır. Bunun nedeni yoksulluk olgusunu yaşayan kişilerin duyguları, zihniyet yapıları, değer yargıları dünyayı ve çevreyi algılayışları ancak nitel bir çalışmayla derinlemesine incelenerek ortaya konabilir. Nitel çalışmayla hedeflenen sosyal çevrenin ayrıntılı betimlemesini yapmaktır ve yapılan betimleme sosyal çevredeki katılımcıların perspektifiyle uyumlu olmalıdır. Betimleyici detay, olan bitene ilişkin öznenin yorumlarını anlamada bir çerçeve sağlar, gözlem ve görüşmenin yapıldığı çevreye dair analiz ve açıklama yapma imkânı verir. (Bryman 1988, akt: Kuş, 2003, s.82–86) Ancak çalışmada öncelikle öğrencilerin yoksulluk durumlarının tespiti ve bu durumun öğrencide yarattığı etkileri belirlemek üzere bir anket de kullanılacağından araştırmamızın nicel bir yönü de bulunmaktadır. Ancak yapmış olduğumuz araştırma temelde betimsel bir araştırma olduğundan nitel veriler bizim araştırmamızın asıl derinliğini oluşturmuştur. Nicel ve nitel araştırma yöntemlerin bir arada kullanılması araştırmanın yöntemi hakkında ilk bakışta kafa karıştırırsa da nicel ve nitel yöntemlerin bir araya getirilmesinin yöntembilimsel gerekçesini Bryman (1988) göstermektedir. En genelde bu birleştirmenin nedenleri, iki yaklaşımın güçlü yanlarından faydalanmak ve zayıf yönlerini telafi etmektir. Bizim yaptığımız ise nicel ve nitel yöntemleri birleştirmek değil nitel verileri nicel verilerle desteklemektir. Öğrencilerin yoksulluk durumlarının tespiti ve öğrencilerle ilgili belli kişisel verileri elde etmek için araştırmacı tarafından bir anket geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu ankette sadece bahsettiğimiz verilerin toplanması amaçlanmış herhangi bir anlamlılık ölçülmeye çalışılmamıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket, pilot uygulama sonucunda gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra evrenden seçilen örnekleme uygulanmıştır. Anketle bazı verilerin elde edilmesi zor olduğundan bazı öğrencilerle mülakat yapılmış ve mülakatta elde edilen veriler araştırmamızın asıl derinliğini oluşturmuştur.

Anketle elde edilen yüzdeler verilerin basit ve çapraz tablolar halinde sunulması yoksulluk-başarı ilişkisinin betimsel ve yüzeysel tarafını oluşturacaktır.

Söz konusu istatistik değerlendirmelerin yapılmasında SPSS-16 programından faydalanılmıştır. Mülakat ise eğitim yoksulluk ilişkisinin karşılıklı etkileşimini ve nedensel ağını görmemize yardımcı oldu. Bu araştırmada çocukların yanı sıra fırsat buldukça onların aileleri ve öğretmenleriyle de görüşülerek sorunun farklı boyutları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu mülakatlarda şartlar elverdiğince kayıt cihazı kullanılarak verilerin daha doğru bir şekilde elde edilmesine çalışılmıştır. Mülakat yönteminin yanı sıra olgu incelemesi yöntemi kullanılarak öğrencilerin ve ailelerin zihniyet yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece onların yoksulluğu nasıl algıladıkları ve bu sorunla nasıl başa çıkmaya çalıştıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırma ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırma gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin okumuş olduğu, şehirlerin yatırımdan uzak ve yoksulluğun şiddetli bir şekilde yaşandığı mahallelerdeki 3 okul ile sınırlandırılmıştır.
3. Araştırma; konu ile ilgili literatür taraması ve örnekleme oluşturan öğrencilere uygulanan anketten elde edilen veriler ile öğrenci, öğretmen ve ailelerle yapılan mülakatlarla sınırlıdır.
4. Araştırma konunun özelliği açısından sadece devlete ait ilköğretim okullarında eğitim gören öğrencilerle sınırlıdır.
5. Araştırmaya konu olan yoksul öğrencilerin duygularını açma isteksizliği ve sorunlarını ifade etmekte zorlanması, neyin hayatlarında sorun olduğunun farkında olmamaları ve sorun çözme yetersizlikleri zihniyet yapılarını çözümlenmede bu araştırmanın sınırlılığıdır.

1.7. Tanımlar

Araştırmada geçen bazı terimlerin araştırma kapsamında yüklendiği anlamlar aşağıda açıklanmıştır.

Yoksulluk: İnsanın yaşamını onurlu bir şekilde sürdürebilmesi için gerekli olan gıda, su, giyecek, barınacak ev sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksinimlerden yoksun olma durumudur.

Eğitim: İstendik davranış oluşturma ya da istendik davranış değiştirme sürecidir.

Zihniyet Yapısı: Bir toplumda, bireyler arası farklılıklar bir yana bırakıldığında geride kalan istikrarlı psikolojik yapı ve tüm bireylerde ortak olan bir takım inançlar, yargılar ve temsiller bütünü olarak tanımlanabilir.

Sosyal Sınıf: Benzer ekonomik güçlere sahip, hayat biçimleri birbirine benzer, kültür ve eğilimleri aynı özellikler taşıyan, ekonomik menfaatleri müşterek olan ve bütün bu hususlarda aynı durumlarda olmanın şuuruna sahip bulunan kişilerin meydana getirdiği bir topluluktur.

Başarı: Kişinin öngörölmüş amaçlara ulaşma yönünde göstermiş olduğu ilerlemedir.

Eğitimsel Başarı (Akademik Başarı) : Belirli bir program sonucunda öğrencinin program hedeflerine ilişkin gösterdiği yeterlilik düzeyidir.

1.8. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2010–2011 Eğitim-öğretim yılında Kilis, Hatay ve Mardin illeri 6,7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Örneklemimizi ise Kilis ili merkez Öncüpınar İlköğretim Okulu 7.sınıf (28 mevcutlu) öğrencilerinden 16 kişi, Mardin ili Savur ilçesi Başkavak İlköğretim Okulu 6. sınıf (18 mevcutlu) öğrencilerinden 14 kişi ve Hatay ili Reyhanlı ilçesi Hacı Seniha Hasan Bahadırlı İlköğretim Okulu 8. sınıf (32 mevcutlu) öğrencilerinden 20 kişi olarak seçilen toplam 50 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmamızda yargısal örnekleme tekniği kullanılmıştır. Yargısal örnekleme bir uzman kişi veya bilirkişinin kendi özel bilgisini ve yargısını kullanarak *temsilci olma* niteliğini taşıyan elemanlar ile bir örnekleme çerçevesi kurmasıdır. Rastgele örneklemenin imkânsız veya çok büyük zaman, emek ve para sarfı gerektirdiği için kullanışsız olduğu hallerde yargısal örnekleme gayeye uygun veriler ortaya çıkartabilir. Araştırmamızda da evrenimizdeki öğrenci sayısı çok fazla olduğu ve gerek imkanlarımız gerekse

konumuza uygun öğrenci tespiti zor olacağı için yargısal örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu okullarda öğrenciler arasında seçim yapılırken ilk önce sınıf öğretmenlerinden daha sonra rehber öğretmen ve okul idaresinden yardım alınmıştır. Sınıf öğretmenlerinden öncelikle yardım alınmasının nedeni öğrencilerin yaşadıkları ortamı ve okuldaki durumlarını ilk elden gözlemlene fırsatı bulmaları ve yakından tanımalarıdır. Seçilen bu okullar şehirlerin yatırımdan uzak yoksulluğun derinlemesine yaşandığı kenar mahalle olarak nitelendirilen yerleşim yerlerinde faaliyet gösteren okullardır. Araştırmamızda anket, mülakat ve olgu incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Anketin uygulandığı öğrenci sayısı 50, mülakat yapılan öğrencilerin sayısı ise 20 olarak belirlenmiştir. Bununla 10 öğrenci velisiyle derinlemesine bir mülakat yapılmış ve mülakatlar yapılan olgu incelemeleri ile birlikte verilmiştir.

1.8.1. Örneklem Alınan Okulların Genel Özellikleri

Örneklem olarak alınan okullar genel itibari ile benzer özellikler taşımaktadır. Örneklem alınan okullardan Hacı Seniha Hasan Bahadırılı İlköğretim Okulu ve Öncüpınar İlköğretim Okulu şehirlerin kenar semt denilen varoş mahallelerinde bulunmaktadır. Üçüncü okul olan Başkavak İlköğretim okulu ise müstakil köy okuludur. Başkavak İlköğretim Okulunun örnekleme dahil edilmesinin nedeni yoksulluğun şehirde veya kırsal bölgelerde benzer sonuçlar doğurup doğurmadığını gözlemlemektir. Bizim asıl gözlem noktamızı ise şehrin yoksul mahallelerinde bulunan ilk iki okul oluşturmuştur. Bu okullar genellikle şehirden uzak ve bulunduğu mahallenin genel havasını yansıtan okullardır. Bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin aileleri eğitimsiz ve eğitime karşı ilgisizdirler. Yapılmaya çalışılan okul-veli işbirliği çalışmaları genelde başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu okullarda okuyan çocukların büyük kısmı maddi imkansızlıklar yüzünden okul dışında çeşitli işlerde çalışmaktadırlar (ayakkabı boyacılığı, esnaf yanında çıraklık, hurdacılık, seyyar satıcılık vb.). Bu okullar genel itibari ile fiziki imkânlardan yoksun sık öğretmen kadrosunun değiştiği belli bir standardı yakalayamamış okullardır. Öncüpınar İlköğretim Okulunun farklı bir özelliği olarak bu okulun bulunduğu mahalle efradının bir sınır köyü olan Tibil köyünden zorunlu göç ettirilerek, şehrin boş bir yerinde toplu konutlar yaptırılması ile iskan ettirilmiş insanlardan oluşan bir mahalle olmasıdır. Bu mahallede yaşayan

insanlar genellikle sınır ticareti ile geçimlerini sağlamaktadır. Çevrede kaçakçılık olarak adlandırılan bu olay sayesinde bu aileler kolay yoldan para kazanmaktadırlar. Kolay para kazanma bu ailelerin şehir kültürüne adaptasyon sorunu ile birleşmiş ve para ve güçle sorunları çözme anlayışının bu insanlarda ön plana çıkmış olduğu gözlemlenmiştir. Bu anlayış ailelerin çocuklarına da yansımış ve çocukların beklentileri eğitim alanına değil de kolay para kazanmaya yönelik faaliyetlere yönelmiştir. Hacı Seniha Hasan Bahadrlı İlköğretim Okulu ise köyden göç edenler, “Aşiret” denilen düğünlerde çalgı çalarak geçinen kişiler ve yoksul yerli halkın oluşturduğu bir mahallede yer almaktadır.¹ İç içe girmiş bir kültürel yapı oluşturan mahallede yetişen nesillerde farklı kişilik yapılarını göstermektedir. Genellikle hayata olumsuz bakan, kendini toplumda konumlandıramayan, serkeş bir hayat tarzı benimseyen, çalışmayı çok sevmeyen bir hayat felsefesi oluşturmalarına genellikle aile yapıları neden olmaktadır. Bu tür gençler çoğu zaman okulu da rahatsız etmekte ve okul çevresinde sık sık çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Genellikle madde bağımlısı olan bu gençler öğrencileri de okul dışındaki ortamlarına çekmek için çabalamaktadırlar. Çoğu zaman alınan önlemler ve uygulanan yöntemler sonuçsuz kalmaktadır. Öğrenciler için onlar güçlü olmayı, kimseye boyun eğmemeyi kısaca o mahallede saygı görmeyi temsil ettiği için okul öğrencilere çoğu zaman cazip gelmemektedir. Bu da okulun çevreden bağımsız bir kurum değil aksine çevreyle varolan ve karşılıklı bir etkileşim içinde olan bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.

1.9. Veri Toplama Teknikleri

Araştırma için gerekli verilerin güvenilir bir şekilde toplanabilmesi için önce konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatürden elde edilen bilgiler ışığında öğrencilere yönelik olarak onların aileleri, yaşadıkları çevre ile ilgili bilgilerini, yoksul olup olmadıklarını ve yoksulluğun onlar üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlayan birer anket formu hazırlanmıştır.

¹ Aşiret kelimesi bu cümlede gerçek anlamı dışında düğünlerde çalgı çalan kişiler manasında kullanılmıştır.

A. Anket Formu:

Öğrenciler için hazırlanan anket formunda şu tip sorulara yer verilmiştir.

1. Cinsiyet, sınıf, başarı vb. kişisel bilgilerle ilgili sorular.
2. Öğrencinin ailesinin mevcut ekonomik durumunu ortaya koymaya yönelik sorular.
3. Öğrencinin ailesinin çocuğun eğitime bakış açısını ortaya koymaya yönelik sorular.
4. Aile içi iletişim, değer yargıları ve ailede yaşanan sorunları ortaya koymaya yönelik sorular.
5. Öğrencinin okuldaki mevcut şartlar içindeki durumunu ortaya koymaya yönelik sorular.
6. Öğrencinin kendini ve başarıyı algılayışını ortaya koymaya yönelik sorular.
7. Öğrencinin okula ve eğitime bakış açısına yönelik sorular.

Anket için ilgili kurumlardan izin alınarak, anket bizzat araştırmacı tarafından ilgili kurumlarda uygulanmıştır.

B. Mülakat

Öğrencilerin zihniyet yapılarını, dünyayı algılayışlarını, duygu ve düşüncelerini, aile yapılarını derinlemesine inceleyebilmek için de mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat anketin eksikliklerini gidermek için uygulanmıştır. Nitel araştırmalarda mülakat temel veri toplama araçlarından biridir. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch, 2005: 165-166). Bu tekniği 20 kişi üzerinde uygulayarak yorumlarımızda kullandık. Ve mülakatta elde edilen sonuçlar olgu incelemeleri içinde de sunulmuştur.

C. Olgu İncelemesi

Olgu incelemesi sorunu olan kişiyi bir bütün halinde derinlemesine inceleme demektir. Olgu incelemesinde test ve çeşitli test dışı teknikler kullanılarak sorunu olan birey hakkında çok çeşitli bilgiler toplanmalıdır. Burada amaç bireyin sorunun nedenlerini ve uygun tedavi yöntemlerini saptamak, bireyin sorununu iyileştirici önlemler almaktır. Olgu incelemesi bireyin öz geçmişini ve hayat hikayesini kapsadığı gibi bununda ötesinde toplanan bilgilerin analiz ve yorumlarını, sorunların ya da problemlerin giderilmesi için gerekli değerlendirmeleri, önlemleri ve önerileri de kapsamalıdır. Bu amaçla 10 kişiyle görüşülüp bu kişilere olgu incelemesi tekniği uygulanmıştır. Ve sonuçlar tezin “bulgular ve yorumlar” kısmında her öğrenci için ayrı ayrı sunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ

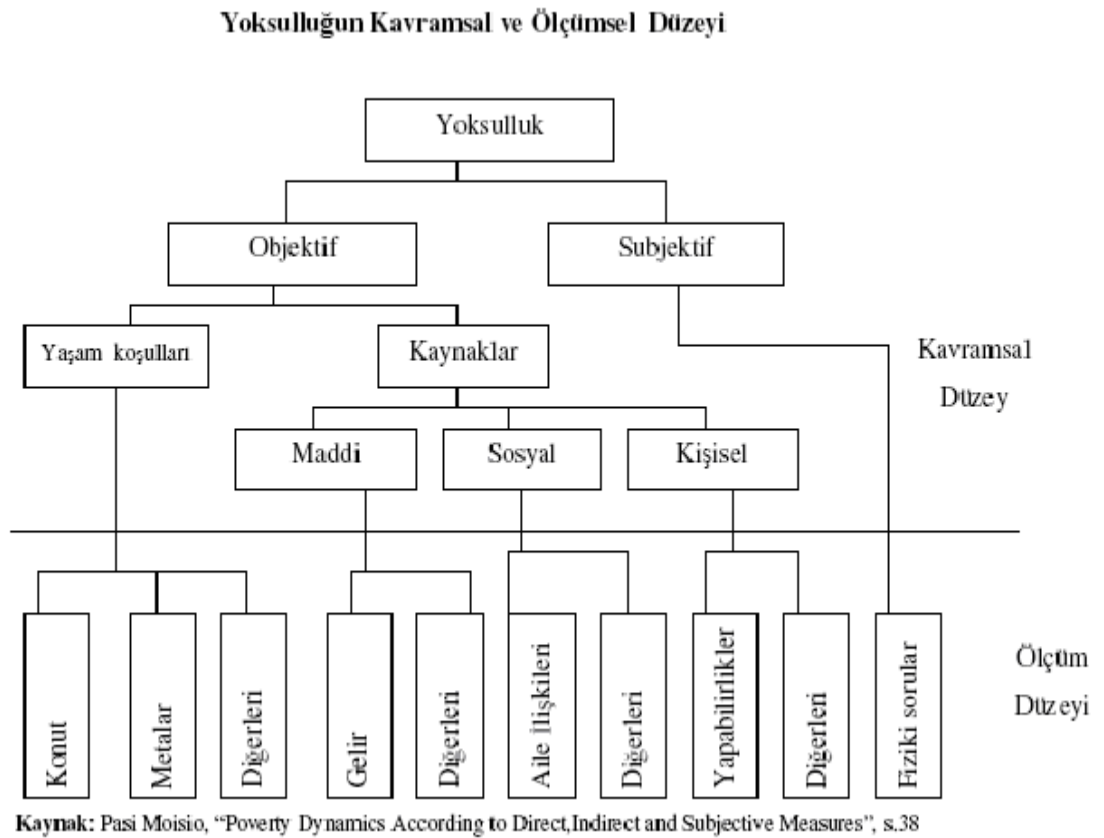
2. YOKSULLUK TANIMLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Yoksulluk genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama konumudur. Buna göre yoksulluk insanın yaşamını onurlu bir şekilde sürdürebilmesi için gerekli olan gıda, su, giyecek, barınacak ev sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksinimlerden yoksun olmasıdır. Friedmann, yoksulluğa birey ve devlet açısından tanım getirmek yerine, yoksullukla mücadelenin temel hareket noktalarını on ana başlıkta belirlemiştir. Bunlar:”Yaşam standartları iyi bir ortamda dünyaya gelmek, güvenli bir yaşam alanı, yeterli beslenme, sağlık ücretini ödeyebilmek, iyi ve pratik eğitim sürecinden geçebilmek, siyasal katılım, ekonomik olarak üretici olabilmek, işsizliğe karşı korunmak, onurlu bir yaşlılık, saygın bir şekilde defnedilmek” olarak özetlenebilir. (Friedmann,1996: 161-162) UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) yoksulluğu, insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan (hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlık) mahrum olma şeklinde tanımlayarak, kavramın sadece parasal bir içeriğe hapsedilmesini engellemiştir. Şüphesiz ki yoksulluğun bu boyutuyla incelenebilmesi için çok geniş ve özellikle sosyal nitelikli istatistiklere ihtiyaç bulunmaktadır. UNDP bu amaçla hayat beklentisi, okuma yazma, çocuk ölüm oranları ve reel satın alma gücü gibi göstergeleri kullanmaktadır.

Refah okulu yaklaşımına göre; “yoksulluk bir ya da daha fazla kişinin o toplumun standartlarına göre kabul edilebilir bir minimumu oluşturduğu düşünülen ekonomik refah düzeyine erişememiş toplumlarda” mevcut olmaktadır. Bu yoksulluk kavramı, modern mikro ekonomik teori kökenlidir ve bireylerin kendi refahlarını maksimize ettikleri hipotezinden türetilmiştir. Devletin ekonomiye yoğun şekilde müdahale etmemesi gerekir, çünkü bireyler kendi çıkarları için gerçekten neyin doğru olduğunu daha iyi bilirler. Bu yaklaşım; üretkenliği, istihdamı ve geliri arttırmayı yoksullukla mücadele için tavsiye etmektedir (Asselin ve Dauphin, 2004: 21). Geleneksel temel ihtiyaçlar yaklaşımında ise; genellikle geleneksel temel mal ve hizmetler, gıda, su, altyapı, giyim, barınak, temel eğitim, sağlık hizmetleri ve kamu ulaşımı kapsamaktadır. Görüldüğü gibi bu ihtiyaçlar var oluş için gerek duyulan en temel düzeydeki ihtiyaçların ötesindedir. Var oluş için bilinen minimum ihtiyaçlar sadece yeterli besin, barınak ve giyimdir. Neyin “yeterli” olduğu konusu işaret edilmeden önce, temel malların alt kümesinin yaşa, cinsiyete ve hatta bireyin faaliyet düzeyi ve türüne bağlı olarak değişeceği unutulmamalıdır (Asselin ve Dauphin, 2004: 21).

1970 ve 1980’lerdeki yoğun çalışmalar sonrasında, yoksul ile yoksul olmayan arasındaki ayrımın yolu; düşük kaynaklar ya da zayıf yaşam koşulları gibi gerçek ölçüm noktalarının pratiklikleri ile oluşturulmuştur. Bu problemlerin en rahatsız edici sonucu; farklı yöntemler ve yoksulluk göstergelerine göre oldukça farklı grupların yoksul olarak tanımlanmalarıdır. Her ne kadar farklı yöntemler; yoksulluğun farklı resimlerini verse de bu resimlerin hiç biri diğerinden daha iyi değildir. Bu yüzden yoksulluğun; çeşitli göstergeler seti ile doğrudan, dolaylı ve subjektif ölçüleri kapsayarak ve yoksulluğun farklı yönleri üzerinde tamamlayıcı bilgi verecek şekilde ölçülmesi gereklidir. Bu, yoksulluk analizinde “çok boyutlu” yaklaşımın popülerlik kazanmasının nedenidir (Moisiso, 2006: 28).

İlk seçim, ölçüm yaparken yoksulluğu subjektif ya da objektif bir fenomen olarak mı gördüğümüzdür. Pek çok araştırmacı, subjektif hislerin yoksulluk pozisyonu için yeterli ya da gerekli olduğunu düşünmez; ama bazıları subjektif bakış açısının önemli ve yoksulluk için gerekli bir gösterge olduğunu söyler. “Yoksul musunuz?” sorusu, eğer herkes görüşlerini açıklarken aynı fiili tanımları kullanıyorsa ve kabul edilebilir refah düzeyine ait tek bir anlayışı paylaşıyorsa, yoksulluk için mükemmel bir gösterge olacaktır. Ne yazık ki; yoksulluk araştırmalarında, insanlar karşılanması gereken kabul edilebilir yaşam düzeylerinin ne olduğu konusunda farklı fikirlere sahip olmak eğilimindedir (Moisiso, 2006: 38).

Tablo 1: Yoksulluğun Kavramsal ve Ölçümsel Düzeyi

Yoksulluğa ilişkin tanımlamaların genellikle aşağıdaki kategorilerden birine uyduğu görülmektedir: (Hagenaars ve Vos, 1998: 212)

- Objektif olarak tanımlanan mutlak minimumdan daha azına sahip olmak "yoksulluk"tur.
- "Yoksulluk" toplumdaki diğerlerinden daha azına sahip olmaktır.
- "Yoksulluk" geçinecek kadar yeter olana sahip olmadığını hissetmektir.

İlk gruptaki tanımlamalar "mutlak", ikinci gruptaki tanımlamalar "görelî" ve üçüncü gruptaki tanımlamalar hem mutlak hem görelî ya da ikisinin arasında bir

yeredir. Üçüncü kategori, yoksulluğu subjektif olarak tanımlarken; ilk iki kategori yoksulluğu objektif şekilde tanımlamaktadır.

2007 yılında Türkiye’de fertlerin yaklaşık % 0.54’ü sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 18.56’sı ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 1 Doların altında kalan fert bulunmamaktadır. Buna karşın satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 2.15 Dolar olarak tanımlanan yoksulluk sınırı altında bulunan fert oranı %0.63, yoksulluk sınırı 4.3 Dolar olduğunda yoksul fert oranı ise % 9.53 olarak tahmin edilmiştir. 2006 yılında % 0.74 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2007 yılında % 0.54’e düşmüş, yoksul fert oranı ise % 17.81’den % 18.56’ya yükselmiştir. 2007 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 237 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 619 TL olarak tahmin edilmiştir.

Harita 1: Yoksulluk Sınırı Altında Yaşayan Ev Halkı Yüzdesi

Eğitim durumu yükseldikçe yoksul olma riski azalmaktadır. 2007 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 34.76 olurken, ilköğretim mezunlarında bu oran % 14.9, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 6.16, yükseköğretim, fakülte

ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0.9 olmuştur. İlköğretime başlamamış olan 6 yaşından küçük çocukların yoksulluk riski ise % 25.44'tür.

Tablo 2 : Hane Halkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumlarına Göre Yoksulluk Oranları

Eğitim durumu	2007		
	Toplam	Erkek	Kadın
TÜRKİYE	18,56	18,27	18,83
6 yaşından küçük fertler	25,44	26,47	24,40
Okur-yazar değil	34,76	39,72	33,42
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyen	26,92	27,70	26,25
İlkokul	14,90	16,33	13,55
İlköğretim	19,96	20,92	19,07
Ortaokul ve orta dengi meslek	9,47	11,37	5,98
Lise ve lise dengi meslek	6,16	7,38	4,55
Yüksekokul, fakülte ve üstü	0,90	1,01	0,73

*2007 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK

2.1. YOKSULLUĞU BELİRLEYEN ÖNEMLİ FAKTÖRLER

Çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle, yoksulluk birçok faktörden etkilenebilir. Bu faktörleri kısaca; bölgesel faktörler, toplumsal faktörler, haneye ilişkin faktörler veya kişisel faktörler olarak sınıflandırabiliriz (Dünya Bankası, 2005a: 125). Bölgesel özelliklerden kasıt, bölgenin hava koşulları, gıda kaynakları, altyapısı, çevresel koşulları, toprak varlığı ve toprağın verimliliği, bölgenin yönetimi, bölgedeki politik ve pazar istikrarı, güvenlik, bölge içindeki ekonomik ve sosyal eşitsizlik gibi hususlardır. Bölgesel özellikler ülkenin tamamını etkileyebileceği gibi, ülkenin belirli bölgelerini etkileyerek, bu bölgelerin yoksulluğunu etkileyebilir.

Örneğin, Vietnam'ın kuzey bölgelerinin yoksul oluşunda, bu bölgelerde çevresel şartların çok elverişli olmamasının (bölgede sürekli tayfunların olması gibi) etkili olduğu; Bangladeş'teki sel felaketinin de ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilediği bilinmektedir.

Tablo 3: Yoksulluğu Belirleyen Önemli Faktörler

Bölgesel özellikler	İzasyon (daha az altyapı ve piyasa ve hizmetlere ulaşım zorluğu açısından) Hava şartları, çevre koşulları Bölgesel yönetim Eşitsizlik
Toplumsal özellikler	Altyapı (yol,su gibi) Arazi dağılımı Kamu hizmetlerine erişim Sosyal yapı ve sosyal sermaye
Haneye ilişkin özellikler	Hanehalkı büyüklüğü Bağımlılık oranı Hanehalkı reisinin kadın olma oranı Mallar (toprak ve diğer üretim faktörleri ile konut, menkul kıymet vb.) İstihdam ve gelir yapısı Hanehalkı üyelerinin eğitim ve sağlık durumları
Kişisel özellikler	Yaş Eğitim İstihdam durumu Sağlık

Kaynak: Dünya Bankası, 2005a: 132

Toplumsal düzeyde özellikle altyapı eksikliği ve temel kamu hizmetlerine erişim eksikliği, yoksulluğu tetikleyen faktörlerdendir. Bu kapsamda, toplum içi dayanışma diğer bir deyişle, sosyal ağların güçlü oluşu, yoksul kesimin toplum tarafından korunup, gözetilmesini sağlamaktadır.

Haneye ilişkin özellikler ile kişisel özellikleri ise, demografik, ekonomik ve sosyal özellikler olarak sınıflandırabiliriz. Demografik özelliklerin arasında, özellikle hanehalkının büyüklüğü ve kompozisyonu (özellikle yaş açısından) yoksulluğun belirlenmesinde önemli faktörlerdir. Yoksul kesimin yaşadığı hanehalkları genellikle kalabalık olup, söz konusu hanehalklarında ortalama yaş yoksul olmayan hanehalklarına göre daha düşüktür. Yaş yapısı nedeniyle, yoksul hanelerde,

işgücünde olmayan kişilerin sayısının işgücünde olan kişilerin sayısına oranı, yoksul olmayan hanelere göre daha fazladır. Ekonomik özellikler arasında ise, istihdam durumu ile hanenin serveti yoksulluğu belirleyen en önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim,sağlık durumu, barınma gibi özellikler ise, sosyal özellikler arasında sayılmaktadır. Özellikle hanehalkı reisinin eğitim durumu yoksulluğu belirleyen en önemli faktörlerdendir. Bu anlamda, eğitim, yoksulluğun nesiller arası aktarımını engellemenin en önemli yoludur (Dünya Bankası, 2005a: 127-131)

2.2.YOKSULLUK TÜRLERİ

2.2.1. Mutlak Yoksulluk – Görelî Yoksulluk

Hane halkının, biyolojik olarak varlığını sürdürebilmesi için, ihtiyacı olan asgari beslenmeyi gerçekleştirebileceği tüketim miktarı, **mutlak yoksulluk** olarak tanımlanır. Burada önemsenmesi gereken 2 faktör vardır: Asgari tüketim miktarı ve bu miktarı gerçekleştirmeye yarayacak olan asgari ürün fiyatı. Bu iki faktör belirlenerek yoksulluk sınırı çizilir. Asgari tüketimi sağlayacak ürün maliyeti, hane halkının hayatta kalabilmesine imkan tanıyan bir parasal değer olarak önemlidir ve bu sebeple de yoksulluk sınırını oluşturmaktadır. Belirlenen sınırın altında yaşamak söz konusu olamayacaktır. Yoksulluğa mutlaklık niteliğini kazandıran da budur. Geçen kısımda belirtilmiş olan, parasal gelir/tüketim harcamaları modelinin mutlak yoksulluk ölçümlerinde kullanıldığı da böylelikle tespit edilmektedir (Şenses, 2004: 62-63).

Mutlak yoksulluk, yoksulların genel bir çerçeve içinde değerlendirirken görelî yoksulluk kavramı, yoksullar arasında da mal varlığı ve gelir açısından görelî bir sıralamanın olduğu yani homojen bir yoksullar kitlesi olmadığı düşüncesinden hareket eder. Görelî yoksulluk, ”ülkeden ülkeye değişen toplumun günlük yaşamına katılma maliyeti miktarı” (İnsel, 2001: 64), olarak ve ayrıca “fakir hane halkı veya birey ile o toplumda yaşayan ve mevcut şartlara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma gücü açlığı ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır (Dumanlı, 1996:8).

Görelî yoksullukta sosyal yaşama katılımın ortalama maliyeti göz önüne

alındığı için ülkelerin tüketim alışkanlıklarını hesaba katmak gerekmektedir. Ülkenin tüketim alışkanlığına göre bir mal veya hizmetin yoksullar içinde zorunlu olup olmadığı dikkate alınır. Çeşitli mal ya da hizmetlerin yoksulları da hesaba katarak zorunluluklarının göz önüne alınması, ülkenin gelişme düzeyini ortaya çıkarır. Böylece görelî yoksulluğun toplumun genelinin yaşam düzeyini göz önüne almış olacaktır. Görelî yoksulluk, bireyin günlük toplumsal yaşama katılması için alması gereken mal ve hizmetler karşılığında ödemesi gereken maliyet olduğundan bireyin toplumsal yaşama katılım maliyetlerinin yüksekliği o ülkenin gelişmişlik düzeyiyle bağlantılıdır. Bu yüzden gelişmiş ülke yoksulluğu olarak anılır.

Mutlak ve görelî yoksulluk iki temel yoksulluk biçimi olarak ele alındığında aralarındaki farklılıklar şu şekilde gösterilebilir;

Tablo 4: Mutlak ve Görelî Yoksulluğun Karşılaştırılması

Mutlak Yoksulluk	Görelî Yoksulluk
Kişi başına düşen kalori seviyesine bağlıdır	Minimum kalori ihtiyacına ilaveten kültürel ve toplumsal açıdan tüketilmesi zorunlu malları ifade eder
Hayatta kalabilmek için gereken 2400 k/cal besin almaya gücü yetmeyenleri kapsar	Ülkedeki ortalama gelirin belli bir oranın (% 40) altındakileri kapsar
Kalkınmakta olan ülke yoksulluğu olarak bilinir	Kalkınmış ülke yoksulluğu olarak bilinir
Dünyadaki yoksulluk ele alınır, karşılaştırmalar yapılır	Bir ülkedeki yoksullukla ilgilenildiğinde kullanılır
Analiz düzeyinde yararı: Ülkeler arasındaki yoksulluk oranlarının karşılaştırılmasını sağlar/Yoksulluk hakkında siyasal bilgiler verir	Analiz düzeyinde yararı: Gelir dağılımındaki eşitsizliği en açık şekilde verir
Eleştiri: Dengeli beslenme göz ardı edilir/Yoksulluğun yoğunluğu ve derinliği hakkında bilgi vermez	Eleştiri: Salt kişi başına ortalama gelir ele alınır, dolayısıyla kişilerin yaşam standardı hakkında bilgi vermez

(**Kaynaklar:** DPT, Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele, DPT, Ankara. 2001; İnel, Ahmet. "İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri", Toplum ve Bilim, Yaz, 89, 2001, ss 62-72; Dansuk, Ercan. Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-ekonomik Yapılarla İlişkisi, Ankara. DPT, 1997; Dumanlı, Recep. Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları, Ankara. DPT, 1996)

2.2.2. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk

Hane halkının (varlığını devam ettirmesini sağlayacak olan) asgari temel ihtiyaçlarının karşılanması için yeterli gelirin kazanılamaması

gelir yoksulluğu olarak tanımlanır.

İfade edilen ‘yeterli gelir’ ibaresi, yoksulluk sınırını belirlemek için gerekli olan kriterdir. Ancak her ülkenin **yeterli gelir**’den anladığı şey kendi şartlarına göre değişmektedir. Dünyanın her yerinde kabul görebilecek türden böyle bir kriterin varlığına gerek duyulmamasının sebebi de budur. Her ülkenin yoksulluk analizlerinde, kendi şartlarına göre bir kriter belirlenmesi daha uygun görülmektedir. Zira, “... Yoksullar yalnızca gelir ve kaynaklardan mahrum kalmazlar; bunun yanı sıra fırsatlardan da yoksun kalırlar. İmkanlarının az olması ve sosyal dışlanma nedeniyle iş bulmaları ve piyasalara erişimleri zordur” (Kaynak, 2003-2004: 47).

İşte, yoksulluğun tüm bu yönlerini hesap ederek yola çıkan (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) “UNDP” nin tanımına göre ‘insani yoksulluk’, katlanılabılır bir yaşam için gerekli fırsatlara ve seçeneklere sahip olmamaktır.” Burada yapılan yoksulluk tanımı, sadece, bireylerin varlıklarını sürdürebilmeleri için ihtiyaçları olan maddiyatı değil, ayrıca, refah içinde yaşamaları için gerekli olan olanakları da ifade etmektedir.

Bu amaçla UNDP’nin hazırladığı insani gelişme raporunda, tanımladıkları türden yoksulluğu ölçebilmeleri için **insani yoksulluk endeksi** geliştirilmiştir. Bu endeks; insani gelişmeye olanak tanıyan pek çok konuda mahrumiyet çeken insanların oranlarını hesaplamayı amaçlamaktadır.

3. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ

Eğitimde fırsat eşitliği kavramı, bugün eğitim sosyolojisini ilgilendiren en önemli konulardan birisidir. Bu kavram, ‘eşitlik’ kavramının eğitimdeki yansımasıdır. Yani eğitim hizmetlerinden yararlanmada bireyler arası eşitlik söz konusudur. Tüm öğrencilerin yeteneklerini en elverişli biçimde geliştirmede eşit şansa sahip olmalarıdır (Serin, 1972: 1). Bununla birlikte çeşitli ülkeler bu kavramın uygulanması yönünden farklılık göstermektedirler. Aşağıda bu farklı uygulamalara kısmen değinmeye çalışacağız.

Bir yazarın da dediği gibi genellikle dört tür eğitim eşitsizliği üzerinde durulmaktadır (Serin, 1976: 7).

a) Herkese En Üst Basamağa Kadar Öğretim Sağlamak

Bütün yurttaşlara, tüm öğrenim aşamalarının en üst kademesine kadar çıkma hususunda hak ve olanak tanımaktan oluşan bir eşitlik kavramıdır. Bu bir ideal olmakla birlikte, biyolojik ve ekonomik etmenler bunun gerçekleşmesini engellemektedir. Örneğin, yüksek öğrenim özellikle ekonomik nedenlerle gerçekleşmemektedir. A.B.D’ de orta öğretim düzeyinde fırsat eşitliği amacı benimsenmesine rağmen yine de mezunlar arasında nitelik yönünden farklılıklar vardır. Bu ilke, tam anlamıyla sanayileşmiş ülkelerde bile gerçekleşmemiştir. Eşitlik hakkındaki bu kayıtsız şartsız anlayış ülkemiz gerçeklerine pek uygun değildir.

b) Herkese Muayyen Düzeyde Bir Asgari Öğrenim Hakkının Sağlanması

Bu görüş her ülkenin zorunlu devam yasaları yoluyla gerçekleştirilmektedir. Tüm çocukları asgari bir öğretime ulaştırma amacı güdülmektedir. Bu hak gelişmekte olan ülkeler için ilk ya da orta öğretim düzeyleri bakımından gereklidir. Yetenekli bireylere daha yukarı eğitim olanakları sağlanması için bu bireylerin seçilmesi gerekir. Bu seçimi yapılabilmesi için de asgari bir öğretim olanağının herkese sağlanması gereği vardır. Fakat bu anlayışın gerçekleşmesi için az gelişmiş ülkelerdeki bazı değer yargılarının ortadan kalkması için bir mücadele gerekir. Ayrıca bu ülkelerdeki yetenek deposunun, ekonominin çeşitli alanlardaki insan gücü ihtiyaçlarına ve yatırım kapasitesine uygun bulunmaması olanağı vardır (Russell, 1969: 116).

Ülkemizde anayasamızın 42.maddesine göre ilköğretim, tüm vatandaşlar için zorunlu tutulmuştur.

c) Her Bireyin Kendi Yetenek ve Potansiyelinin Tamamından Yararlanmasını Sağlayacak Bir Öğrenime Kavuşturulmasıdır.

Bu anlamdaki eşitliği, bireylerin kendi potansiyellerinden yararlanma hakkı olarak anlamak gerekir. (Serin, 1976: 61) Fakat bu eşitliğin gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Bugün gelişmiş Avrupa ülkelerinde, ABD ve Japonya gibi eğitim alanında belli reformları hayata geçirmiş ülkelerde her çocuk kendi potansiyelini gerçekleştirecek imkanlar sahiptir. Çocukların mesleki yönlendirmeleri eğitimin ilk kademelerinde başlamakta ve

gerekli yönlendirmeler yapılmaktadır. Tabii bu durumun etkili olmasında bu ülkelerin belli bir refah düzeyine ulaşmaları ve okullarda gerekli fiziksel ve sosyal imkanları sağlamış olmaları da etkili olmaktadır. Oysaki az gelişmiş ülkelerde bireylerin bazı alışkanlıklarından vazgeçmeleri gerekir. Örneğin pek çok ev kadınının muayyen bir alanda yetenekleri olduğu halde evde oturmaları bir alışkanlık ifadesidir. Ayrıca, teknik alanlara yetenekli çocukların, değer yargıları yüzünden akademik okullara gitmeleri bu alışkanlıklara diğer bir örneği oluşturmaktadır.

d) Eğitimin Girdi Ünitesi Başına Düşen Hâsılanın Arttığı ya da Kabul Edilmiş Ölçülere Uygun Düştüğü Sürece, Eğitim Fırsatlarından Fazla Bireyin Yararlandırılmasını İfade Eder.

Okullarda sınıf geçme oranları artmaya devam ettiği ya da azalmadığı sürece daha kalabalık grupların yukarı öğrenim aşamalarına geçebilmelerine olanak sağlayacak biçimde eğitim fırsatlarının artırılması, bu anlayışın uygulamalı ifadesini oluşturmaktadır. Eğitimin girdi ünitesi başına düşen hasılanın azalması durumunda eğitim yatırımlarını arttırmayı sürdürmek, eğitim fırsatlarının eşitleştirilmesine rağmen birçok alanlarda iş piyasası ihtiyacına uygun olmayan bir iş arzının ortaya çıkmasına, eğitim yatırımlarının marjinal produktivitesinin düşmesine ve bu yatırımlardan gerektiği kadar yararlanılmamasına neden olabilir.

Bütün bu eşitlik anlayışlarının genel amacı, bireylere muayyen bir hak sağlamaktır. Ülkemizde eğitim eşitliği kavramı 1982’de yürürlüğe giren Anayasamızın 10.maddesinde yer almıştır. Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 26. maddesi bu konu ile ilgilidir. ”Her bireyin eğitim hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim aşamalarında böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleksel öğretimden herkes faydalanmalıdır. Yüksek öğretim, liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.”denilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu zamanından beri çıkarılan çeşitli yasalarla eğitimde fırsat eşitliği ilke olarak benimsenmiştir. Cumhuriyet dönemi yasalarında eğitimde ayırım reddedilmiştir. Fakat yoksulluk başta olmak üzere çeşitli yaşamsal sorunlar nedeniyle uygulamada fırsat eşitliği tam olarak gerçekleşmemiştir.

4. EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİNİ ETKİLEYEN ETMENLER

Toplumsal ve ekonomik farklılaşmaya bağlı olarak sınıfsal uçurumlarda etkileyerek çocukların aldıkları eğitimi olumsuz etkileyerek eğitimde fırsat eşitsizliğine yol açmaktadır. Orta ve yüksek öğrenimdeki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri gözden geçirildiğinde; alt sosyo-ekonomik grupların orta ve yükseköğretimden daha az yararlandıkları görülmektedir (Tezcan, 1997). Özellikle alt tabaka çocuklarının okul öncesinde bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimlerinin ihmal edilmesi, alt tabaka çocuklarının ilerideki eğitim yaşantılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğini sağlama yeri olarak, temel eğitim sürecine önem verilmekte ve bu süreç içerisinde farklı sosyal tabakalardan gelen çocuklara her açıdan eşit davranılmasına önem verilmektedir (Ergün, 1994). Eğitimde fırsat eşitsizliği olgusunun açıklanmasından sonra, şimdi de eğitimde fırsat eşitliği kavramının uygulanmasını engelleyen etmenleri ele alabiliriz. Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen pek çok etmen vardır. Bunları kategoriler altında aşağıdaki gibi inceleyebiliriz.

4.1. EKONOMİK ETMENLER

Ekonomi ve eğitim sürekli olarak bir etkileşim içerisinde. Eğitimin gelişmesinde ekonominin rolü yadsınmaz. Ekonomik gelişmeler ile eğitimde fırsat eşitliği doğru orantılı olarak artar. Eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen ekonomik faktörlere bakacak olursak; Bunlar daha çok ailelerin gelirini ve mesleğini ve devletin gelir düzeyini ifade eder.

4.1.1. Gelir

Genellikle gelir ne kadar düşükse doğurganlık oranı da o kadar yüksektir. Bu ise okul çağındaki çocukların nispeten büyük bir kısmının az gelirli ailelerde

toplandığını gösterir. Dolayısıyla tek bir çocuğunu dahi okula göndermeye gücü yetmeyecek ailelerin muhtemelen, daha fazla çocukları vardır. Aile, üyelerinden birini dahi yüksek okula gönderecek güçte değildir. Üstelik, çocuğun para kazanmak için okulu bırakması imkânı da vardır. Aile geliri, bir kimsenin alacağı eğitimin sadece miktarını değil, aynı zamanda çeşidini de etkilemektedir. Yüksek gelirli ailelerin çocuklarına daha fazla eğitim vermek imkânları vardır. Bu yüzden, hazırlanması birçok yılları ve daha pahalı okulları gerektiren mesleklere özenmeleri daha fazla olasıdır. Diğer yandan az gelirli ailelerin çocuklarının kısa yoldan hayata atılmak için ticaret ve sanayi kurslarına gittikleri görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde yüksek öğrenimin paralı oluşu düşük gelirli meslek sahiplerinin çocukları aleyhine olmaktadır. Yüksek öğrenimin paralı olmadığı ülkelerde bile öğrenim süresince yapılması gereken harcamaların düşük gelirli ailelerce karşılanamaması yine onların çocuklarının aleyhine olmaktadır.

4. 1. 2. Meslek

Gelir ile mesleksi saygınlık arasında olumlu bir ilişki olduğunu biliyoruz. Buna göre, ana babaların mesleksi statüleriyle çocuğa verilen eğitim miktarı arasında doğrudan bir ilişkinin varlığını kabul etmeliyiz. Gerçekten, ana babaların mesleksi düzeyleri ne kadar düşükse, çocuklarına sağladıkları eğitimde o derece azdır. Anne-babanın mesleği belirli bir eğitim deneyimi anlamına gelmektedir. Anne-babanın mesleği çocuklarına zaman ayırma bilinci kadar onların derslerine ve rehberliklerine etki ettiğinden önem taşımaktadır. Anne babanın eğitsel geçmişini, donanımını, deneyimlerini çocuklarına yansıtması bakımından mesleki özellikleri önemlidir.

4. 1. 3. Devletin Ekonomik Gücü

Eğitimde fırsat eşitliğini gerçekleştirmek devletin bir işlevi olmakla birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelere sınırlı bir bütçe olanakları bu işlevi yerine getirememektedir. Ancak ekonomik olanaklar elverdiği ölçüde bu işlev yerine getirilmektedir. Bu yönden devletin işlevleri, yoksul çocukların eğitimini sağlamak, bölge okulları, burs, kredi ve beslenme olanaklarını arttırmak biçiminde gelişmektedir. Bizde devletin eğitime ayırdığı bütçeye bakıldığında 2010 yılında

MEB'e bütçeden ayrılan paya genel olarak bakacak olursak, 2010 yılı için öngörülen Milli Gelir beklentisi 1 trilyon 28 milyar 802 milyon TL'dir. 2010 yılı Eğitim Bütçesi, 28 milyar 237 milyon 412 bin TL olarak öngörülmüştür. 2010 MEB Bütçesi, 2010 GSYH'nin %2,74'üne tekabül etmektedir. MEB Bütçesinin %71'ini oluşturan 19 milyar 984 milyon TL sadece personel giderleri için ayrılmıştır.

5. EKONOMİ-EĞİTİM İLİŞKİSİ

İnsan gücü kaynağının geliştirilmesi ile ekonomik kalkınma ve gelişme düzeyi arasındaki ilişkiler eğitim ve ekonomi ilişkilerinin odak noktasını oluşturur. (Serin, 1976: 1) Bu çerçevede eğitim talebi, eğitim hizmet arzı, eğitimin tüketim ve yatırım özelliği, eğitim hizmetlerinin finansmanı, eğitim ve ekonomik kalkınma gibi konular bu ilişkilere birer örnektir. Eğitim, ekonomik kalkınmanın bir sonucu olarak artan mal ve hizmet üretiminde olan istemi arttıran, yaşam düzeyini yükselten bir etkidir. (Serin, 1976: 7) Toplumların tarihsel geçmişleri incelendiğinde genel olarak eğitim ve ekonomide yaşanan gelişmelerin birlikte gerçekleştiği görülmektedir. Ekonomik gelişme için lazım olan insan gücü yetiştirme ve teknoloji üretme işlevlerinin eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilmesi karşılıklı ilişkiye neden olmaktadır.

Ekonomisi avcılık ve toplayıcılığa dayanan ilkel toplumlarda ekonomi için gerekli olan temel öge beden gücüdür. Teknolojinin oldukça sınırlı olduğu bu tür ekonomik sistemlerin başta olduğu toplumlarda eğitim kurumlarının oluşmadığı söylenebilir. Bu toplumlarda birey, ekonomik sisteme katkıda bulunması ve kendi yaşamasını devam ettirebilmesi için gerekli davranışları aile ve akraba içinde öğrenir. Farklı bir ifade ile bu toplumlarda bireyin eğitilmesi işlevini büyük ölçüde aile kurumları üstlenmiştir.

Ekonomisi tarıma dayalı toplumlarda beden gücünün yerini hayvan gücü almış ve insanların doğadan daha iyi yararlanmalarını sağlayan teknoloji gelişmeye başlamıştır. Tarımda basit teknolojiye dayalı üretim araçlarının kullanılmasıyla birlikte bu araçların yapımı ve tamiri ile uğraşan zanaatkarlık statüsü ortaya çıkmıştır. Toplumun ihtiyacı olan zanaatkarların yetiştirilmesi, mesleğinde usta olan kişilerin, kendilerine yardımcı olarak seçtikleri kişilere sahip oldukları bilgi ve becerileri aktarması yoluyla sağlanmıştır. Usta-çırak ilişkisi olarak adlandırılan bu ilişki giderek formal eğitim biçimine dönüşmüştür. Ayrıca, tarımda üretim araçlarının gelişmesi ile üretimde artış sağlanmış, elde edilen üretim fazlasının

dağıtımını ile uğraşan tüccar statüsü ortaya çıkmıştır. Ekonomideki bu gelişmeler okuma, yazma, muhasebe gibi temel becerilere sahip insan gücü yetiştiren ilk ve orta düzeydeki okulların açılmasını zorlayıcı bir etken olmuştur.

Endüstrileşme ile birlikte ekonomik sistemde tarım işçisinin yerini fabrika işçisi almıştır. Fabrikalarda çalışan işçilerin en azından okuma yazma bilme gerekliliği ilköğretimin yaygınlaştırılmasını getirmiştir. Ayrıca, aile büyüklerinin ev dışında çalışmaya başlamaları aile içindeki eğitimi büyük ölçüde aksatmıştır. Bu gelişmeler doğal olarak eğitim kurumlarının gelişip, başat kurumlar haline gelmesinde önemli rol oynamıştır. Endüstrileşme ile birlikte bilgi, beceri ve uzmanlaşma ihtiyacı ilk ve orta dereceli okulların yanı sıra yüksek okulların da gelişmesini zorunlu kılmıştır.

Endüstri sonrası toplumlarda ise insan gücünün yerini büyük ölçüde makineler almış vasıflı insan gücü ile teknolojik gelişmelere katkıda bulunacak beyin gücüne ihtiyaç doğmuştur. Bu durum da yüksek eğitim kurumlarının önemini arttırmıştır. Endüstrileşme ile birlikte insan ilişkilerinde yeni problemlerin ortaya çıkması, fen bilimlerinin yanı sıra sosyal bilimler ve yönetim alanında eğitim veren kurumların da yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Özetle, ekonomik faaliyetlerin ve buna bağlı olarak bu faaliyetleri gerçekleştirecek insan gücünün niteliğinin değişmesi, eğitim kurumlarının gelişmesi ve değişmesine neden olmaktadır. Ancak bu ilişki tek yönlü değildir. Eğitim kurumları da yetiştirdiği insan gücü ile ekonominin gelişmesine önemli katkıda bulunur. Ekonomik büyüme, üretimi arttıracak teknolojinin gelişmesi, doğal kaynakların ve sermayenin en iyi ve akılcı biçimde kullanılması ile mümkündür. Bunu sağlayan ise eğitilmiş insan gücüdür. Eğitim kurumlarının ekonomik kalkınmaya yardımcı olması için okullarda bireylere çağdaş teknolojiye uygun bilgi ve becerilerin kazandırılması, her düzeyde ve alanda kalkınmanın gerektirdiği nitelikte ve nicelikte insan gücü yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu da eğitimin bir yatırım olarak görülmesi ve bu yatırımların ülke ihtiyaçlarına uygun olarak yapılmasına bağlıdır (Kaya, 1978: 14).

Eğitimin ekonomi ile ilişkileri değişik açılardan belirtilebilir. Örneğin filozof B.Russell, ekonomik etkenlerin eğitime etkisini aşağıdaki noktalar etrafında toplamaktadır. (Russell, 1969: 21)

1. Bir ülkenin ekonomik koşullarına göre eğitim hazırlayabileceği para miktarı değişiktir. Örneğin Batı ulusları sanayi devrimi ile varlıklı duruma gelmeseydi, herkes için zorunlu eğitim olmazdı.
2. Eğitimin amaçlarından birisi, verimin artırılmasıdır. Verimi en yüksek düzeye çıkarma isteği, teknik eğitim, bilimsel öğretim ve araştırmayı geliştirmiştir. Eğitilmiş bir işçinin daha verimli, becerikli olduğu açıktır.
3. Dağıtım düzeninin de eğitim üzerinde etkisi vardır. Dağıtım düzeni, toplumun sınıflara bölünmesini de ortaya çıkarır. Sınıflı bir toplumda ayrı ayrı sınıflar ayrı ayrı eğitim görecektir.
4. Kişiler tarafından yapılan bağışlar da eğitimi etkiler. Özellikle Batı ülkelerinde bazı eski üniversiteler ve din örgütleri bağışlarla kurulmuşlardır. Kişiler servetlerini böyle amaçlara bırakabilir. Örneğin A.B.D.'de bağışlar seçkin varlıklılardan gelir. Bunlar tutucu ve örgün eğitimden geçmemiş kimseler olabilmektedir. Bu nedenle ilerici hareketleri geciktirir, eğitimi tutucu yaparlar.

6. SOSYAL SINIF

Hemen her toplumda, kendilerini bir dereceye kadar da olsa benzer olarak düşünen gruplar vardır. Bu grupların üyeleri, yemek, konut, giysi, dil, meslek, değerler ve sosyal davranış tercihlerinde benzerlikler gösterebilirler. İnsanların farklı etnik ya da dini gruplara mensup olmak gibi, kültürel farklılıklara sahip olsalar bile, bir araya geldiklerinde tartışacakları ortak sorunları vardır, biz bilincine sahiptirler ve kendilerini rahat hissetme eğilimindedirler. Böyle bir grup sosyal bir sınıf oluşturur. Bir çeşit sosyal hiyerarşi içinde bireylerin derecelenmesi işlemi olarak tanımlanabilen sosyal sınıf kavramının bazı önemli özellikleri vardır. Sosyal sınıf hiyerarşik bir özelliğe sahiptir. Bu özellikten dolayı, diğer sınıfların üyeleri ya daha fazla, ya da daha az statüye sahiptir. Ancak, aynı sınıftaki üyeler hemen hemen aynı statüye sahiptirler.

Sosyal sınıf üyeleri aynı tarz davranış biçimleri göstermesi özelliğinden dolayı, pazar bölümlenmesine temel oluşturur. Sosyal sınıf kavramı en geniş şekliyle Amerikalı sosyolog W. L. Warner tarafından bilimsel şekilde incelenmiştir. Warner'in sosyal sınıf kavramı aynı toplumsal saygınlığa sahip, birbirleriyle çok sıkı ilişkileri olan, davranışsal beklentileri benzer olan bireylerin oluşturduğu bir sosyal

yapıyı açıklamaktadır. Warner'in geliştirdiği sosyal sınıf incelemelerinde kullanılacak yöntemler en yaygın yöntemler olmuştur. Bu yöntemlerden birincisinde bireyler spesifik olarak seçilmekte ve çevrelerindeki değerlerini sosyal konumlarına göre derecelmeleri istenmektedir. Bu yöntemde, sosyal ilişkiler temel olarak alınmaktadır. Çalışmaların sonucunda elde edilen "İlişkiler Diyagramları" belirli birey veya bireylerin sosyal konumlarını belirlemek için kontrol edilirler. Yapılan çalışma ve sonuçları subjektif etkilerde kalmakta ve yargısal olmasından dolayı eleştirilere çok açık olmaktadır.

İkinci yöntem ise, birinciye göre daha objektiftir. İncelemeye alınan değişkenler şunlardır:

1. Meslek ve Eğitim: Bireyin mesleği ve eğitim düzeyi içinde bulunduğu sosyal sınıfı belirleyen göstergelerden biridir. Birbiriyle karşılaşan iki yabancıların ilk sorduğu soru "ne iş yapıyorsunuz?" sorusudur. Bu soru aynı zamanda nasıl ve ne kadar eğitimsiniz? anlamına gelir. Bu soruya verilen yanıt bireyin sosyal katmanını belirlemek için iyi bir ipucu verir. Bir toplumda mesleki unvanlara yüklenen prestij sosyal katmanın belirlenmesidir. Örneğin; doktorluk tüm toplumlarda yüksek prestijli meslek olarak algılanır.

2. Kişisel Performans: Bireyin bağlı bulunduğu meslek sınıfında iyi bir performans göstermesi ve bu performans ile toplum içinde isim yapması onun sosyal katmanını belirler.

3. İlişkiler: Bireyler arasındaki ilişkileri ölçmek çok zor olmasına rağmen, ilişkilerin şekli ve boyutu sosyal sınıfın iyi bir göstergesidir.

4. Mülkiyet: Sahip olunan maddi varlıklar bireyin hem refahını ve geleceğe güven duygusunu hem de sosyal katmanını belirleyen sembollerdir.

5. Gelir: Kişinin belli bir zaman dilim içinde elde ettiği geliri onun toplum içindeki sosyal katmanını belirler. Aynı zamanda kişinin refah düzeyi hakkında bilgi verir.

Eski ya da çağdaş, ilkel ya da modern genel olarak çoğu toplumda sosyal sınıflar vardır. "Eğitimin toplumsal sınıflarla ilişkileri şu noktalar etrafında toplanmaktadır:

- a) Toplumsal sınıf eğitim miktarını tayin eder. Ana babanın toplumsal sınıfına göre öğrenciler arasında da eğitimsel farklılaşma vardır.
- b) Sınıf farklılaşması; eğitimin tipini, çeşidini de tayin eder.

c) Toplumsal sınıf, ayrıca okul başarısını da tayin eden bir ögedir” (Tezcan, 1997, s. 130).

Güç zenginlik ya da karizma nedeniyle yüksek statü konumlarını işgal eden kişiler, üst sosyal sınıfları oluştururlar. Diğer bazı kişiler, orta sınıftadırlar. Onlar, üst sınıfta bulunanların birtakım özelliklerine sahiptirler, ancak bunlar yönlendirici nitelikte değildir. Statü konumlarını ellerinde bulunduran, toplumun gerektirdiği niteliklerin birazına sahip olan veya hiçbirine sahip olmayan, kalan kısım ise alt sosyal sınıftır. Bizim asıl üzerinde duracağımız ise bu sosyal sınıfta yetişen çocuklar ve bunların eğitimde göstermiş oldukları başarı düzeyleri ve bu konuda yaşadıkları sorunlar olacaktır.

6. 1. Alt Sosyal Sınıf Çocuğu

Alt sınıftan çocuk, hem çalışan sınıftan, hem de orta sınıftan, çocuğun yaşam biçimlerinden farklı bir yaşam biçimine sahiptir. Alt sosyal sınıf çocuğu, odasını, yatağını ve giysilerini bölüşür. Açlık ve soğuğun ne olduğunu bilir. Temizlik onun için gereklilik olmadığından kirli el-yüz ile dolaşmakta özgürdür. Eleştiriye hedef olmaksızın eve çamurlu ayaklarıyla girebilir ve ayaklarını sandalyelerin üstüne koyabilir. Konuşması, gerek çalışan sınıf çocuğundan gerekse orta sınıf çocuğundan farklıdır. Ders çalışmanın ve başarının önemli bir bileşeni olan masa adabı gelişmemiştir. Çünkü evde hiçbir zaman masa adabına uyan insanlar görmez, söz gelimi iyi lokantalarda yemek yemez. Alt sınıftaki çocuğun, saldırganlığını fiziki yollarla açığa vurmasına izin verilir, oysa orta sınıf çocuğuna kendini kontrol etmesi öğretilir. Alt sınıf çocuğu, gürültücü ve sert olabilir, sövebilir ve dövüşebilir. Orta sınıf çocuğunun yalnızca kendisini savunmak için dövüşmesi uygun görülür. Bayanlara öncelik tanınması, ana-babalara, öğretmenlere ve otorite mevkiindeki diğer kimselere saygılı davranması beklenir. Alt sınıf çocuğu, iyi dövüşürse takdir toplar ve gerçekten grubun bağlılığını sürdürmek için dövüşmek zorundadır. Alt sınıf sosyal çocuğunun bu duygusal ve davranışsal eğilimleri eğitimin getirdiği tutumlarla örtüşmemektedir.

Şimdi, alt sınıf ana-babaların çocukları ile ilgili eğitimsel beklentilerine dönelim. Frank Riesmann, ”Culturally Deprived Child” adlı kitabında, alt sınıftan ana-babaların eğitimsel başarıya, genellikle sanıldığından çok daha fazla önem verdiklerine işaret eden kanıtlar sunmaktadır (Riesmann, 1962: 10 -15). Ancak, açık

seçik görünen şey, eğitim, alt sınıf ana-babaların ve çocuklarının gözünde, çalışan ve orta sınıf ana-babaların ve onların çocuklarının gözünde taşıdığından daha farklı anlam taşımaktadır. Alt sınıftan gelen çocuk, bilgiye çok az ilgi duymaktadır. O, eğitimle kendi büyümesi ve gelişmesi arasında hiçbir bağ görmemektedir. Onun eğitime karşı tutumu faydacıdır. Eğitim pratik olmalı, işe girmede yani fırsatlara yol açmalı, daha çok güvenlik sağlamalı ve çağdaş yaşam savaşımında ona yardımcı olmalıdır.

Eğer alt sınıf çocuğu eğitime karşı ilgisiz değilse, niçin okulda güçlüklerle karşılaşılıyordu? Riessman soruyu şöyle yanıtlıyor:

En azından üç neden var, bunlardan ikisi okulun tutumu ve uygulamaları ile ilgilidir ve üçüncüsü, kısıtlı bireyin bizzat kendisinin çatışan duyguları ile ilgilidir. Birçok bakımdan eğitimi arzu etmesine karşın yoksul kişi, çok sayıda anlamlı etmen tarafından engellenir. Bir kez kendisi eğitimden daha fazla yararlanmak için iyi bir şanslı olduğunu düşünmez. Bu duygu, eğitimsel beklentilerini, belli somut bir araca dönüştürmekten çok, fantezi düzeyinde istekler olarak kalmaya zorlar. Ayrıca, yüksek eğitim elde etme mekanizmaları, onun için oldukça belirsizdir. Üniversiteye kabul edilme işi, derslere devam etmekten daha karmaşık ve alışılanın dışında bir iştir. Kendini, kırtasiyecilik, gerekli işlemlere ilişkin bilgi eksikliği nedeniyle tehdit altında hisseder. Mülakatta neyi söylemesi gerektiğini ya da başvuru formundaki "Üniversiteye niçin gitmek istiyorsunuz?" "Üniversiteden neler bekliyorsunuz?" sorularını nasıl yanıtlayacağını bilmez. Arkadaşlarının ve akrabalarının çoğu üniversiteye gitmez. Alt sosyal sınıftaki çocuk, bazen arkadaşları arasındaki yerini kaybetmemek için üniversiteye gitmek istemez. Hatta daha ciddi çocuk, üniversiteye devam etmesi durumunda aile, toplum ve arkadaş grubu bağlarının kopacağından korkar.

Onun için daha içsel olan bu sınırlayıcı etmenler bir yana, eğitim ve kültürden yoksun bireyler için, eğitimci için olduğundan farklı bir anlam taşır. Öğretmen ve yoksul olmayan öğrencilerin çoğu bilgiyi salt olarak önemli sayarlar. Bilgi yararlı olmak zorunda değildir. Bilgi tek başına kuvvettir ve soyut sembolizm pratik uygulanabilirliğe muhtaç değildir. Bu öğrenme görüşü, yoksul çocuğun görüşünün antitezidir. Dahası, anlatma ve kendini gerçekleştirme, eğitimin, özellikle çağdaş eğitimin, diğer amaçları daha faydacı, gelenekçi yoksul kişiye aynı ölçüde yabancıdırlar. Tek başına bu farklar bile okula karşı olumsuz tutum geliştirilmesi için yeterli olabilir. Fakat bu öykünün yalnızca bir kısmıdır. Okul, çoğu kez bilinçsiz

olarak, yoksul çocuklar aleyhine anlaşılması güç fakat yaygın ayrımcılık biçimlerini geliştirmiştir.

Yukarıda bahsi geçen hususu bir de zıt bir bakış açısıyla ele alalım. Gerçekten alt sosyal sınıftan gelen çocukların içlerinden başarıya ulaşanlar hiç mi yok? Bu sorunun cevabını gerek dünyada gerekse Türkiye’de birçok örnekte bulabiliriz. Yukarıda belirttiğimiz baskılardan kendini soyutlamayı başarmış, tüm olumsuzlukları bertaraf edip kendini başarı yolunda en üst düzeyde motive etmiş, karşısına çıkan engelleri bir bir aşmış kişiler toplumsal yaşamda zaman zaman karşımıza çıkar. Bu kişilerin hayatlarını incelediğimizde yaşadıkları olumsuzlukların kişilerin üzerinde pozitif yönlü tetikleyici etki yaptığı ve başarı yolunda motivasyon sağladığı görülür. Bu da bizi yoksulluğun her zaman başarıyı olumsuz yönde etkilediği sonucunun genele yayılamayacağı çıkarımına ulaştırır. Ancak aynı yoksulluğun neden farklı çocuklarda farklı sonuçlara yol açtığı araştırmaya değerdir.

6.2. Alt Sınıf Çocukların Toplumsal Hareketlilik Şansları ve Eğitim Olanakları

Sosyolojik anlamda, en yalın tanımıyla toplumsal hareketlilik, kişi ya da grupların ekonomik, sosyal ve politik pozisyonlarındaki önemli değişiklikleri ifade eder. Bu çalışma için ise toplumsal hareketliliğin üzerinde durulması gereken önemi, genç kuşakların toplumsal hareketlilik dinamiklerini ele alırken, bu sürecin ana-babalarının toplumsal statülerine ne kadar bağımlı kaldığı üzerine olacaktır. Diğer bir deyişle, toplumsal hareketliliğin, fırsat eşitliği ve toplumsal adalet kavramlarını da ilgilendiren yönü, kişilerin toplumsal hareketlilik şanslarının ve toplumsal pozisyonlarının ailelerinden getirdikleri sosyal ya da ekonomik mirasa bağımlı olmaktan çok adil ve rasyonel kurallar çerçevesindeki bir yarış sonucu belirlenip belirlenmediğidir.

Young, kişilerin toplumsal pozisyonları elde etmelerinde, adam kayırma, rüşvet ya da doğuştan getirilen ayrıcalıklar yerine zeka ve çalışmaktan, emek sarf etmekten ortaya çıkan yetenek üzerinde durur ve yeterliliği (meritokrasi) de bu şekilde tanımlar (Young, 1994: xii-xiv). Bu anlamda, günümüz modern toplumlarında toplumsal hareketlilik şansını belirleyen en önemli etken kişilerin eğitim düzeyi olmaktadır. Eğitim, kişilerin belirli bilgi, yetenek ve donanım kazanması, kişisel kapasitelerini geliştirmesi ve bu sürecin sonucu olarak verimli ve üretken bir birey olarak topluma katkı sağlamasını amaçlar. Diğer bir deyişle,

kişilerin mesleki pozisyonları ve toplumsal statülerini belirlemede yeterlilik ilkesi dahilinde kişilerin bilgi, beceri ve yetenekleri ön plana çıkar. Ancak, tam da bu çalışma açısından önemli nokta, kişilerin bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirme süreçleri, yani, eğitim olanaklarına ulaşabilme ve eğitimde süreklilik koşullarının önemli eşitsizlikler gösterdiği yerde, bu olanaklara ulaşamayanlar için yukarıya doğru toplumsal hareketlilik şansından söz etmenin oldukça güç olduğudur. Buna bir de aile ve çevre koşullarının dezavantajlı sosyo-kültürel mirası eklendiğinde, kişilerin yeteneklerini geliştirmeleri bir tarafa, var olan yeteneklerinin farkına varma, bilgi ve beceri edinme şansları bile azalmaktadır.

Turner'a göre, şartlarda eşitliğin olmadığı ya da diğer ifade ile, şartlarda eşitsizliğin en aza indirilemediği bir toplumda fırsat eşitliğinin anlamlı bir içeriğe sahip olması beklenemez. Toplumda ailelerin çocuklarına devrettikleri dezavantajlar ya da eşitsizlikler kişilerin yarışa başlama noktalarını önemli ölçüde değiştirdiği gibi, yarış sırasındaki engelleri de değiştirmektedir (Turner, 1986: 35). Joseph, bu sosyolojik olguyu *kısır döngü* olarak adlandırmakta ve ailenin çocuğa sunduğu ekonomik olanaklardan, eğitim düzeyine, çocuğun yetiştiği sosyal çevreden, başarı için yetersiz motivasyona ve var olan koşulların olduğu gibi kabullenildiği kaderci bir kişilik gelişimine kadar, yoksulluğun yeniden üretiminde fırsat eşitliğini çok önemli bir etken olarak vurgulamaktadır (Alcock, 1997). Kişilerin toplumsal hareketlilik şansını elde edebilmelerinde karşılıklarına çıkan tüm bu engeller toplumsal adalet kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Toplumsal adalet kavramı, kişilerin ya da ailelerinin sosyal statüsü, mesleği, geliri, etnik kökeni, dini inancı ya da benzeri sosyal, ekonomik ve kültürel mirası ne olursa olsun, toplumdaki hak ve yararların ulaşılabilirliğinde eşit şansa sahip olmalarını ifade eder. Bu bağlamda, kişilerin elverişli yaşam koşullarında yaşayamamaları, eğitim olanaklarında yararlanamamaları, kendilerini geliştirip gerçekleştirebilecekleri işler yerine her koşulda zor işlerde çalışmaya razı olmak zorunda kalmaları, sosyal adaletin gerçekleşmesinin önünde son derece önemli engeller olarak durmaktadır. Toplumda sosyal adaletin olmadığı duygusu, alt sınıftaki insanların çalışarak bir eyler elde edemeyecekleri inancına sahip olmalarına neden olur.

7. SOSYAL SERMAYE VE EĞİTİM

Sosyal sermaye günümüzde fiziki ve beşeri sermaye ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Sermayenin sosyal boyutları toplumsal beklentiler ve toplumsal performansın temel belirleyicileri haline gelmişlerdir. Nitekim sermayenin sosyal boyutunun varlığı ve gerekliliği konusunda -henüz çok yeterli olmasa da – gerek kuramsal ve gerekse uygulamada değerli çalışmalar yapılmaktadır. Sosyal sermaye kavramının açıklanmasına yönelik birçok tanımın varlığından söz edilebilir. Her disiplinin kendi ilgi alanı içinde konuya yaklaşarak, tanım geliştirme gayreti içinde olduğu söylenebilir. Çıkış noktası olarak her ne kadar sosyoloji disiplini ile bağlantılı olsa da "sosyal sermaye" artık birçok disiplinin ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle ekonomi biliminin büyüme ve kalkınma disiplinlerinde fiziki ve beşeri sermayenin tamamlayıcı unsuru olarak görülmekte, hatta bir adım daha giderek fiziki ve insani sermaye unsurlarını harekete geçirmede ve miktarlarının artırılmasında temel belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Sosyal sermayeyi bir araya getiren temel unsurlar aynı zamanda kavramın kapsamını da oluştururlar. Bireyler arasında duyulan güven, etkili ve güçlü iletişim ve çevre ağı ile bir aradılığı oluşturan ortak değerler, aidiyet ve aynılık duygusu bu kapsam içinde sayılabilir. İletişim ağı; sosyal normlar ve güven unsurlarının sosyal sermaye ile ilgili çalışmalarda (OECD, 2001: 41) üzerinde en fazla durulan konular oldukları dikkati çekmektedir. Sosyal sermayenin, toplumu oluşturan bireylerin ortaklaşa hareket edebildikleri ve iş yapabildikleri kültürel düzeyi hazırlayan bir birikim olduğu söylenebilir. Sosyal sermaye bir grubu tanımlamanın aksine bir grubun ortak ürünler ortaya çıkarmasına imkân veren bir anlayışın ürünüdür. Burada dikkat edilmesi gereken bir grubun aşırı güçlü bağlar geliştirerek birbirinden ayrılmaz hale gelmesi sonucunda diğer gruplarla işbirliğine girişme eğilimlerinde azalma tehlikesinin ortaya çıkması ihtimalidir. Ayrıca devletin ve kamu kurumlarının sürekliliğe sahip politikalarının olmaması ve her politik ve ekonomik değişimden etkilenerek değişmesi sosyal sermayenin toplumda erimesine yol açabilir.

Sosyal sermaye teorisi aslında oldukça açıktır. Onun başlıca tezi iki kelimedede özetlenebilir. İlişkiler önemlidir. İnsanlar birbiriyle ilişki kurarak ve bunun zaman içinde devam etmesini sağlayarak, kendi başlarına başaramayacakları ya da sadece büyük zorluklarla başarabilecekleri şeyleri gerçekleştirebilmek için birlikte çalışabilirler. İnsanlar bir dizi iletişim ağıyla birbirlerine bağlanmaktadır ve ortak değerleri bu iletişim ağlarının diğer üyeleriyle paylaşma eğilimindedirler, bu iletişim ağları bir kaynak oluşturmaları nedeniyle, bir nevi sermaye oluşumu gibi görülebilir.

Ortaya çıktığı bağlamda yararlı olduğu kadar, bu sermaye birikimi diğer yerlerde de genellikle kullanılabilir. Genelde, sonuç olarak ne kadar fazla insan tanıyor ve onlarla ne kadar ortak bir hayat görüşü paylaşıyorsanız sosyal sermaye açısından o kadar zenginsinizdir.

Yakın zamanlardaki çalışmalar, sosyal sermayenin eğitime dayalı sonuçlarla yakından ilgili olduğunu göstermiştir. Dika ve Singh'in gözden geçirdikleri, eğitime dayalı başarı ve sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların on dördünde çoğunlukla olumlu bir ilişki bulunmuştur (Dika ve Singh 2002,41-3). Bu çalışmaların çoğu, başarı ve ailenin sosyal sermayesi arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yöneliktir. Çalışmaların yalnızca birinde başarı, ebeveyn-okul ilişkisi ve ilerlemenin aile tarafından gözlenmesi arasında zıt bir ilişki bulunmuş, geriye kalan tüm araştırmalarda olumlu yönde bir ilişki çıkmıştır. Öğrencilerin kendi bağlantıları hakkında daha az çalışma yapıldığı halde, bunlar bile başarı ile ilgisinin olumlu olduğunu göstermiştir. Dika ve Singh, akademik başarı ile sosyal sermayenin çeşitli yönleri arasındaki etkileşimin üstü kapalı kaldığını belirtmiştir. Onlar "Sosyal sermayeye erişim ve sosyal sermayenin mobilizasyonu" ile bağlantılı, farklı etmenlerin daha ileri boyutta araştırılmasını gerekli görmüşlerdir (Dika ve Singh, 2002: 43).

Araştırma bulguları ayrıca, sosyal sermayenin, sosyo-ekonomik dezavantajların dengelenmesini sağlayacağını belirtmiştir. Stanton-Salazar ve Dornbusch'un California liselerinde okuyan Meksika kökenli öğrenciler arasındaki sosyal dayanışmayı araştırdıkları çalışmalarında, okullarda yüksek not alan ve daha hevesli olan öğrencilerin sosyal sermayelerinin de daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir (Stanton-Salazar ve Dornbusch 1995: 130). Coleman'ın da belirttiği gibi sosyal sermaye nispeten mağdur durumda kalacaklar için özellikle eğitimde önemli kaynaklar sunar. Coleman sosyal sermayenin merkezine öncelikle aileyi oturtmuştur. Öyle ki ailenin genç insanın bilişsel gelişimindeki rolünde ve onun üzerinde kurduğu sosyal kontrolün derecesinde bunu görmek mümkündür. Coleman coğrafi değişkenliğin, ailenin sosyal sermayesini bozarken, çocukların eğitiminde zedeleyici sonuçlara yol açmakta olduğunu ileri sürmüş buna rağmen ailelerin sosyal ve ekonomik durumlarının hesaba katıldığında, şehre göçle gelen gençlerin okulda beklenenden daha başarılı olduklarını söylemek mümkündür.

8. KÜLTÜREL SERMAYE VE EĞİTİM

Giroux gibi direnç kuramcılarını, kültürel sermayedeki sınıf temelli farklılıkların bir işlevi olarak kültürel yeniden üretime odaklanmıştır. (Mc Laren, 2007:159) Bourdieu'nun popülerleştirdiği kültürel sermaye kavramını, genel kültürel arka plan bilgiye, becerilere ve mizaca gönderme yapar. Bütün bunlar bir kuşaktan diğerine aktarılır. Kültürel sermaye, konuşma biçimleri, eylemler, biçimler, hareketler, toplumsallaşma, bilgi biçimleri, dil uygulamaları ve değerleri temsil eder. Kültürel sermaye o toplumun ürettiği ve yaşadığı tüm, bilim, kültür, sanat, ahlaki ve manevi değerler, örf adet gelenek gibi maddi olmayan tüm değerleri kapsar. Kültürel sermayenin bir sınıfsal eleme mekanizması olarak işlev görebilmesi için, ancak belli bazı kültür ve sanat değerlerinin mümkün olduğu kadar belli ellerde toplanması gerekir.

Normalde sadece seçkinlerin kullanımına açık bazı kültürel ve sanatsal değerlerin, seçkinliğin farklılaştırıcı nesnesi olduğu geniş kitleler tarafından fark edilip moda halinde yaygınlaşması, onun farklılaştırıcı değerini kaybetmesine neden olur. Ekonomik sermayeye sahip olmakla kültürel sermayeyi elde etme süreci aynı hızda gerçekleşmez. Ekonomik sermayenin temininde ilerleme kaydedildikçe zevkler ve tüketim tercihlerinde bir değişim yaşansa da bu aynı hızda olmaz. Bu zaman kayması sınıfların ve toplumsal kategorilerin lumpen versiyonlarının ortaya çıkmasına yol açar.

Değişik kültürel hazlar arasından, kendi sınıfsal aidiyetlerini ve farklarını ortaya koyan tercihler aile içinde veya belli sınıfsal çerçevelerde öğrenilerek sonraki nesillere aktarılır. Toplumun farklı sınıfsal tabakalarının estetik hazları alımlama düzeyinde kendini gösteren bir ayırım böylece sürdürülür. Okulların farklı kültürel sermaye birikimi ile gelen çocukları birbirinden ayırma konusunda izledikleri çok ince yöntemler vardır. Okul eğitimi başarısının temelinde hayatın ilk dönemlerinde aileden alınmış olan eğitim vardır. Başarı gelişigüzel başlamaz. Önceden aktarılmış belli bilgi ve becerilere dayanır. Hakim sınıfa mensup çocuklar bu bilgi ve beceriyi önceden içselleştirmiş olarak okula gelirler. Daha açık ifade ile onlar "farklılaştırma mesajının şifresine" sahiptirler. Dolayısıyla toplumsal sınıfların eğitim başarıları sahip oldukları kültürel sermayenin miktarına bağlıdır. Dolayısıyla alt toplumsal kesimlerden gelenlerin çocuklarına kıyasla üst sınıf çocukları daha yüksek başarı seviyesi yakalarlar.

Eğitimin modern toplumdaki esas amacı, bütün eşitlikçilik iddialarına rağmen aslında bir eleme işlevini yerine getirmektir. Aynı sınıf ortamında ders görseler bile farklı kültürel sermaye birikimine sahip öğrencilerin verilen eğitimden aynı şeyleri alma şansları daha işin başında yok gibidir. Eğitim sisteminin eşitsizlikleri yeniden üretme mekanizmalarının başında “zekâya dayalı” ölçme değerlendirme ve seçme sistemleri gelmektedir. Okul sistemi, mükemmellik hiyerarşisini belirleyen yegane kriter olarak matematiğe dayanan bir tasnif yapar. Buna göre yapılan sıralamada, yüksek matematik becerisi gerektiren okullar ve meslekler önemli, diğerleri önemsiz diye sıraya dizilirler. Dışlanmışlar, kolektif olarak benimsenmiş ve onaylanmış, dolayısı ile de psikolojik olarak itiraz edilemeyen bir ölçüt olarak “zekâ “adına kendilerini mahkûm edilmiş bulurlar.

Bernstein’ın yaptığı çalışma bu çerçevede örnek gösterilebilir. Bu çalışmaya göre, egemen kültürden gelen öğrencilerin sahip oldukları kültürel sermaye, okul tarafından onaylanır ve ödüllendirilir. Okullar sistemli bir biçimde daha aşağı sınıfsal konumlardan gelen öğrencilerin kültürel sermayelerini değersizleştirir. Kültürel sermaye, maddi sermayenin yansıması olup okulun değişim sisteminde simgesel bir form durumuna dönüşür. Kültürel sermaye, toplumsal yapının ekonomik gücünün simgesidir ve kapitalizm altındaki toplumsal ilişkilerin yeniden üretiminde, kültürel sermaye de kendi içinde üretici bir güç durumuna gelir. Akademik performans, dezavantajlı öğrenciler açısından, bireysel yeterliliği ya da yeteneksizliği göstermez. Fakat okulun, bu öğrencilerin kültürel sermayesinin değerini düşürmesini gösterir. Aynı gerçeklik sonuçta ekonomik sermayeye dönüşür ve bu dezavantajlı öğrenciler, düşük ücretli meslek konumlarını elde ederler.

9. SOSYAL SINIF, EĞİTİM VE BAŞARI GÜDÜSÜ

Farklı sosyal sınıflardaki çocukların zihinsel yeteneklerini incelemek için düzenlenmiş pek çok araştırma vardır. Bunların çoğu beklenen sonuçları vermiştir. Robert J. Havighurst ve F.H. Breese bir Orta batı Avrupa topluluğunda, 13 yaş çocukları arasında yetenek ile sosyal statü arasındaki ilişkiyi incelediler. (Havighurst, 1947: 241–247) Sayıları kullanma yeteneği, sözel kavrama, yer ilişkilerini anlama, sözcük akılcılığı, akıl yürütme ve bellek dahil inceledikleri tüm temel zihinsel yetenekler açısından sosyal sınıflar arasında anlamlı farklar buldular. Çocuğun sosyal sınıf düzeyi, onun zihni yetenek testlerinde gösterdiği başarı düzeyi

ile olumlu yönde ilişkilidir. Zihinsel yetenek ile sosyal sınıf arasında olumlu ilişki bulan araştırma sonuçları yorumlanırken dikkatli olmak gerekir.

İlk önce, zihni yeteneğin yalnızca sosyal sınıflar boyunca dağıtılan sabit bir armağan olmadığı akılda tutulmalıdır. Ne orta sınıftan çocuk çok yüksek zihinsel yeteneğe, ne de alt sınıftan çocuk düşük zihni yeteneğe, otomatik bir biçimde kalıtım yoluyla sahip olur. Her ikisi de zihinsel yetenek gelişimi için aynı biyolojik gizilgüce sahip olarak doğabilir. Araştırmanın söylediği şudur: Sosyal sınıf ile ilişkili olan sosyal çevre, kalıtım yoluyla elde edilen zihinsel büyüme kapasitesinin gelişmesinde, bu kapasite ister yüksek olsun ister düşük olsun, çok büyük fark yaratır. Zihinsel yetenek testlerinde kötü sonuç alan alt sınıftan çocuklar, kendilerine zihinsel yeteneklerini geliştirici bir uyaran sağlandığında, bir çevreye konulduktan sonra çoğunlukla aynı testlerde daha iyi sonuç almaktadırlar.

Başarı için güdülenmedeki sosyal sınıf farklarını dikkate alarak, eğitim beklentilerinde de benzer farklar bulmayı umarız. Eğitim başarısının temel amaçlarından biridir. Bundan mantıki olarak, beklentileri yüksek olanların eğitime yüksek değer verme eğiliminde olacakları sonucuna varılır. Böylece biz başarı yönelimli orta sınıfın eğitimi, kendi refahı için yaşamsal önemde saymasını bekleyebiliriz. Aynı şekilde şimdiye odaklanmış alt sınıfın, eğitim ile kendi refahı arasında daha az yaşamsal ilişki görmesini bekleriz. Genel olarak, bu durum eğitimde başarıya karşı, orta ve alt sınıf beklentilerini tam olarak betimler.

9. 1. Orta Sınıf Çocuklar Başarıya Zorlanırlar

Orta ve alt sınıf üyeleri, başarı konusundaki tutumlarında birbirlerinden kesin bir biçimde ayrılırlar. Bu ayrılık, okulda başarı için çocuklarına yaptıkları baskı derecelerinde görülebilir. Orta sınıftaki ana babaların çocukları, sürekli olarak okul çalışmalarında daha başarılı olmaya ve ödevlerini ihmal etmemeye “daha çok kitap okuyup, daha az tv seyretmeye” zorlanırlar. Orta sınıftaki çocuk, kendi başarısı hakkında kaygılı olabilir ve başarısızlık korkusuna kapılabilir. Başarılı olduğunda ailesi tarafından onaylanır ve somut ödüllerle ödüllendirilir. Ana babalar bazen bu baskıdan pişmanlık duyarlar, fakat bunu yine de sürdürürler. Başarı için ana baba baskısına okulun kendi baskısı da eklenmelidir. Orta sınıfa hizmet veren okul, öğrencilerini üniversiteye kaydetmekten gurur duyar, bunu sürdürmeyi, eğer mümkünse daha iyileştirmeyi ister. Orta sınıf ana babaların ve okulun başarı

baskısına akran gruplarının baskısı da eklenmelidir. Üniversiteye yönelik çalışan öğrenciler birbirlerini üniversiteye kabul edilmeye elverişli notlar almaya zorlarlar. Başarı akran grubu dokusuna yerleşir. Baktığımızda orta sınıf çocuğunun güdülenmesi gecikmeli doyum içindir. Yani şimdinin gelecek için bir hazırlık olduğu olgusu kişinin düşüncelerine yer etmiştir.

9. 2. Alt Sınıf Çocuklarına Yaşamlarını Sürdüremeleri Öğretilir

Ana babalardan, yaşlılardan gelen baskı genellikle yoktur. Çocuk şimdinin sorunlarına kendisini öyle kaptırmıştır ki, geleceği düşünmeye pek az vakti vardır. Temel sorun, varlığını sürdürmektir; tatmin edemediğinden doyumları gecikmeli olmaktan çok, çabuk olmalıdır. Giysi, yiyecek ve barınak gibi temel gereksinimlerin verilmesini ya da bulunmasını doğal bir hak olarak göremez. Sokaklardaki düşmanlarından kendisini korumak için dostlara gereksinimi vardır. Gereksinim duyduğu parayı elde etmek için aklını kullanmak zorundadır. Ama duygusal gerilimi aklını kullanmayı engeller. Yaşamını sürdürmeye yönelik bu baskılar öylesine tüketicidir ki, daha ileri beceriler ve eğitimsel başarı için ne enerji, ne de cesaret vardır. Bunlar onun ve ailesinin bedelini ödeyemeyeceği bir tür lükstür. Evde başarı için destek bulamayan alt sınıftan çocuk, onu okulda bulabilir mi? Bazen ‘‘evet’’ bazen ‘‘hayır’’ , Davis’in belirttiği gibi (Allison, 1946: 99).

Alt sınıftan ergen için, öğretmenin orta sınıf ergen tarafından önem verilen ve ulaşılmak istenen, çaba harcanan, söz ve hedefleri pek az anlam taşır. Çünkü öğretmenin sözcükleri ile evdeki yetiştirme davranışları okuldaki aktüel ödüllerle, ya da bir mesleğe dönük aktüel adımlarla bağlantılı değildir. Alt sınıftaki çocuk, başarı için akran grubu üyelerinden de destek bulmaz. Onlar da gelecekte şimdiye dönüktürler. Okulun değerleri, onların şimdiki uğraşlarından çok uzaklarda görünür. Öğretmenin hakkında konuştuğu ve okulun önemli saydığı şeyler, çoğu kez onların bugünkü hedefleri ile tutarlı değildir.

10. BAUMAN VE SOSYAL DIŞLANMA

Yapmış olduğumuz bu çalışmada yoksulluk ve sosyal dışlanma ilişkisi Bauman tarafından geliştirilen dışlanma kavramı çerçevesinde işlenecektir. Dışlanma kavramı yoksulluğun yeniden farklı bağlamlarda ele alınması ve tanımlanmasında oldukça

işlevseldir. Dışlanmanın merkezinde hem ilişkisel (sosyal) hem de dağıtımsal (ekonomik) tartışmanın olduğunu belirten Bhalla ve Lapeyre yoksulluk ve dışlanma ilişkisini üç farklı şekilde ele alır (Bhalla ve Lapeyre, 1999: 17-18); ekonomik, sosyal ve politik dışlanma. Ekonomik dışlanma boyutu, gelir, üretim, mallar ve hizmetlerden faydalanma hakkı sorunları ile ilgilidir. Sosyal dışlanma boyutu, sağlık, eğitim, içme suyundan faydalanma hakkı gibi sorunlarla ilgilidir. Politik boyut ise politik katılım ve fırsat eşitsizliği ile ilgilidir. Yoksulların bu araştırma çerçevesinde ekonomik ve sosyal dışlanmayı ne ölçüde yaşadıkları da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Yoksulların derin yoksulluklarının önemli bir sonucu, onların yaşamının neredeyse tüm alanlarından dışlanmalarıdır. Onlar, eğitim ve sağlık imkanlarından daha az yararlanırlar (Friedman, 2001: 141), beceri yoksunluğundan dolayı üretim sürecinde yer almadıklarından, ekonomik süreçlerden ve sermayelerden de dışlanmışlardır. Sermayeden, üretim sürecinden dışlanmak beraberinde onların getirdiği ve kazandırdığı bir çok şeyden de dışlanmaya neden olur. Üstelik onların toplumsal kurumlarla olan ilişkileri diğerleri kadar sağlıklı değildir. Örneğin paraları yeterli olmadığı için çocuklarının eğitim hayatı çok kısa sürebilir ve bu durum nesiller boyu devam eden bir yoksulluğa neden olabilir. Sağlık güvenceleri olmadığı için sağlık hizmetlerinden yararlanamayabilirler. Veya ‘yeşil kart’a sahiplerse sağlık imkanlarına en düşük düzeyde sahip olabilirler. Sadece bu karta sahip olmak bile aslında onların sosyal konumlarının göstergesi olduğu için bu süreçlerin hepsi onlara dışlanmışlıklarını hatırlatacaktır. Dışlananlar yalnızca yoksullar değildir, “ancak onlar dışlanmayı en keskin şekilde yaşayanlardır” (Bauman, 1999: 9).

Yoksulluğun medyadaki popülerliği de bitmiştir. Yoksulluk hem medyadan hem de sanat ürünlerinden adeta dışlanmıştı. Yoksullukla ilgili haberler ya iç sızlatacak kadar acıklı bir fotoğraf karesi ile sınırlı veya haberlerinde insanın içini burkan ama peşinden çok daha renkli dünyaların görüntülerinin sunulmasıyla önceki karelerin hafızalardan silindiği, hiç olmamış, hiç yaşanmamış izlenimi bıraktığı bir başka habere geçişle sınırlıdır. Geçmişin yoksul fakat mert kahramanlarının yerini şimdi hali vakti yerinde, iş gücü sahibi, okumuş, okumasa bile varlıklı, güçlü, prestijli, sevimli, sempatik kahramanlar almıştır. Yoksullar ya şimdi kötü adam ya da uşak rolündedir. Edebi eserlerde de durum farklı değildir. Kahramanlar artık ya orta ya da üst sınıftandırlar. Yoksullar yaşamın tüm alanlarından dışlanmaktadır. Hatta eskiden zenginlerin daha zengin olmak için ihtiyaç duydukları yoksullar ya da yedek

işgücü orduları, artık ilerleyen teknoloji sayesinde hiç de ihtiyaç duyulmayan nesnelere haline dönüşmüştür.

Yoksulların ekonomik alandan dışlanmalarının nedeni, işleyişin artık onlara ihtiyaç hissettirmemesi iken, toplumsal yaşamdan dışlanmalarının nedeni de yoksulluk kavramına yüklenen anlamdaki sembolik değişimdir. Hensin ve Light'a göre yoksulluğun sembolik değişimi şu süreci takip eder (Hensin ve Light, 1983: 237-239). Eskiden, örneğin 1700'lerde Amerikalılar yoksulluğu sosyal bir problem olarak düşünmemişler ve yoksul insanlar, köylülerin arasında sükunetle yaşamışlardır. Onlar durumlarını Tanrı'nın isteğinin bir parçası olarak görmüşlerdir. Böylece din adamları yoksullara yardım etmenin şehir halkı için Hıristiyan hayırseverliğini göstermenin bir fırsatı olduğunu telkin etmişlerdir. Ancak zamanla şehirlerdeki yoksul sayısının artışıyla yoksulluk sorunu papazların elinden yardım komitelerine geçmiştir. Böylece yoksulluk anlamı değişmiştir; hizmeti ve yardımı hak eden (körler, özürllüler, terk edilen anneler) ve hak etmeyenler (dilenciler, seyyar satıcılar, fahişeler, avareler) şeklinde ayrıştırılır. Yoksulluk zamanla Tanrısal iradenin dışındaki, şehirlerin ayartması, alkol, kolay suç işleme ve insan ruhlarının yozlaşması gibi etkenlerle açıklanmaya çalışılır.

Yoksulluğun nedeninin Hensin ve Light'ın bahsettiği Tanrısallıkla bağlantılı olması hem yoksulların yoksulluğa katlanabilmeleri hem de yoksul olmayanların yoksullara katlanabilmeleri için bir gerekçeydi. Yoksulluğun, Tanrısal bağlamın dışına taşınması, hem yoksulların yoksulluklarına hem de yoksul olmayanların yoksullara katlanabilmeleri için gereken meşruiyeti ortadan kaldırmıştır. Bir sonraki yaşam için yatırım anlamında yoksullara yardım etmek anlamlı olabiliyordu. Ama "şimdi"yi "şimdi için" yaşayan modern bireye daha "sonra"sı için yapılacak bir yatırım pek rasyonel gelmiyordu.

Böylece yoksullar iyilik yaparak huzura ermenin bir aracı değil, günlük yaşamın rahatsız edici bir unsuru haline gelir. Bauman bu yüzden yoksulların normları ve düzeni tehdit edenler olarak görüldüklerini belirtir. Onların dışlanmalarına gerekçe de bu nedenlerdir zaten. Bauman'da iki tür dışlanan vardır (Bauman, 1999-a:124-125);

- 1- Düzeni bozanlar
- 2- Norma uygun olmayanlar

Düzeni bozanların da norma uygun olmayanların da dışlanma nedenlerinin kendilerinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Dışlanmanın nedeni dışlananların yanlış eylemleridir. Dışlananlar uyum sorunu olanlar ve suça yatkın olanlardır. Dışlananlar dışlanmadan kurtulmak için gayret etmediklerinden bu durumun devam ettiricisi olarak görülmektedirler. Oysa Bauman, dışlananların kendi kötü yazgılarından sorumlu olmadıkları, olamayacakları gibi, ne denetleyebildikleri ne de direnebildikleri güçlerin hedefi olabileceklerini belirtir.

Diğer dışlananlar ise isteksizlikten değil, kaynak yokluğundan dolayı "norma uygun" olmayabilirler; başka insanların sahip olduğu ama onların olmadığı az miktarda bulunduğundan, herkes tarafından yeterli ölçüde sahip olunamayan bu kaynakların yokluğu norma uygun yaşamı imkansız kılar. Kaynak yokluğu bireylerin tüketim için yeterli kaynağa sahip olamamalarını, eğitim eksikliklerini vb. ifade etmektedir. Yoksullar ekonomik ve sosyal donanıma sahip olmadıkları için norma uyamamakta, dışlanmaktadır. Bu dışlanmayı içselleştiren yoksul çocukların başarı için yeterli gayret ve motivasyona sahip olmaları beklenemez.

Norma uygun yaşamadıkları için dışlananları Bauman, tüketim toplumunda tüketemedikleri için dışlananlar olarak da açıklar. Tüketememek yoksullar için bir dışlanma nedenidir. Modern toplumda tüketim hayata merkezinde yer almaktadır. Tüketimin kaçınılmaz hale gelmesi ise Illich'e göre yeni yoksulluğun önemli bir yönüdür. Illich, modernizm ile birlikte ortaya çıkan "yeni yoksulluğu" sadece yoksullarla değil neredeyse tüm insanlarla bağlantılandırarak kullanmaktadır. Ona göre (Illich, 2002: 16), yeni yoksulluğun önemli yönleri arasında tatmin duygusunun körelmesi ve ihtiyaçların hemen herkes için giderilmemiş şeyler olarak kalması vardır.

Doyma noktasının olmadığı, devamlı bir şeyler tüketme ihtiyacı içinde yaşayan insanlar ve günlük hayatın inşasının bunun üzerine kurulu olduğu bir toplum, tüketemeyenleri toplumsal harmoninin dışına atmaktadır. Yoksullar ise doğal olarak en dışta kalmaktadırlar. Tüketimin başat yaşam tarzı olduğu bir durumda yoksul olmak yoksulları toplumun en silik kişileri haline getirir. Yoksul olmak 'tüketim toplumunda mutlu ya da sadece normal bir yaşama erişememek başarısız ya da yeterince tüketemeyen olmak demektir. Ve böylece tüketim toplumunun yoksulları, her şeyden önce sakat, arızalı, kusurlu ve noksan, diğer bir

deyişle yetersiz olarak tanımlanırlar ve kendilerini de böyle tanımlarlar." (Bauman, 1999-a: 60). Bu benlik algısı yoksul çocukların ümitsizliğe düşerek eğitim motivasyonlarını düşürmektedir. Tüketememek, düzeni bozmak ve norma uymamak yoksulların dışlanmaları için bir nedendir. Yoksullar düzeni bozdukları için dışlanırlar, kaynak yokluğundan (sermaye, eğitim, yetenek) dolayı uyum sorunu yaşarlar, tüketemezler, diğerleri gibi yaşayamazlar. Ancak yoksulluk sadece bunlarla sınırlanamayacak kadar karmaşık görünümlere sahiptir. Bu nedenle;

“ Yoksulluk fenomeni yalnızca yokluk ve bedensel tehlike anlamına gelmez. Yoksulluk aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir durumdur: insan yaşamının edebe uygunluğu, içinde bulunduğu nezh yaşama standartlarıyla ölçüldüğü için bu standartlara erişememenin kendisi bir sıkıntı, ıstırap ve özsaygı yitimidir. Yoksulluk, "normal yaşam" olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma demektir, "istenilen düzeyde olmama" demektir. Bu durum kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanır. Yoksulluk, ayrıca, mevcut toplumda "mutlu bir yaşam"ı ifade eden tüm imkanlardan yoksun bırakılmak, "hayatın sunmak zorunda olduğu"nu almamak anlamına gelir." (Bauman , 1999-a: 60).

Ekonomik işleyişin dışında olma, bireyin içinde yaşadığı toplumdan tamamen dışlanmasına ve kendisini bir sıkıntı, ızdırap ve özsaygı yitimi içinde hissetmesine neden olacaktır. Birey geleceğe karşı güvensizlik içindedir. Bu araştırmada sahadan elde edilen bulgular yoksulların ne ölçüde gelecekte ümitsiz olduklarını hatta yalnızca kendileri için değil çocukları için bile ne ölçüde gelecek korkusu taşıdıklarını göstermektedir.

Yoksul birey kendisini sınırlayan çevreyi aşamayacağını düşünür. İçinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durumu aşamayacağını düşünür. “ Benim elimden bir şey gelmez,” düşüncesiyle hareket eden yoksullar, kendilerine göre yapabilecekleri tüm şeyleri yapmalarına rağmen içinde buldukları kötü durumdan kurtulamamışlardır. Bu kurtulamama hissi öylesine içselleşmiş, öylesine kabul edilmiştir ki, ortam, şartlar değişse bile onlar yine kendileri açısından bir şeyin değişmeyeceğini düşünmektedirler. Bu yüzden yoksulların bu durumunu psikolojide kullanılan 'öğrenilmiş çaresizlik' (öğrenilmiş acziyet) kavramı ile açıklamak çok uygun düşmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik, engellenmeye karşı verilen duygusal tepkidir. Birey kendisini sıkıntıya sokan durumdan kurtulmaya çalıştığı tüm çabalarında bunu beceremediğinde bir süre sonra her şeyi oluruna bırakır.

Rahatsızlık veren durumu ortadan kaldıramadığı için daha az güdülenme içindedir. Engellenme bireyde güdülenmeyi azaltıp, isteksizliğe neden olur (Ersever, 1993: 624).

Hayatın anlamsızlığı, bireyin yaşama hedeflerini, gayelerini yitirmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Yaşamını sürdürebilmek için evvela yapması gerekenin karnını doyurmak, sığınacak bir yer bulup, hastalanmamak olduğunu düşünen bir insan için hayatın anlamlılığı, uğrunda yaşanmaya değer şeyler çok da sıradan bir insanın ki gibi olmayabilir. Onların yaşama gayeleri de, toplumda çok saygın olmasa da bir yer edinmek, iş-güç sahibi olmak, kimseye muhtaç olmadan hayatım sürdürmek, çoluk çocuğa karışıp onların mürüvvetini görmek ve bahtiyar ölmektir. Ancak birilerinin yardımıyla hayatta kalmak, birilerinden bir şeyler almak, istediğini yiyememek, istediğini giyememek onlarda anlamlı bir hayat yerine hiç yaşanmaması gereken, ezik, dışlanmış, anlamsız bir hayat sunmaktadır.

Yoksul insanlar diğerleriyle girdikleri ilişkilerde daima düşük pozisyonda olan, isteyen, muhtaç durumda olduklarından kendilerinin normal bir insan olduğu duygusunu geliştiremeyebilirler. Kendileri daima bir şeyleri eksik olanlardır: para, eğitim, deneyim, görgü, mal-mülk vb. onlar bu eksiklikler yüzünden kendilerini daima yaşadıkları toplumun dışında bu toplumun bir üyesi değilmiş gibi, dışlanmış, soyutlanmış hissederler.

Yoksulların yabancılaşma nedeni sahip olamamak, sıradan bir insanın yaşadıklarını yaşayamamaktır. Bu yüzden onların varlık amacı diğerleri yani sahip olanların sahip olmalarına devam edebilmeleri için varlıklarını "nesnelere" olarak devam ettirmeleridir. Veya artık onlara ihtiyaç duyulmayan bir dönemde ise gözlerin görmediği mekanlarda yaşamalarıdır. "Ezilenlerin, nesnelere, "şeyler" olarak, ezenlerin kendileri için biçtiği amaçlar dışında hiçbir amaçları yoktur".

Hayatını bir nesne olarak sürdüren yoksulların yabancılaşmalarının sonucu olarak sadece kendi dışındakilerin değil kendilerinin de kendilerine bakışlarının değiştiği görülür.

"Kendini aşığılamak, ezilenlerin bir başka özelliğidir; ezenlerinin kendileri hakkındaki görüşünü içselleştirmelerinden kaynaklanan bir özelliktir bu. Hiçbir şeye yaramadıklarını, hiçbir şey bilmediklerini, herhangi bir şey öğrenmekten aciz

olduklarını -hasta, tembel ve verimsiz olduklarını o kadar sık duyarlar ki sonunda kendi aczlerine ikna olurlar".

Yoksullar içinde buldukları zaman ve mekan standartlarının doğru ve uygun diye tanımladığı biçimde beslenmeyen ve giyinmeyen insanlardır; ama onlar her şeyin ötesinde "norma uygun"-bu norm bu tür standartları yakalayabilme gücüdür-olarak yaşamayan insanlardır. (Bauman , 1999-a: 126).

Modern anlamda anomi, hayatın amacının olmaması, toplumda yalnızlık hissi, kendini hedeflere ulaştırarak bir amacın olmayışıdır. Modern anlamda anomi yabancılaşma kavramı ile yakından bağlantılıdır. Çünkü yabancılaşma, bireyin içinde yaşadığı toplumdaki bireylerle ortaklıklarının en azlığına, bireyin yalnızlığına vurgu yapar. Bireylerin normal yaşayış için gereken kuralları sağlıklı toplumsallaşma yaşayamamaları yüzünden içselleştirememeleri veya bu olsa bile zaman içinde hayatın hedeflerini gerçekleştirmek için toplumsal normların dışına çıkma ve bunu bir davranış biçimi olarak benimseme, içselleştirme bireyin toplumsal yaşantısının normalleşmesinin sonudur. İçinde bulunduğu olumsuzlukları olumluya çevirme yönünde yaptığı toplumca kabul edilmeyen davranışlar devam ettikçe, birey kendine ve topluma yabancılaşacaktır. Bu yabancılaşma hayatın anlamlılığını ve toplumsal değerlere bağlılığı sorgulamaya neden olacaktır. Yaşamak için gereken hedefleri gerçekleştirebilecek araç (para) ve donanımdan (eğitim-statü) mahrum olmak bireyi anlamsız bir hayat ve asla gerçekleştirilmesi mümkün olmayan yaşama amacıyla karşı karşıya getirecektir. Hedefleri gerçekleştiremeyen birey ise insan olarak kendisine ve yaşadığı topluma yabancılaşacak, kendini bu toplumun normal bir üyesi gibi görmeyecek ve toplumdan dışlanmış hissedecektir. Burada dikkat edilmesi gereken toplumsal sorun ise yoksulların sayısının giderek artması ile karşı karşıya kalınacak dışlanmış birey sayısının çokluğudur.

11. O. LEWIS VE YOKSULLUK KÜLTÜRÜ

Yoksulluk kültürü, gelişmekte olan ülkelerin büyük kentlerinde, göçler sonucu oluşan sefalet mahallelerinde (slum'larda), yoksulluk içinde yaşayan

insanların hayat tarzını ifade için Antropolog Oscar Lewis tarafından kullanılmıştır. Lewis'e göre, yoksulluk sefalet bölgelerinde yaşayan insanlarda öyle bir hayat tarzı yaratmaktadır ki, yoksul insanlar arasındaki mekansal (köy, şehir, bölge) ve ulusal farklar ortadan kalkmakta ve onları benzer sorunlarla baş başa bırakıp, benzer alışkanlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu alışkanlıklar da yoksulluk kültürünü oluşturmaktadır. Yoksulluk kültürünün bir toplumda ortaya çıkmasını Lewis şu şartlara bağlamaktadır (1971 :LI):

1. Ülkede para ekonomisinin, ücretli işçiliğin ve kâr amacıyla üretimin yapılması gerekir
2. Devamlı ve yüksek oranlarda işsizliğin olması gerekir
3. Ücretler düşük olmalıdır
4. Aşağı tabakada sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmenin olmaması gerekir
5. Hakim sınıfın, alt sınıfa mensup olmanın kişisel yeteneksizlikten kaynaklandığını savunan değer yargısına sahip olması

Yoksulluk kültüründe bireylerin ortak değer ve inançlarının nesilden nesile geçtiği düşünülür, bu yüzden Lewis yoksulluk kültürünü yok etmenin yoksulluğu yok etmekten zor olduğunu iddia eder. Yoksulluk ve yoksulluk kültürü arasında bir ayırım yapmanın mantığı da burada yatmaktadır. Bireyin içine düştüğü yoksulluk, yoksulluğu ortadan kaldıracı çözümlerle önlenebilir. Fakat yoksulluk kültürüne sahip bireylerde artık içselleşip, yoksulluğun devam etmesinin ana nedeni olan yoksulluk kültürünü ortadan kaldırmak olanaklı değildir. Ancak, birey yoksul olduğu halde bir aidiyet duygusu, sınıf bilinci geliştirebilme durumuna sahip olduğunda, dünya ve olaylar hakkında uluslararası bir bakış açısı kazandığında yoksul olsa bile, yoksulluk kültürü içinde yer almaz. Çünkü aidiyet duygusu ve sınıf bilinci, yaşadığı ve karşılaştığı olay ve durumları sorgulamasına ve görüş bildirmesine taraf olmasına neden olur (Lewis 1971:LVIII).

Gelişmekte olan ülkelerin büyük kentlerine yoğun göçlerin yaşanmasıyla bu kentlerin etrafında, kenti kuşatan, insanların sefalet içinde yaşadıkları gecekondu mahalleleri ortaya çıkmaktadır. Burada yaşayan insanlar alt yapı, ulaşım, eğitim, kültürel imkanlar gibi kent merkezinin sahip olduğu olanaklardan yararlanamazlar.

Yoksulluk kültürü teorisi bu eksikliklerin ekonomik yetersizliklerle birlikte yoksulların en alt kesiminde yoksulluk kültürünün ortaya çıkacağını iddia eder. Alt gelir grubunda yer alan bu insanlar gelir ve eğitim eksikliğine bağlı olarak kent hayatına uyum sağlayamayıp olanaklardan yararlanamadıkları için çocuklarının da çok küçük yaşlarda içine doğup benimsedikleri bir yoksulluk çıkmazı içinde büyümesine neden olurlar ve böylece yoksulluk kültürü nesilden nesile aktarılmış olur.

Yoksulluk kültürü içindeki insanlar aşağıda belirtilen sorunlarla içiçedirler.

1. Alkol, uyuşturucu kullanımı
2. Aile parçalanmaları, boşanmalar
3. Pasif bir kaderci anlayış
4. Cinsellikle erken tanışma, erken yaşta evlilik
5. Çok çocukluluk ve aile içi şiddet
6. Günübirlik yaşam

Lewis'e göre yoksulluk kültürünün temel özelliği, yoksulluğu yaratmada ve devam ettirmede oynadığı etkin roldür. Bu kültüre dahil olanlar kendi içine kapanmış, dış dünyayla bağını koparmış bir izlenim uyandırır. Yoksulluk kültürü içinde yaşayanların eğitim düzeyleri düşük olduğu gibi eğitime olan istekleri de azdır. Bu konuda farklı gözlem ve düşüncelerin olduğunu unutmamak lazım. Örneğin, Türkiye'deki gecekondualarda yaşayan insanları bu çerçevede değerlendirmek pek de doğru görünmemektedir. Çünkü burada yoksulluk düzeyi çok düşük olabilir ama kentle bütünleşme çabası, kente yerleşme ile başlayan beklenti düzeyi yüksektir. Bu insanların kent hayatından daha yüksek beklentileri olduğundan içinde buldukları yoksulluktan kurtulup görelî olarak daha iyi bir yaşam sürme yönündeki çabaları da dikkat çekicidir. Yani gecekondu nüfusu "genellikle yüksek beklentileri olan" (Kongar 1982:37), "çalışmaya hazır ve istekli bir kesimden oluşur" (Şenyapılı 1982:113). Üstelik yoksulluk kültürü içinde yaşayanların tersine gecekondu aileleri eğitim konusunda daha isteklidirler. Bu istek eğitim sayesinde çocuklarının kendi yaşadıkları sıkıntıları yaşamayacakları,

yanı sıra eğitimin sosyal hareketliliği sağlayan önemli bir unsur olarak görülmesi düşüncesine dayanır. "Gecekondulu aileler... erkek ve kız çocuklarının öğrenim ve eğitimleri konusunda çağdaş, aydın ve laik eğitimi benimsemişlerdir" (Keleş 1984:362). Yani yeni kentliler kurumsal düzeyde eğitime önem vermişlerdir. Görüldüğü üzere Türkiye'de gecekonducularda yaşayan insanlar yoksulluklarını kendi çocuklarına miras bırakmak istememekte ve içinde buldukları yoksulluktan kendilerini kurtarmak istemekte bunu yapamamaları bile eğitim aracılığıyla çocuklarının kurtulması için çabalamaktadırlar.

12. DİP SINIF VE DERİN YOKSULLUK

Türkiye'de kentsel yoksulluk incelenirken yoksulluğun en alt tabakasında yer alanları ifade etmek için hangi kavram kullanılmalıdır? Yoksulların kapitalist bir toplumda "başarıya ulaşmanın imkânsızlığının verdiği hayal kırıklığını ve çaresizliğini yenmek için harcanan çabalarının yansıması" (Lewis 1971 :LII) olan yoksulluk kültürü mü? Yoksa "sınıfsal yapının alt düzeyinde yer alan, çoğu kez ekonomik değişim yerine bir fakirlik kültürüne ve/veya bir mahrumiyet döngüsüne dayandırılan daimi veya düzensiz ekonomik hareketsizlik sebebiyle sürekli yoksul kalanları tanımlamak için (Edgell 1998:89) kullanılan dip sınıf (underclass) kavramı mı? Aslında her iki kavram da anımsattıkları kitle açısından değerlendirildiklerinde bir çok noktada örtüşükleri görülür.

Yoksulluk kültürü ve dip sınıf kavramı tabakalaşma sisteminin en altında yer alanları ifade için kullanılmaktadır. Daha önceki bölümde yoksulluk kültürünün temel nitelikleri sunulmuştu, dip sınıfın (underclass) nitelikleri ele alındığında benzerliklerin ne kadar çok olduğu görülecektir. "Aşağı sınıfın üyeleri, nüfusun çoğunluğuna kıyasla, ayırt edici derecede kötü çalışma koşulları ile düşük yaşam standartlarına sahiptirler. Bunların çoğunluğu uzun süredir işsiz olanlar, iş bulamayanlar arasında yer almaktadırlar" (Giddens, 2000:171).

Derin yoksulluk içinde yaşayanlar yoksulluktan kurtulamama noktasında yoksulluk kültürü kavramının işaret ettiği kitle ile benzerlikler göstermektedir. Ancak yoksulluk kültüründeki davranış kalıpları ile farklılıkları vardır. Yoksulluk kültürü, yoksulluk kültürü içinde yer alanların toplumsal kurumlarla bağının olmadığını belirtir. Oysa Türkiye'deki derin yoksullar devlet kurumlarıyla bağlarını

olabildiğince sıkı tutmak isterler. Bu yoksullar, yoksulluktan kurtuluş için devleti bir araç olarak görmekte-dirler. Yoksulluğun reçetesi, devletin yoksullara uzatacağı yardım elindedir.

Derin yoksulluk içinde doğan büyüyen ve eğitim alan çocuk, içine istem dışı girmiş olduğu bu kültürü ne zaman benimsemeye başlar ve bu hayatı bilinç altında normalleştirmeye başlarsa o zaman o kültür ve yaşam biçiminin içinden sıyrılma ve kurtuluş şansı en aza iner. Çünkü insanları alıştıkları, hayatlarında normalleşen yaşam biçimlerinden farklı bir yaşama çıkarmak ve o yaşama adapte etmek neredeyse imkansızdır. Okul, eğer bu derin yoksulluğu içselleştirmiş çocuğu, bu yaşamın ideal yaşam olmadığı fikrini çocuğun zihnine kazıyamazsa bu sorunu daha sonra gerçekleştirilecek bir takım hükümet politikalarıyla ileri ki zamanlarda çözmek çok zorlaşır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

13. ANKETTEN ELDE EDİLEN VERİLER VE YORUMLARI

13.1. Yoksul Öğrencilerin Genel Özellikleri

Yoksulluk en çok çocukların dış görünüşünde kendini ele verir. Dı arı da çocuğun dış görünüşü yadırganmasa da okulda durum tersine döner. Yoksul öğrenciler genellikle bakımsız ve zayıf görünüşleri ile dikkati çekerler. Üstleri başları kirli ve ayakkabıları boyasız tırnakları uzun ve kirli elbiseleri eski, defalarca tamir görmüş ve genellikle ütüsüzdür. Yoksullukları adeta yüzlerine yansımıştır. Yüzlerinde gelecekte bir beklenti içinde olmayan hayatın tüm yükünü omuzlamış ve altında ezilmemeye çalışan bir kişilik ifadesi vardır. Bakışları sanki hayatın adil olmayan yüzünü insanın içine kazıyan bir etkiye sahiptir. Erkek öğrenciler genellikle okulda düzensiz giyinişleri ile dikkat çekerler. Saçları genelde dağınık ve uzun, elleri ve yüzleri kirlidir. Elbiseleri kirli ve ütüsüzdür. Ayakkabıları boyasız ve çoğu zaman yırtık veya bir çok yerinden tamir görmüştür. Kız öğrenciler erkeklere nazaran biraz daha düzenli gibi görünseler de onların saçları genelde örülmemiş ve dağınıktır. Genellikle saçlarında bit, kepek vb. durumlara rastlanır. Genel temizlik kurallarına riayet etmezler. Bu durum onların okulda diğer öğrenciler tarafından dışlanmalarına zaman zaman da aşağılanmalarına neden olmaktadır. “Bu duruma örnek teşkil etmesi açısından kendi çalıştığım okulda yapılan genel temizlik taraması sonucunda

öğrencilerin % 20'sinde bit ve sirke gibi çeşitli sorunlara rastlanmıştır. Bu sorunların görüldüğü öğrencilerin genellikle yoksul ailelerin çocukları olduğu belirlenmiştir. Ailelerle yapılan görüşmelerde çoğu ailenin evinde banyo bulunmadığı veya ihtiyaçlarını taşıma suyuyla giderdiklerini belirtmişlerdir.”

Tablo 5 : Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf Dağılımları

Kademe	Frekans	%
6.Sınıf	14	28,0
7.Sınıf	7	14,0
8.Sınıf	29	58,0
Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %28'i (14) 6. sınıf öğrencisi, %14'ü (7) 7. sınıf öğrencisi, %58'i (29) 8. sınıf öğrencisidir. Çalışmamızda 8.sınıfların sayısının fazla olmasının nedeni geçmişe yönelik başarının yordanması ile ilgili olup 6. sınıfların sayısının yüksek olmasının sebebi ise öğrencilerin ikinci kademeye başladıkları zaman ki başarı durumlarının görülüp daha sonra ki değişimleri ortaya koyabilmek içindir.

13.2.Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim Başarısı

Bir topluluktaki toplumsal cinsiyete yüklenen anlam farklı rolleri gerçekleştirmesini bekler. Toplumumuzda halen eğitimin üst kademesine çıktıkça kız çocukların eğitime devamı konusunda erkeklerden daha az beklenti bulunmaktadır. Eğitimdeki kız erkek oranlarının farklılıkları bu açıdan anlamlıdır. Toplumsal düzlemde kurulmuş olan toplumsal cinsiyet rolleri, ailede kazanılır, devletin ideolojik aygıtlarından biri olan eğitim sistemi içinde öğretmenler aracılığı ile pekiştirilir ve öğrenilir. Bireylerin toplumsallaşmasında etkin ve önemli bir işlevi olan eğitim sistemi aynı zamanda bireyleri özgürleştirici ve dönüştürücü potansiyele sahiptir. Eğitim sürecinde birey kendini gerçekleştirmek için gerekli donanımı kazanır.

Araştırma bulgularına göre, kız öğrenciler kendini her alanda gerçekleştirebilecek potansiyele sahiptirler. Erkek öğrencilere göre daha istekli, ilgili

ve başarılı oluşları bunu ispatlamaktadır. Ancak kız öğrenciler sosyal ilişkiler sonucu belirlenen ve dolayısıyla bireylerin doğuştan getirdikleri özellikleri arasında sayılamayacak olan toplumsal cinsiyet rollerinin kısıncındadırlar. Kız öğrenciler eğitim sistemi içinde de görünmez engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. İnsanlar eğitim yoluyla sahip oldukları donanımları ve yeterlilikleri meslekleri ile hayata geçirirler. Araştırma bulgularına göre kız öğrenciler bu donanım ve yeterliliklere sahip olmak amacıyla gerekenleri genellikle erkeklerden daha iyi bir düzeyde yerine getirmektedirler. Ancak toplumsal yaşamda kadın işi olarak tanımlanan alanların dışına çıkamamaktadırlar. (Şahin, B. 2007; 103-104)

Tablo 6: Cinsiyet ve Sınıf Durumuna Göre Dağılım

Cinsiyet	Sınıf			Toplam
	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	
Erkek	7	6	15	28
	25,0%	21,4%	53,6%	100,0%
Kız	7	1	14	22
	31,8%	4,5%	63,6%	100,0%
Toplam	14	7	29	50
	28,0%	14,0%	58,0%	100,0%

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 56'sı (28) erkek, % 44'ü (22) kız olup, erkek ve kız sayıları birbirine yakındır. Yoksul ailelerin kızlar yerine erkeklerin okuması yönünde daha fazla istekli olduklarını ve kızlara ev işlerinde daha fazla yüklediklerini biliyoruz. Hanede kız çocuğun erken yaşta evlendirilerek “bir yükten” kurtulmak istendiği görülmektedir, bu yüzden ailenin kız çocuklarının eğitim başarısı beklentilerinin zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmamıza konu olan okul çevrelerinde genellikle kız çocuklarının okula gönderilme konusunda isteksiz davranıldığı gözlemlenmiştir. Bunun nedenleri çok boyutludur. Hem toplumsal hem geleneksel hem de ekonomik boyutları vardır. Kız çocuklarının okula gelme ve okuma isteklerine bakıldığında ise erkeklere göre oranın düşük olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni kendilerine toplum ve aileleri tarafından biçilen rolleri kız çocuklarının da kabullenmiş olmaları şeklinde yorumlanabilir.

Ankete katılan öğrencilerin %28'ini 6.sınıf, %14'ünü 7.sınıf ve %58'ini de 8.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. 8.sınıf öğrencilerin sayılarının fazla olmasının nedeni öğrencilerin ikinci kademe başarısını daha iyi yordayabilmektir. Erkek öğrencilerin %25'i 6.sınıf, %21.4'ü 7.sınıf ve %53.6'sı da 8.sınıfta okumaktadır. Kız öğrencilerin ise %31.8'i 6.sınıf, %4.5'i 7.sınıf ve %63.6'sı da 8.sınıfta öğrenim görmektedir. Genellikle okullarda sınıflara göre cinsiyet dağılımlarına bakıldığında erkek öğrencilerin sayısının fazla olması dikkat çeker. Bunun nedeni toplumun eğitime bakış açısıdır. Genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu da toplumsal yapı ve kültür kız çocuklarının okumasına olumlu bakmadığı için sınıflarda erkek öğrenciler çoğunluktadır. Diğer bir neden de maddi durumu yetersiz ailelerde eğer ailede bir kişi okutulacaksa erkek çocuktan yana bir tercih kullanılmasıdır.

Tablo 7: Cinsiyet ve Başarı Durumuna Göre Dağılım

Cinsiyet	Başarı				Toplam
	21-40	41-60	61-80	81-100	
Erkek	0	14	13	1	28
	,0%	50,0%	46,4%	3,6%	100,0%
	,0%	73,7%	52,0%	20,0%	56,0%
Kız	1	5	12	4	22
	4,5%	22,7%	54,5%	18,2%	100,0%
	100,0%	26,3%	48,0%	80,0%	44,0%
Toplam	1	19	25	5	50
	2,0%	38,0%	50,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ankete katılan öğrencilerin %56'sı erkek, %44'ü kızdır. Oranlar birbirine yakındır. Bu bize karşılaştırma yaparken kolaylık sağlamaktadır. Başarılı olan öğrencilere baktığımız zaman bu öğrenciler içinde erkeklerin oranı %3.6, kızların oranı ise %18.2'dir. Bu oran bize kızların erkeklere göre daha başarılı olduğunu göstermektedir. Cinsiyetlere göre ortaya çıkan bu oransal farklılık çarpıcıdır. Kızların oran olarak erkeklerden bu kadar fazla çıkmasının nedenleri arasında kızların evde geçirdikleri vaktin daha fazla olması ve dışarıda çalışan çocukların

erkek olması, kızların bu yüzden ders çalışmaya daha fazla zaman ayırmaları sayılabilir.

13.3. Aile Profilleri ve Eğitim Başarı

Yoksulluk, çirkindir. Bunu herkes bilir. Yoksul doğanlar sonradan ne kadar varsıl olsalar da arkalarında bıraktıkları izi ömür boyu nafile silmeye çalışırlar. Yoksulluk gözlerinin ferine, ciğerlerinin derinine, rüyalarına yerleşmiştir bir kere. Yoksulluk insanın tüm benliğine öyle hızla ve güçlü siner ki yılların refahıyla havalandırılrsa da kâr etmez. Açlıkla boğuşmuşluğu olan insan ne kadar doysa da tokların masasında eğreti oturur. Yoksullukla yoğrulmuş ruhlar örtünüp gizlense de yakayı ele verir. Kentlerin varoşları yoksulluğun cehenneme çevirdiği daracık evlerle

doludur
evlerde

Çocuk Sayıları	Sayı	%
İki	2	4,0
Üç	15	30,0
Dört	8	16,0
Beş	10	20,0
Altı	9	18,0

ve o
doğan

bebeklere bakarak toplumun çaresizliğini anlamak mümkündür. Böyle bir yapıya sahip olan ailelerin eğitime bakışlarının nedenli olumlu olabileceği veya eğitimi ihtiyaç olarak ne kadar algılayabilecekleri akıllarda soru işaretleri bırakmaktadır.

Tablo 8 : Ailede Sahip Olunan Çocuk Sayısı Dağılımları

Yedi ve üzeri	6	12,0
Toplam	50	100,0

Okuyan Çocuk Sayısı	Sayı	%
Bir	7	14,0
İki	16	32,0
Üç	20	40,0
Dört	6	12,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin %4'ü (2) iki çocuğa, %30'u (15) üç çocuğa, %16'sı (8) dört çocuğa, %20'si (10) beş çocuğa, %18'i (9) 6 çocuğa, %12'si (6) yedi ve üzeri çocuğa sahiptir. Ailelerin %50'sinin 5 ve üzeri çocuğa sahip olması yoksul ailelerin tipik bir özelliğidir. Eğitimden uzak olan bu aileler genellikle aile planlamasından haberdar olmayan veya bunu gereksiz gören kimselerdir. Tabii bunun yanında dini inançlarda önemli bir etken olarak karşımıza çıkar. Bir çok aile çocuklarının rızıklarıyla doğduklarına inanarak bunu kader ile açıklarlar. Hanedeki fazla çocuk sayısı onların diğer ihtiyaçları (giyim,sağlık vs.) kadar eğitimle ilgili ihtiyaçlarının desteklenmesi konusunda yoğunlaşmalarını engeller. Ailedeki fazla çocuk ilgide dağılmayı ve çocukların daha fazla oranda kendi hallerine bırakılmaları anlamına gelmektedir. Hanedeki çocuk sayısı eğitim başarısında tek başına bir faktör olmamakla birlikte diğer olumsuzluklarla bir araya geldiğinde çocukların başarısında ciddi sorunlar doğurur.

Tablo 9 : Ailede Okuyan Çocuk Sayısı Dağılımları

Beş ve üzeri	1	2,0
Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin %14'ünde (7) bir öğrenci, %32'sinde (16) iki öğrenci, %40'ında (20) üç öğrenci, %12'sinde (6) dört öğrenci, %2'sinde (1) beş ve üzeri öğrenci okula devam etmektedir. Tabloda görülmektedir ki ailelerdeki okuyan çocuk sayısının %57'si 3 çocuk ve üzeridir. Zaten maddi durumu yetersiz olan bu ailelerin çocuklarının okul masraflarına yeterli bütçeyi ayırmaları söz konusu olamamaktadır. Bu da öğrencilerin gerekli okul ihtiyaçlarını temin edemedikleri için okulda kendilerini geri plana çekmelerine, utanma ve arkadaşları tarafından dışlanma duygularını yaşamalarına neden olmaktadır. Ailede eğitim başarısı göstermiş çocukların varlığı alttan yetişen çocukların başarımları konusunda önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Tablo 10: Ailede Okuyan Çocukların Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

Eğitim Kademesi	Sayı	%
İlköğretim	41	82,0
Lise	1	2,0
İlköğretim ve Lise	5	10,0
İlköğretim ve Üniversite	2	4,0
İlköğretim, Lise ve Üniversite	1	2,0
Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin çocuklarının %82'si (41) ilköğretim, %2'si (1) lise, %10'u (5) ilköğretim ve lise, %4'ü (2) ilköğretim ve üniversite, %2'si (1) ise ilköğretim, lise ve üniversite düzeyinde eğitime devam etmektedirler. Ailelerde okuyan çocukların tablodaki dağılımlarına bakıldığında genellikle ilköğretimde bir yığılma olduğu gözlenmekte ve bu durum ilköğretimin

ülkemizde zorunlu olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer eğitim kademelerinde ise kayda değer bir sayıya rastlamıyoruz çünkü bu aileler genelde ya maddi imkansızlıklardan çocukları bir sonraki kademe eğitimine göndermemektedirler ya da aldıkları eğitimi gereksiz görüp okumalarına sıcak bakmamaktadırlar. Burada cinsiyet faktörü de karşımıza çıkmaktadır. Kız çocukları genelde toplumdaki yanlış süre gelen inanışlardan ve toplumsal baskılardan dolayı okutulmamaktadır.

Tablo 11: Ailedeki Çocuk Sayısı ve Başarı Durumuna Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı		Başarı				Toplam
		21-40	41-60	61-80	81-100	
1-2	Sayı	1	1	1	2	5
	% c.s	20,0%	20,0%	20,0%	40,0%	100,0%
	% başarı	100,0%	5,3%	4,0%	40,0%	10,0%
3-4	Sayı	0	7	12	1	20
	% c.s	,0%	35,0%	60,0%	5,0%	100,0%
	% başarı	,0%	36,8%	48,0%	20,0%	40,0%
5-6	Sayı	0	9	10	1	20
	% c.s	,0%	45,0%	50,0%	5,0%	100,0%
	% başarı	,0%	47,4%	40,0%	20,0%	40,0%
7 ve üzeri	Sayı	0	2	2	1	5
	% c.s	,0%	40,0%	40,0%	20,0%	100,0%
	% başarı	,0%	10,5%	8,0%	20,0%	10,0%
Toplam	Sayı	1	19	25	5	50
	% c.s	2,0%	38,0%	50,0%	10,0%	100,0%
	% başarı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Yoksul aileler genellikle eğitimsizlikten veya korunma yollarını bilmemekten dolayı çok çocukludurlar. Evdeki çocuk sayısına yetecek bir evde oturmak ise onlar için imkansızdır. Bu insanlar genellikle bir iki odalı derme çatma evlerde yaşarlar. Ailedeki çocuk sayısına paralel olarak anne ve babanın çocuğa zaman ayırma ve onunla ilgilenme oranı düşmektedir. Bu da ister istemez çocuğun okul ve sosyal yaşamına yansımaktadır. Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin %10'u 1-2, %40'ı 3-4, %40'ı 5-6, %10'si 7 ve üzeri çocuğa sahiptir. Ailedeki çocuk sayısı ile başarı

arasındaki ilişkiye bakıldığında %40 başarı oranı ile en yüksek oran 1 ila 2 arası çocuk sahibi olan ailelerin çocuklarındadır. Bu sonuçtan hareketle ailedeki çocuk sayısı azaldıkça çocukların okul başarısı artar şeklinde bir sonuca ulaşabiliriz. Bu hipotezi desteklemek için “çocuk sayısının az olması çocuklara aile içinde düşen eğitime harcanan maddi payı arttırmaktır” şeklinde bir yorum yapılabilir. Ayrıca bu durumda çocuklar daha fazla imkanlara sahip olmakta ve ailenin çocuklarla birebir ilgilenme şansı daha fazla artmaktadır. Çok çocuklu ailelerde bunu başarmak çok zordur hem çocukların eğitimine harcanan ailenin gelirinden ayrılan pay düşmekte hem de ailelerin çocukların her birine zaman ayırması sıkıntılı olmaktadır. Ama şu da göz ardı edilmemelidir. Ailedeki çocukların sayısının fazla olması üst sınıfta okuyan kardeşlerin alt sınıfta okuyan kardeşlere yardım etmesi sonucu başarı oranında bir artış görülebilmektedir.

13.4. Ailenin Ekonomik Durumu ve Eğitim Başarısı

Düzenli ve yeterli bir gelirin olmaması ailenin eğitim gibi uzun vadeli bir sürece yetersiz katılımda bulunmaları ve sürekli bir kaygı anlamına gelmektedir. Aile geliri çocuğun her türlü ihtiyacını karşılama kadar ailenin geleceğini planlama ve buna göre kararlar geliştirmelerini de belirler. Aile geliri ile çocuğun eğitime katılımı arasındaki ilişki biçimi ve düzeyi ülkelerin eğitim finansman biçimi ve eğitim kademelerine göre farklılık göstermektedir. Acemoğlu and Pischke (2000) ABD’de yaptıkları çalışmada aile gelirinin çocuğun zorunlu öğretim sonrası eğitime katılımında güçlü bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Maitra, (2003), Bangladeş’te eğitim talebi üzerinde kişisel ve hanehalkı özelliklerinin etkilerini açıklamaya çalışmıştır. Aile gelirindeki artışın eğitime katılımda ve devamda artış sağladığını belirtmektedir. Bu iki faktöründe eğitimdeki başarının önemli bir birleşeni olduğu söylenebilir.

Türkiye İstatistik Kurumu 1999 Çocuk İşgücü Anketi Sonuçlarına göre, Türkiye genelinde, 6-17 yaş grubunda ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların çalışma nedenleri incelendiğinde, çocukların ağırlıklı olarak hanehalkı gelire katkıda bulunmak amacıyla çalıştıkları görülmekte (%39,8), bunu hanehalkının ekonomik faaliyetlerine yardımcı olmak için çalışma durumu izlemektedir.(%20,8). Gerek kent, gerekse kır için hanehalkının gelire katkıda bulunmak amacıyla çalışma durumu çocukların çalışma nedenleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizde gelir

dağılımında ciddi bir adaletsizlik göze çarpmaktadır. Bu durum büyük sosyal problemlere neden olmaktadır. Aileler hayatlarını idame ettirebilmek için çocuklarının çalışmasına ihtiyaç duymakta, bu durum da çocukların çok küçük yaşlarda çalışma hayatına girmesine yol açmaktadır.

Tablo 12 : Ailenin Ortalama Aylık Gelir Dağılımı

Ailenin Aylık Geliri	Sayı	%
Hiç geliri yok	12	24,0
200 TL ve aşağısı	9	18,0
201 TL - 300 TL	11	22,0
301 TL - 400 TL	6	12,0
401 TL - 500 TL	9	18,0
501 TL - 600 TL	2	4,0
701 TL ve üzeri	1	2,0
Toplam	50	100,0

Tabloya göre öğrenci ailelerinin ortalama aylık gelir dağılımı % 24'ünün (12) Hiç geliri yok, %18'nin (9) 200 tl ve aşağısı, %22'sinin (11) 201tl-300tl arası, %12'sinin (6) 301tl-400tl arası, %18'inin (9) 401tl-500tl arası, %4'ünün (2) 501tl-600tl arası %2'sinin (1) 701tl ve üzeri şeklindedir. Tabloya göre %24'ünün hiç gelirin olmaması araştırmaya katılan ailelerin içinde buldukları yoksulluğu ortaya koyan bir göstergedir. Ayrıca araştırmaya katılan ailelerin tamamının ülkemizde belirlenen asgari ücret sınırının altında olması da bu ailelerin maddi imkansızlarının toplumsal temelde ne kadar sınırlayıcı özellikler taşıdığına bir göstergesidir.

Tablo 13 : Aile Reisinin Meslek Dağılımı

Aile Reisinin Mesleği	Sayı	%
Mesleği yok	16	32,0
İnşaat ustası	4	8,0
Serbest işçi	11	22,0
Sanayi işçisi	1	2,0

Hizmet çalışanı	2	4,0
Seyyar satıcı, işportacı	2	4,0
Çiftçi, çoban, tarım işçisi	6	12,0
Şoför, muavin	4	8,0
Diğer	4	8,0
Toplam	50	100,0

Tablodaki verilere göre ankete katılan öğrencilerin ailelerindeki aile reislerinin %32'sinin hiçbir mesleğinin olmaması ve geri kalanların genellikle toplumdaki eğitimsiz kişilerin yapmış olduğu işlerde çalışmaları ankete katılan öğrencilerin yoksulluk olduklarını kanıtlar niteliktedir. Aile reisinin mesleği haneye giren gelirin düzenli olup olmamasını ve buna bağlı olarak da çocuğun eğitim sürecine etki eder. Örneğin düzensiz geliri olan hanelerde hane disiplini kadar hanedekilerin ruhsal sağlıkları üzerinden çocukları ve onların başarılarını etkilediğini söyleyebiliriz. Hane reisinin sahip olduğu bazı mesleklerin çocuğun eğitsel başarısını etkilediğini ve çocuğun disiplinli çalışmasını destekler nitelikte olduğunu buna karşın bazı aile reisi mesleklerinin ise çocuğun eğitsel sürecini olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz.

Tablo 14: Öğrencinin Eğitiminde Kullanılan Aylık Bütçe Dağılımı

Eğitime Ayrılan Para	Sayı	%
0 TL – 10 TL	28	56,0
11 TL – 20 TL	7	14,0
21 TL – 30 TL	5	10,0
31 TL – 40 TL	6	12,0
41 TL – 50 TL	3	6,0
51 TL ve üzeri	1	2,0
Toplam	50	100,0

Aile gelirinin miktarı kadar ailenin eğitime verdiği önemde eğitime ayrılan bütçeyi belirler. Eğitimle ilgili farklı araç-gereçler ve kitaplar çocuğun eğitim sürecini destekler, besler. Tablodan da anlaşılacağı üzere ankete katılan öğrencilerin ailelerinin çocuklarının eğitimlerine ayırdıkları aylık bütçe dağılımında ailelerin % 56'sının 0tl – 10tl arasında bir meblağ ayırdıklarını görülmektedir. Bu durumda bize bu ailelerin eğitime bakış açılarını ve yoksulluklarının boyutlarını ortaya koymaktadır. Çocuğun eğitim sürecinin zenginliği onun başarısını etkileyen önemli bir faktördür. Eğitim sürecinin çok yönlü ve zengin bir materyalden beslenmesi ailenin geliri ile yakından alakalıdır. Bu nedenle zengin aile çocukların aksine yoksul aile çocuklarının eğitim başarısı desteksiz kaldığından düşük olur.

Tablo 15 : Eğitime Harcanan Para ve Başarı Durumuna Göre Dağılım

Eğitime Harcanan Para		Başarı				Toplam
		21-40	41-60	61-80	81-100	
0 TL-30 TL	Sayı	1	16	21	4	42
	% para	2,4%	38,1%	50,0%	9,5%	100,0%
	% başarı	100,0%	84,2%	84,0%	80,0%	84,0%
31 TL- 50 TL	Sayı	0	3	3	1	7
	% para	,0%	42,9%	42,9%	14,3%	100,0%
	% başarı	,0%	15,8%	12,0%	20,0%	14,0%
51 TL ve üzeri	Sayı	0	0	1	0	1
	% para	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
	% başarı	,0%	,0%	4,0%	,0%	2,0%
Toplam	Sayı	1	19	25	5	50
	% para	2,0%	38,0%	50,0%	10,0%	100,0%
	% başarı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ülkemizde ilköğretim parasız ve zorunludur. Ancak her ne kadar okula veya kitaplara ücret ödemiyor olsa da eğitimin aileye yüklemiş olduğu bir maliyet vardır. Bu maliyet geliri iyi olan aileler için bir sorun teşkil etmese de yoksul olan aileler için içinden çıkılmaz bir sorun halini alabilmektedir. Maddi durumu iyi olan

öğrenciler derslerde başarısız olmaları halinde özel derslerle veya kurslarla bu başarısızlığın üstesinden gelebilme şansına sahipken yoksul öğrenciler bu şanstı yoksundurlar. Yoksul öğrencilerin önündeki asıl olan sorun temel okul araç gereçlerini temin etmektir. Çoğu zaman okul üniformasını bile temin edemeyip günlük kıyafetleri ile okula gelmek zorunda kalan bu öğrenciler için okul harçlığı bile ulaşılması zor bir hayal olabilmektedir. Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin eğitime ayırdıkları aylık ücrete bakıldığında, öğrencilerin % 84'ünün ailesi 0tl-30tl arası, %14'ünün ailesi 31tl-50tl arası ve % 2'sinin ailesi de 51 t1 ve üzeri bir ücret ayırmaktadır. Buradan durumun ne kadar içler acısı olduğu anlaşılmaktadır. Günümüz koşullarında maddi durumu normal olan bir ailenin çocuğuna haftalık cep harçlığı olarak verdiği para miktarıyla ailelerin %84'ünün çocuğunun 1 aylık okul ihtiyacını karşılamaya çalıştığını görmekteyiz. Başarı oranları ile eğitime harcanan para miktarındaki arasındaki ilişkiye bakacak olursak; başarılı olanların %80'inin eğitime harcadığı ücretin 0tl -30tl arasında olduğu görülmektedir. Diğer %20'lik kısmın ise 31tl-50tl arasında olduğu görülmektedir. Bu durum ilk bakışta eğitime harcanan para ile başarı arasında bir ilişki yok gibi görünse de bunu ankete katılanların %84'ünün 0tl-30tl arasında eğitime para harcaması ile açıklayabiliriz. Ankete katılanların bu kadar büyük bir bölümünün eğitime az bir miktar para harcaması ister istemez başarılı öğrencilerin oranına da yansımaktadır. Bu da yanıltıcı bir sonuca ulaşmamıza neden olmaktadır.

Tablo 16 : Alınan Nakdi / Aynı Yardım ve Başarı Durumuna Göre Dağılım

Alınan Nakdi / Aynı Yardım		Başarı						Toplam
		31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	
Hayır	Sayı	1	3	11	15	6	2	38
	%	2,6%	7,9%	28,9%	39,5%	15,8%	5,3%	100,0%
Nakdi / Aynı Yardım	Sayı	1	2	3	2	2	2	12
	%	5,55%	11,1%	27,75%	22,2%	11,1%	22,2%	100,0%
Toplam	Sayı	2	5	14	17	8	4	50
	%	4,0%	10,0%	28,0%	34,0%	16,0%	8,0%	100,0%

Ütopya ülkeleri dışında, belki tarih boyunca, yoksulluk, servet ve gelir farklılığı hiçbir zaman yok edilememiştir. Anayasa'nın cumhuriyetin nitelikleri arasında yer verdiği sosyal hukuk devletinin dayanaklarından birini oluşturan sosyal güvenlik kavramının içerdiği temel esas ve ilkeler uyarınca toplumda yoksul ve muhtaç insanlara devletçe yardım edilerek onlara insan onuruna yaraşır asgarî yaşam düzeyi sağlanması, böylece, sosyal adaletin ve sosyal devlet ilkelerinin gerçekleşmesine elverişli ortamın yaratılması gerekir. Sosyal devlet anlayışını benimseyen ülkeler bu gelir adaletsizliğinin en fazla etkilediği yoksul kesimin hayat şartlarını belli bir standardın üstüne çıkarmak için çeşitli kurumlarıyla, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, bu insanlara ayni veya nakdi yardımlar vermektedir. Bu ayni veya nakdi yardımları alan ailelerin çocukları okula devam konusunda daha avantajlıdırlar. Ankete katılan öğrencilerin aldıkları yardım ve başarı durumları karşılaştırıldığında yardım alan yoksul öğrencilerin başarı durumları almayanlara göre daha yüksek gözükmektedir. Ankete katılan ve yardım almayan öğrencilerden ancak 21,1'i başarıyla nakdi / Ayni yardım alan öğrencilerin %33,3'ü başarılıdır. Buradan yoksul öğrencilere “ister ayni olsun, ister nakdi olsun” yapılacak olan yardımların okul başarılarını olumlu yönde etkileyebileceği yorumu yapılabilir.

13.4.1. Yoksul Öğrenciler ve Okul Dışı Çalışma Hayatı

Uluslararası sözleşmelerde çocukların çalışma yaşamından uzak tutulmaları, onların sosyal ve ruhsal gelişimleri açısından da önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çalışma koşulları , işverenin kötü muameleleri ve ekmek kaygısı vs. Yapıla gözlemler sonucu bu çocukların en çok esnaf yanında çırak olarak çalıştıkları (berber, ekmek fırını, araba veya motosiklet tamircisi, boyacı vs.) belirlenmiştir. Bunun yanında sabit bir iş yerinde çalışmayıp ayakkabı boyacılığı yapan ve ya dilencilik yapan çocuklar da mevcuttur. Çalışan çocukların diğer çocuklara göre derslere karşı daha ilgisiz oldukları, bu çocukların çalışma hayatına okuldan daha fazla uyum sağlamış oldukları görülmektedir. Bunun nedenlerinin başında çalışma hayatı sonucunda bir gelir elde etmeleri, okulun ise kısa vade de bir getiri getirmeyeceğinin farkına varmalarıdır. Ayakkabı boyacılığı veya dilencilik gibi sokaklarda çalışan çocukların başarısızlık yanında bir çok disiplin problemine de sahip oldukları ve bu sorunları okula da taşıdıkları görülmektedir. Bu çocukların

sokakta karşılaştıkları ve benimsedikleri olumsuz alışkanlıkları (sigara, küfür, şiddet vb.) okul ortamında da sürdürdükleri ve diğer arkadaşlarına da bu alışkanlıkları empoze ettikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 17 : Okul Sonrası Çalışılan İş ve Başarı Dağılımı

Okul Sonrası Çalışılan İş		Başarı						Toplam
		31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	
Hayır	Sayı	2	4	11	16	7	4	44
	%	4,5%	9,1%	25,0%	36,4%	15,9%	9,1%	100,0%
Evet	Sayı	0	1	3	1	1	0	6
	%	,0%	16,7%	50,0%	16,7%	16,7%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	2	5	14	17	8	4	50
	%	4,0%	10,0%	28,0%	34,0%	16,0%	8,0%	100,0%

Ankete katılan öğrencilerin %12'si (6) okul sonrası bir işte çalışırken, %88'i (44) okul sonrası herhangi bir işte çalışmamaktadır. Öğrencilerden okul sonrası çalışmayanların % 25'i okuldaki derslerinde başarılıdır. Okul sonrası bir işte çalışanların ise %16.7'si okul derslerinde başarılıdır. Bu da göstermektedir ki okul sonrası bir işte çalışmak öğrencilerin okul başarıları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Çocukların çalıştırılmasının önemli bir nedeni, ülkenin eğitim olanaklarının sınırlı olmasıdır. Eğitime ilişkin altyapının yeterince gelişmemiş olması ve çocukların eğitim hizmetlerinden yararlanmasını engelleyen etkenler sonucu, eğitim sistemine dahil olamayan çocuklar, ya çalışma yaşamına girmekte ya da işsiz kalmaktadır (B. İlik ve Z. Türkmen, 1994). Okul sonrasında çalışan çocuklar genellikle gün içerisinde çok yoruldukları için akşam ders çalışma fırsatı bulamadan uyuya kaldıklarını dile getirmektedirler. Bu da yoksulluğun yanında küçük yaşta ki çocukların çalışma hayatına katılmalarının eğitim üzerinde ne kadar olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Yoksul öğrencilerin asıl hayat mücadelesi çoğu zaman okul sonrasında başlamaktadır. Bu çocuklar okul çıkışında genellikle bir işte çalışmakta hem aile bütçesine katkıda bulunmakta hem de kendi okul ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Okulda yorulmuş olan çalışan öğrenciler birde çalışma hayatının zor olan şartları

altında iyiden iyiye ezilmektedirler. Bu öğrenciler genellikle esnaf yanında çıraklık, seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı, kağıt toplayıcılığı, hurdacılık vs. gibi işlerde çalışmaktadırlar. İşten yorgun gelen çocuk genellikle ders çalışmaya fırsat bulamadan yorgunluktan uyuya kalmakta ve bir sonraki gün ödevlerini yapmadığı için okulda azar işitmektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında okul sonrası bir işte çalışma ve başarı arasında bir ilişki olması kaçınılmazdır.

13.5. Evin Fiziki Durumu ve Ailedeki Birey Sayısı

Yoksulların evleri şehre uzaktır, bu uzaklık hem fiziksel hem de kültürel bir uzaklıktır. Evler kadının mahkumiyet mekanıdır ve kadınlar bitip tükenmeyen ev işlerini yaparak evde kalanların bakımı yaparlar. Yoksulların evleri genellikle sağlıksız çevre koşulları içinde yer alan kalitesiz binalardır. Bir başka deyişle fenni ve sıhhi olmayan evlerdir. Evler defalarca yıkılıp, yeniden yapılır. Eşya ya yok denecek kadar azdır ya da çok fazladır. Oda sayısı yetersiz, hane nüfusu kalabalıktır. Balkon, kapı önü ve bahçe ayrıcalıklı mekanlardır. Yoksul, evinin düşük seviyesi ile kendini özdeşleştirir. Yoksulların evlerinde babalar çok sigara içer ve anneler genellikle tükenmiştir. Çoğu sinirli ve depresyondadır. Ailedeki kişi sayısının fazlalığına paralel olarak aile içi iletişim katı kurallara göre işler.

Tablo 18. : Oturulan Evin Isınma Şeklinin Dağılımı

Ev Isınma Şekli	Sayı	%
Soba	50	100,0

Ankete katılan öğrenciler genellikle şehrin kenar mahallerinde oturmaları dolayısıyla bakımsız ve derme çatma evlerde yaşamaktadırlar. Bu evlerde de doğal olarak ısınma genellikle soba ile sağlanmaktadır. Soba da kullanılan yakacak ise çoğunlukla yardım kuruluşlarından temin edilmektedir. Evin sobalı olması aynı oda da bir çok farklı etkinliğin, örneğin tv. seyretmek, müzik dinlemek, sohbet etmek vs.,birlikte yapılmak zorunda kalınması çocuğun ders çalışma ortamının yetersiz olması anlamına gelmektedir.

Tablo 19 : Evdeki Oda Sayısının Ailedeki Toplam Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Evdeki Oda sayısı	Sayı	%
İki	12	%24
Üç	31	%62
Dört ve daha fazla	7	%14

Ankete katılan öğrencilerin evlerinin %24'ü iki odalı, %62'si üç odalı,%14'ü ise dört veya daha fazla odalıdır.Yaptığımız istatistiki çalışma sonucu elde ettiğimiz bilgiye göre evi iki odalı olan evlerde yaşayan insan sayısı beş ve altı kişi olarak %50 civarındır. Buradan da anlaşılacağı üzere evde yaşayan kişi sayısı arttıkça evdeki alan daralmakta ve özellikle çocuklar bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Çünkü evdeki kişi sayısının fazla olduğu ve oda sayısının az olduğu evlerde öğrenciler evde ders çalışacak bir mekan bulmakta zorlanmaktadırlar. Kalabalık bir ortamda ders çalışan çocuk ise verim alamamaktadır. Ayrıca mekan daralıp çocuk sayısı arttıkça hane içi ilişkilerin daha sıkıntılı hale geldiği bilinen bir husustur. Yapılan çalışmalarda mekan daraldıkça ortamdaki insanların ruhsal sıkıntılarının artıp saldırganlaştıkları ileri sürülmektedir.

13.6. Ailedeki Sorunlar ve Eğitim Başarısı

Eğitimciler çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için sağlıklı bir aile ortamına sahip olmaları gerektiği fikri üzerinde birleşirler. Bazı görüşler başarının sadece genetik olarak aktarılan zeka ile alakalı olduğunu savunurlar. Doğuştan getirilen zeka ve kapasite elbette bir yana bırakılamaz ancak zekanın gelişebilmesi için ve verimli kullanılabilmesi için huzurlu ve sorunsuz bir aile ortamının gerekliliği de yadsınamaz. Her yönüyle huzurlu bir aile ortamı başarıya giden yolda her zorluğun üstesinden gelmekte en büyük yardımcıdır. Çocuğun kişiliğinin gelişimi, ruh ve beden sağlığı açısından ailenin önemi çok büyüktür. Ailede yaşanan sorunlar(şiddet, alkol, kumar, mahkumiyet, hastalık vs.) çocuk üzerinde bir çok olumsuz etkilere neden olur. İçer kapanma, güvensizlik, kendini dış dünyadan soyutlama, aşırı kadercilik, başarılı olmaya duyulan inancın zayıflaması vb. olumsuz etkiler sayılabilir. Bunlar çocuğun okuldaki başarısını da ister istemez

kötü yönde etkileyecektir. Çünkü insan sosyal bir varlıktır ve yaşadıklarından etkilenir.

Tablo 20 : Ailedeki Sorunların Başarı Üzerine Etkisi

Başarı Durumu	Ailedeki Sorunlar							
	Mahkumiye t	Sürekli hastalık	Kumar veya içki	Şiddet	Hiçbir sorun yok	Diğer	Toplam	
31-40	Sayı	0	0	0	0	1	1	2
	%	,0%	,0%	,0%	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
41-50	Sayı	0	2	0	0	1	2	5
	%	,0%	40,0%	,0%	,0%	20,0%	40,0%	100,0%
51-60	Sayı	2	4	0	2	4	2	14
	%	14,3%	28,6%	,0%	14,3%	28,6%	14,2%	100,0%
61-70	Sayı	0	2	1	4	10	0	17
	%	,0%	11,8%	5,9%	23,5%	58,8%	,0%	100,0%
71-80	Sayı	0	4	1	0	3	0	8
	%	,0%	50,0%	12,5%	,0%	37,5%	,0%	100,0%
81-90	Sayı	0	1	0	0	3	0	4
	%	,0%	25,0%	,0%	,0%	75,0%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	2	13	2	6	22	5	50
	%	4,0%	26,0%	4,0%	12,0%	44,0%	10,0%	100,0%

Ankete katılan öğrencilerden %44'ünün ailesinde herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Geriye kalan %64'lük kesimde ise çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bunların en başında da %26'luk bir oranla sürekli hastalık gelmektedir. Hastalıklar genellikle yoksulluktan dolayı gerekli tedavinin alınamamasından dolayı kronikleşmiş rahatsızlıklardır. Bazı ailelerde de özürlü bireyler mevcuttur. Diğer yaşanan önemli bir sorunda %12 gibi bir oranla şiddettir. Yapılan mülakatlarda da sık sık bu sorun karşımıza çıkmıştır. Genellikle yoksul olan ailelerde şiddet ciddi boyutlara ulaşan psikolojik ve fiziksel hasarlar ortaya çıkarabilmektedir. Şiddetin nedeni olarak eğitimsizlik temel neden olarak görünse de maddi sıkıntıların yarattığı olumsuz psikolojik baskı durumu ve stres şiddetin tetikleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet kadına yönelik olduğu gibi zaman zaman çocuklara da

yönelebilmektedir. Hacı Seniha Hasan Bahadırılı İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı Mustafa Karaca bu durumla ilgili şu açıklamaları yapmıştır ;

“ Okulumuzun bulunduğu mahalle genellikle dışardan göç eden ve şehir merkezinde oturma durumu olmayan ailelerin ikamet ettiği bir yerleşim yeridir. Burada yaşayan insanlar genellikle eğitimsiz ve maddi durumu çok iyi olmayan insanlardır. Ve burada yaşayan ailelerin çoğunda maddi durumun yetersiz olması yanında birçok sorun dikkati çekmektedir. Özellikle çok evlilik, parçalanmış aileler, aile reisinin mahkumiyeti, şehir kültürüne uyumsuzluk vb. bir çok sorun bu ailelerde yetişen çocukların da sorunlu bireyler haline gelmesine neden olmaktadır. Biz ne kadar okulda bu çocuklar üzerinde bir şeyler yapmaya çabalasak da aile ortamlarını değiştiremediğimiz için çokta başarılı olamıyoruz. Özellikle okulda şiddet sorunun çok yüksek seviyelerde olmasını da ailelerde yaşanan şiddet sorununa bağlıyoruz. Buna yönelik okul tek başına bir şeyler başaramaz. Diğer ilgili devlet kurumlarının da bu soruna eğilerek bu ailelere yönelik çeşitli iyileştirici çalışmalar yapması şarttır.”

Çok başarılı olarak saydığımız 70-100 puan aralığında not ortalamasına sahip olan öğrencilerin %50'sinin ailesinde herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Aile ortamındaki huzurun çocuğun psikolojisine olumlu yansması ve çocuğun başarısına katkısı şüphe götürmez bir gerçektir. Aile içindeki huzur ortamının çocuk üstünde olumlu yönde bir etkiye sahip olduğu ailede yaşanan sorunların ise çocuğu olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 21 : Alınan Disiplin Cezası ve Ailedeki Sorunlar Durumuna Göre Dağılım

Alınan Disiplin Cezası	Ailedeki Sorunlar						Toplam	
	Mahkumiyet	Sürekli hastalık	Kumar veya içki	Şiddet	Hiç bir sorun yok	Diğer		
Hayır	Sayı	2	10	2	5	21	3	43
	%	4,7%	23,3%	4,7%	11,6%	48,8%	7,0%	86,0%
Evet	Sayı	0	3	0	1	1	2	7
	%	,0%	42,85%	,0%	14,28%	14,28%	28,57%	14,0%
Toplam	Sayı	2	13	2	6	22	5	50
	%	4,0%	26,0%	4,0%	12,0%	44,0%	10,0%	100,0%

Yapılan ankette öğrencilerin ailelerinde karşılaşılan en büyük sorunların başında sürekli hastalık durumu dikkati çekmektedir. Sürekli hastalıktan kasıt şeker hastalığı, felç, kalp rahatsızlığı, böbrek yetmezliği vb. kronikleşmiş kişinin hayatını normal olarak devam etmesine engel olabilecek rahatsızlıklardır. Ankete katılan öğrencilerin %14'ü disiplin cezası almışken geriye kalan %86'lık kesim herhangi bir disiplin cezası almamıştır. Disiplin cezası alan öğrencilerden %42.85'inin ailesinde sürekli hastalık durumu mevcuttur. Bu oran dikkat çekici bir orandır. Evde yaşanan bu olumsuz durumun öğrenci üzerinde yaratmış olduğu baskı ve huzursuzluk durumunu öğrenci, okulda çevresine yansıtmakta ve bu durum okul düzenin bozulmasına neden olduğu için öğrencinin ceza almasına neden olmaktadır. Disiplin cezası alan öğrencilerin %28.57'sini ise ankette sormuş olduğumuz sorunların dışındaki sorunlar oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucu edilen izlenimlere göre bu sorunların en önde geleni öğrencinin hiperaktivite rahatsızlığına sahip olması ve bunun aile ve okul tarafından algılanamamasına bağlı olarak öğrencinin ceza ile disipline edilmeye çalışılmasıdır. Ceza alan öğrencilerin ailelerinde yer alan önemli bir sorunda şiddettir. Bu sorun öğrenciye yönelik veya ailedeki diğer bireylere yönelik şekilde tezahür edebilmektedir. Özellikle anneye uygulanan ve çocuğun kendisine uygulanan şiddet çocuğun yüreğinde derin yaralar açmakta ve çocuk içine kapanmakta veya tam tersine görmüş olduğu şiddeti başkalarına uygulayarak bu stres ve baskı psikolojisinden kurtulma yoluna gitmektedir. Yapmış olduğumuz gözlemler sonucunda ikinci durumu yansıtan bir öğrenci ile karşılaşılmış ve öğrencinin arkadaşlarına uyguladığı şiddetin sebebini araştırırken karşımıza evde babanın anneye ve çocuğun kendisine sürekli olarak şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Genel olarak değerlendirilecek olursa çocuğun ailede yaşadığı sorunlar okul yaşantısını olumlu veya olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Bu etkinin çocuktaki yansıması, onun zeka ve kişiliği ile ilgilidir. Bazı çocuklar sorunlar karşısında direnç gösterip başarıya daha fazla motive olurken diğer bazı çocuklar ise içe kapanıp kendini bırakabilir. Ancak araştırmamızda zeka ve kişilikle ilgili değişkenleri ele almadığımızdan bu konuda daha fazla yorum yapamayız.

Okullarda uygulanan disiplin cezaları okullarda istenmeyen davranışları önlemeye yönelik caydırıcı unsur olarak kullanılmaktadır. Öğrenciler okul yönetimi ve idare tarafından çok elzem görülmedikçe bu cezalara çarptırılmazlar. Ancak öğrenciler okul kurallarına uymayı reddediyorsa ve okulda istenmeyen davranışları

göstermekte ısrar ediyorsa disiplin yönetmeliği işleme konur ve disiplin kurulu toplanarak öğrenci ile ilgili gereken nihai kararı verir. Genellikle disiplin cezaları “ kavga, dersin işlenişini engelleme, okul malzemelerine zarar verme, ahlaka muğayir davranışlar, öğretmenlerine veya idareye karşı yapılan saygısız tavır ve davranışlar vb.” nedenlerden verilmektedir.

13.7. Ailenin Eğitime Bakışı ve Eğitim Başarısı

Gelişmiş ülkelerde daha nitelikli eğitim-öğretim sunabilmek ve öğrencilerin okul başarısını yükseltmek için ailelerin, çocuklarının okuldaki karar sürecinde sorumluluk almaları üzerinde durulmaktadır. Ailelerin bunu gerçekleştirebilmelerinin ön koşulu ise eğitime bakış açılarının olumlu olmasıdır. Ancak bu sayede çocuğun okul yaşamı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olunabilir.

Tablo 22 : Ailenin Eğitime Bakışı ve Başarı Durumuna Göre Dağılım

Ailenin Eğitime Bakışı	Başarı						Toplam
	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	
Okumamı istemiyor Sayı	0	1	3	3	2	1	10
%	,0%	0,0%	30,0%	30,0%	20,0%	10,0%	100,0%
Okumamı destekliyor Sayı	2	4	11	14	6	3	40
%	5,0%	10,0%	27,5%	35,0%	15,0%	7,5%	100,0%
Toplam Sayı	2	5	14	17	8	4	50
%	4,0%	10,0%	28,0%	34,0%	16,0%	8,0%	100,0%

* İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine Göre Ders Geçme Tablosu

PUAN	NOT	DERECE
85-100	5	Pekiyi
70-84	4	İyi
55-69	3	Orta
45-54	2	Geçer
0-44	1	Başarısız

Eğitime olan inanç ve ümit duygusu aileden başlayarak hane çocuklarının eğitime olan ilgisini arttırmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin % 20'si (10) çocuğunun okumasını istemiyor. Bu çocuklarında büyük bir bölümünü kız öğrenciler oluşturmaktadır. Bu ailelerin çocuklarını okutmak istememelerinin nedenlerinin başında maddi imkansızlıklar ve eğitimin, içinde buldukları hayattan kendilerini kurtaracaklarına yönelik bir inanca sahip olunmaması olarak dile getirilmektedir. Diğer aileler ise %80 oranında çocuklarının okumasını desteklerini söylemektedirler. Ankete katılan öğrencilerin %24'ü 70-100 puan aralığında yer almakta ve bu öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin Ders Geçme bölümünde verilen yukarıdaki tabloya göre başarılı sayılmaktadır. Ailesinin okumasını istemediği öğrenciler arasında başarılı olan bu öğrenciler %30'luk bir paya sahiptir. Ailesinin okumasını desteklediği öğrenciler arasında ise başarılı öğrenciler%22.5'lik bir orandadır. Ailesinin okumasını istemediği başarılı öğrencilerin sayısının ailesinin okumasını destekleyen öğrencilere göre fazla çıkması gerçekten ilgi çekicidir. Bunun nedenleri konusunda çeşitli yorumlar yapılabileceği gibi en olası neden çocuğun ailenin okumasına izin vermesi için başarılı olması gerektiğine karşı duyduğu inanç olabilir. Yani başarılı olmazsam beni okuldan alırlar düşüncesi çocuğu tetikliyor olabilir.

Tablo 23 : Velinin Bir Dönem İçinde Okul Ziyareti Dağılımı

Veli Ziyareti	Sayı	%
Bir	24	48,0
İki	14	28,0
Üç	7	14,0
Dört	4	8,0
Beş ve üzeri	1	2,0
Toplam	50	100,0

Çocuk başarısında ailenin önemi büyüktür. Okul aile işbirliği hem çocuğun başarısını yükseltirken hem de disiplin sorunlarını en aza indirmektedir. Starr (2003), aileleri okula aktif katılımında bulunan çocukların okul başarısının daha yüksek, şiddet olaylarına katılma eğiliminin ise daha düşük olduğunu savunmakta; okula yönelik gönüllü aile katılımının sağlanması için okul yönetiminin, aileler ile sürekli ve düzenli iletişim kurmasının öneminden söz etmektedir. Harrison'a göre (2003, 39),

eğitim bir bütünselliktir; anne-baba, toplum, okul, öğretmen ve akranlar bu bütünün parçalarıdır ve hepsi birer eğitmendir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin velilerinin % 48'i bir yıl içerisinde sadece bir defa okula gelerek öğrencinin durumu hakkında bilgi almıştır. Bu dikkat çekici bir durumdur. Velilerin %98'i ise beş defanın altında veli ziyareti gerçekleştirmişlerdir. Velilerin okula gelmemelerinin en önemli sebepleri arasında okula gelip bilgi almanın gereksiz olduğuna olan inançlarıdır. Bunun yanında veli toplantılarında okula bağlı isteneceğinden endişe duymaları da diğer bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğu veli çocuğun eğitiminde aile-okul işbirliğinin olumlu sonuçlarının farkında değildir. Bu ailelerdeki veliler, çocuğuyla ilgilenmesinin okul, öğretmen ve kendi çocuğu üzerinde olumlu etkide bulunacağını farkında değildir. Bazen maddi durumlarının kötü olması çoğu zaman sığındıkları bir bahane olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim durumlarının yetersiz olması, okulda onlara söylenen hususları anlamaları ve gereğini yapıp çocuklarına rehberlik yapma konusunda kendilerini yetersiz olarak görmelerinden de kaynaklanmaktadır. Yapmaları gerekenleri yapamayacakları düşüncesi velilerin okula gitmelerini “gereksiz” faydasız bir iş olarak hissetmesine neden olmaktadır. Öncüpar İlköğretim Okulu Rehber Öğretmeni bu durumu şu şekilde ifade etmektedir;

“Okulda yaşadığımız en büyük sıkıntılardan bir tanesi velilerin okula karşı çok ilgisiz olmasıdır. Eğitimde başarının en büyük şartlarından biri de okul-aile işbirliğinin gerçekleşmesidir. Ancak bu tarz şehrin yoksul kesimlerinde yer alan okullarda bu işbirliğinin kurulması çok büyük çaba ve sabır gerektirmektedir. Veliler bir şekilde okula çekilmeden okulda yaşanan sorunları idarecilerin veya öğretmenlerin tek başına çözmeleri çok güçtür. Buna ek olarak veli ziyaretleri öğrencinin başarısı üzerinde de olumlu etkiye sahiptir. Genellikle okula gelen çocuğunun durumunu soran öğretmenlerle ve idareyle sürekli bir iletişim içinde olan velilerin çocukları diğer öğrencilere göre daha başarılıdır.”

13.8. Okul Dışı Eğitim Desteği ve Eğitim Başarısı

Özel dershaneler, öğrencilerin okullarındaki derslik sayıları, sınıf mevcutları, öğretmen kadrosu ve diğer altyapı yetersizliklerinden kaynaklanan eksikliklerini tamamlanmak ve bir üst okula hazırlanmak amacıyla kurulmuştur. Kursa gitmek öğrencilere zamanı kullanma becerisi, “malum yapılan sınavlar belirli bir sürede cevaplanmak zorundadır” test tekniği, çok fazla ve farklı soruyu öğrencinin

kullanımına sunma, farklı ve zengin kaynaklardan yararlanma imkanı sağlama, birebir öğrenme ortamları oluşturma, sınav kaygısını azaltıcı tedbirleri alma gibi nedenlerden dolayı öğrencilerin sınav başarısına olumlu yönde etki yapmaktadır. Oysa yoksul çocukların dershaneye gitme imkanları olmadığı için bu imkanlardan yoksun kalmaktadırlar. Devlet okullarının birincil amacı öğrencileri sınava hazırlamak olmadığı için bu çocuklar dersane ortamında verilen bazı imkanlardan yoksun olarak girdikleri bu sınavlarda haksız bir rekabetle karşı karşıya bırakılmaktadırlar. Okul sonrası yapılan etütlerin veya gidilen kursların öğrenci başarısı üzerinde olumlu yönde etkileri vardır. Öğrenci bu etütler sırasında veya gidilen kursta okulda öğrendiklerini tekrar etme ve pekiştirme imkanını bulma yanında çeşitli test tekniklerini ve sınavlarda zamanı kullanmayı da öğrenerek başarı düzeyini arttırmaktadır.

Tablo 24 : Gidilen Kurs ve Başarı Durumuna Göre Dağılım

Kurs	Başarı				Toplam	
	21-40	41-60	61-80	81-100		
Hayır	Sayı	1	13	20	2	36
	% Kurs	2,8%	36,1%	55,6%	5,6%	100,0%
	% başarı	100,0%	68,4%	80,0%	40,0%	72,0%
Evet	Sayı	0	6	5	3	14
	% Kurs	,0%	42,9%	35,7%	21,4%	100,0%
	% başarı	,0%	31,6%	20,0%	60,0%	28,0%
Toplam	Sayı	1	19	25	5	50
	% Kurs	2,0%	38,0%	50,0%	10,0%	100,0%
	% başarı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ankete katılan öğrencilerin %28'i okul dışında bir kursa devam etmekte %72'si ise herhangi bir kursa devam etmemektedir. Kursu devam eden öğrencilerin başarı oranlarına bakıldığında (81-100 puan aralığı) %28'lik bir oran dikkati çekmektedir. Kursu devam etmeyenler arasındaki başarı oranına bakıldığında ise bu oranın (81-100 puan aralığı) %5.6'ya düştüğü görülmektedir. Okul sonrasında gidilen kursun çocuğun okul başarısını olumlu yönde etkilediği açıkça görülmektedir. Yapılan mülakatlar sonucunda kursu giden öğrencilerin bir kısmının

ücretli, bir kısmının ise ücretsiz bir kursa devam ettiği anlaşılmıştır. Ücretli bir kursa gidenlerin başarı oranlarının biraz daha fazla olduğu saptanmıştır. Bunun nedenin ücret verilmeden alınan hizmetin değersiz gibi algılanışının olduğu sanılmaktadır.

Tablo 25 : Cinsiyet ve Gidilen Kurs Durumuna Göre Dağılım

Cinsiyet		Gidilen Kurs			Toplam
		Hayır	Evet paralı	Evet parasız	
Erkek	Sayı	21	4	3	28
	%	75,0%	14,3%	10,7%	100,0%
Kız	Sayı	18	0	4	22
	%	81,8%	,0%	18,2%	100,0%
Toplam	Sayı	39	4	7	50
	%	78,0%	8,0%	14,0%	100,0%

Ankete katılan öğrencilerden elde edilen tabloya göre öğrencilerin %78'i herhangi bir kursa gitmemektedir. Sadece %22'si bir kursa gitmektedir. Kursu gitmeyenlerin oranı erkeklerde %75, kızlarda ise %81,8'dir. Kursu gidenlerin oranına bakıldığında erkeklerde %25, kızlarda ise %18,2'dir. Öğrencilerin %8'i paralı bir kursa devam ederken %14'ü ücretsiz bir kursa devam etmektedir. Aileler genellikle kız öğrencilerden ziyade erkek öğrencilere kursa gitme konusunda avantaj sağlamaktadır. Bunun nedenleri arasında kızların okumalarına aileler tarafından iyi bakılmaması, erkeklerin ilerde ev geçindirecek olması kızların ise evlenince kocaları tarafından geçimlerinin sağlanacağı düşüncesi yer almaktadır. Bundan farklı olarak toplumda kadının yerinin evi olduğu toplumsal yaşamda kadının çok ön planda olmaması gerektiği gibi geleneksel düşünceler kız çocuklarının okutulması hususunda ailelerde ihtilafa yol açmaktadır. Eğer çocuklardan birisi kursa gönderilecekse bunun erkek çocuk yönünde tercih edildiği yapılan mülakatlarda da teyit edilmiştir.

Tablo 26 : Cinsiyet ve Derse Yardım Eden Kişi Durumuna Göre Dağılım

Cinsiyet	Derslere Yardım Eden Kişi							Toplam	
	Hiç kimse (1)	Abi veya abla (2)	Baba (3)	Anne (4)	2 ve 3	2 ve 4	3 ve 4		
Erkek	Sayı	16	5	1	2	1	1	2	28
	%	57,1%	17,9%	3,6%	7,1%	3,6%	3,6%	7,1%	100,0%
Kız	Sayı	16	3	1	1	0	0	1	22
	%	72,7%	13,6%	4,5%	4,5%	,0%	,0%	4,5%	100,0%
Toplam	Sayı	32	8	2	3	1	1	3	50
	%	64,0%	16,0%	4,0%	6,0%	2,0%	2,0%	6,0%	100,0%

Ankete katılan öğrencilerden %64'ünün derslerine evde hiç kimse yardım etmemektedir. Öğrencilerin sadece %36'sı evde derslerine yardım edecek birini bulabilmektedir. Erkeklerin %57.1'i derslerine yardım edecek birini bulamazken bu oran kızlarda %72.7'dir. Kızlarda bu oranın yüksek olmasının nedeni kızların okumasına yönelik olumsuz bakış açısıdır. Yardım konusunda tablo incelendiğinde abi veya ablaların bu konuda daha ön planda oldukları görülmektedir. Bunun nedeni annenin ev işleri ve çocukların bakımıyla fazlasıyla meşgul olması, babanın da işten yorgun gelmesi bu yüzden de çocuklarla ilgilenmek yerine dinlenmeyi tercih etmesi sayılabilir. Yoksul ailelerin genelinde eğitimin gereksiz ve zaman kaybı olduğu hususunda bir görüş birliği vardır. Bu yüzden de çocuklarla bu konuda yeteri kadar ilgilenilmemektedir. Tabii ki ailelerin yardım edecek bilgi birikiminin olmaması ve eğitim seviyelerinin düşük olmasının da rolü vardır. Ama asıl neden belirttiğimiz gibi ailelerin öncelikleri arasında eğitim yoktur. Bir çok hanede, çocuğun derslerine yardım edebilecek birisinin olması, ona rehberlik edip yol gösterecek birinin varlığı çocuğun başarıyı yakalamasında ve eğitiminde oldukça etkilidir. Bir çok hanede çocuklar baba veya annenin dışında okuyan akrabalarının yardımlarıyla eğitimde başarıyı yakalamışlardır. Kişisel yaşamlarımızda bu desteğin etkisini rahatlıkla görebiliriz.

14. OLGU İNCELEMELERİ

Ad ve Soyad: Ali Ç.

Doğum Yeri: Kilis/Merkez

Doğum Tarihi: 27.06.1997

Sınıf: 8A

Okul: Şehit Sakıp İ.Ö.O

Ali Kilis merkezde doğmuştur. Anne ve babası sağ ve birliktedir. Ali evin 4. çocuğudur. Alinin babası evin geçimini düğünlerde davul çalarak (Aşiret, gevende, abdal vb. şekillerde isimlendirilmektedir.) sağlamaktadır. Yaz günlerinde genellikle davul çalmakta kışın ise bulunduğu başka geçici işlerde çalışmaktadır. Alinin ailesi genel olarak geçimlerini sağlayıp kimseye muhtaç olmadan yaşamalarına imkan verecek bir gelire sahiptirler. Tabi zaman zaman sıkıntıya düştükleri de olmaktadır. Özellikle de kış aylarında aile reisinin iş bulamadığı günlerde sıkıntılar yaşanmaktadır. Yaşamış oldukları mahalle şehirde yoksulluğun derinden hissedildiği yerlerin başında gelmektedir. Aile çeşitli yardım kuruluşlarından zaman zaman yardım almaktadırlar. Ali içinde bulunduğu mahallenin kültürünü benimseyememiş bir karakter sergilemektedir. Mahallesinde yaşayan diğer çocuklardan farklı özellikler sergilemektedir. Diğer çocuklarda hissedilebilir şekilde gözlenen vurdum duymazlık hayata karşı boş vermişlik Ali de gözlenmemektedir. Aksine hayatı çok önemsemekte kendine göre olaylara ve yaşadıklarına bir çocuktan beklenmeyecek olgunlukta bir bakış açısı ile bakabilme yeteneğine sahiptir. Derslerde üstün bir başarı göstermektedir. Ayrıca sosyal aktivitelerde de ön planda yer almaktadır. Yapılan il satranç yarışmasında üst üste şampiyonluklar almış ve son olarak yapılan İlköğretim Türkiye Satranç Şampiyonasında da Türkiye 8. olmuştur. Yoksulluk kültürünün bu kadar içine sinmiş olduğu ve insanların toplumdan ayrı kendi içine kapanmış bir şekilde hayatlarını sürdürdükleri bu mahalleden bu derece başarılı bir öğrencinin çıkması ezber bozan bir olaydır. Ancak Ali ile yapılan görüşmeler bu başarının altında yatan faktörleri tahmin etmemize yardım etmiştir. Ali babasının mesleğinden dolayı kendi mahallesi dışında bugüne kadar aşağılanmış ve hor görülmüştür. Toplum tarafından aşiret olarak adlandırıldıklarını ve insanların onlara hep dışlayan, küçümseyen gözlerle baktıklarını ve toplumda bir suç işlendiğinde ilk akla gelen kişilerin toplum gözünde kendileri olduğunu belirtmektedir. Bu durumun

kendisini çok üzdüğünü yoksul olmalarının veya derilerinin renginin diğer insanlara göre koyu olmasının kendilerinin suçu olmadığını sert ifadelerle belirtmiştir. İnsanlara bu insanların iyi dürüst birer vatandaş olabileceklerini ve toplumda başarılı olabileceklerini göstermek istediğini tüm çabasının bunu kanıtlama çabası olduğunu belirtmektedir. Eğer kendisi bunu başarabilirse kendinden sonrakilerin onu örnek alarak içinde buldukları ortamdaki kurtulabileceklerini ve toplumda değer verilen bir konuma ulaşabileceklerini ifade etmektedir. Alinin başarıdaki kırılma noktasını toplumsal dışlanma oluşturmuştur. Eğer gerekli destek sağlanırsa ileriki yıllarda Türkiye'nin en iyi satranç oyuncularından biri olacağına ve ülkemizi başarı ile temsil edeceğine şüphe yoktur.

Ad ve Soyad: Cengiz G.

Doğum Yeri: Hatay/Reyhanlı

Doğum Tarihi: 08.05.1996

Sınıf: 8/A

Okul: Hacı Seniha Hasan Bahadrlı İ.Ö.O

Cengiz'in ailesi Reyhanlı'nın yerleşik ailelerindendir yani göç sonucu şehre gelmemişlerdir. Cengiz'in anne ve babasının ikisi de sağdır. Anne ve babası o küçükken boşanmış ve yeniden farklı kişilerle evlenmişlerdir. Toplam aynı anne babadan 3 kardeşirler. 2 kardeşi annesi ile yaşamaktadır. Cengiz ise anneannesinin yanında yaşamaktadır. Cengiz anneannesinin geliri olmadığı ve anne ve babasının maddi olarak anneannesine destekleri olmadığı için yoksul ve sıkıntılı bir hayat sürdürdüklerini belirtiyor. Annesinin maddi olarak değil de manevi olarak belli ölçüde yanında olduğunu ve ufak tefek ihtiyaçlarını karşılamak için çabaladığını ancak babasından ne maddi nede manevi bir destek göremediğini söylüyor. Cengiz ileride bir ihtimalde olsa yoksulluktan kurtulabileceğine dair bir umudu olduğunu belirtiyor. Yoksulluktan kurtulmak için babasının kendilerine destek olması gerektiğini ve belli bir gelire sahip olmaları gerektiği ifade ediyor. Kendisinin yaşadığı hayatı çocuklarının da yaşamamasını istemediğini söylüyor. Okul dışında Cengiz amcasının yanında elektrik ve su tesisatı işine çalışmaktadır ve haftalık 5tl kazanmaktadır. Cengiz'in okulda çok üst düzey bir akademik başarıya sahip olduğu söylenemez ama gelişmeye açık ve öğrenme kapasitesi yüksek bir öğrencidir. Eğer ilgilenilirse ve ailevi sorunlardan bir nebze uzak tutulursa başarılı olmaması söz

konusu değildir. Öğretmenleri tarafından genel olarak sevilmekte ve arkadaşları ile iyi ilişkiler içindedir. Zaman zaman disiplin sorunları yaşasa da çok önemli bir disiplin sorunu yoktur. Cengiz okuyup adam olup geleceğini garantilemek istediğini, ileride aynı şeyleri yaşamak istemediğini dile getiriyor. Hayattan çok fazla beklentisi olmadığını ifade etmektedir. Başarılı olmak için tek ihtiyacı olan şeyin psikolojik olarak kendisine destek olunması gerektiğini belirtmektedir.

Adı ve Soyadı: Çiğdem U.

Doğum Yeri: Kilis/Merkez

Doğum Tarihi: 12.03.1998

Sınıf: 7/B

Okul: Şehit Sakıp İ.Ö.O

Çiğdem Kilis merkezde doğmuştur. Annesi ve babası sağ ve birliktedir. Çiğdem de dahil olmak üzere aile 5 çocuğa sahiptir ve bunların 4 tanesi okumaktadır. Dört çocuğun biri orta öğretimde üç'ü ise ilköğretimde okumaktadır. Baba felç geçirmiş ve hayatını şuan yatağa bağlı olarak devam ettirmektedir. Geçirdiği rahatsızlık yüzünden daha önce yapmış olduğu reçberlik işine devam edememektedir. Ailenin geçimi akrabalar ve komşular tarafından yapılan yardımlar sayesinde sağlanmaktadır. Babanın geçirmiş olduğu rahatsızlık ailenin tüm dengesini bozmuştur. Ailenin tüm sorumluluğu babadan anneye geçmiştir. Annenin eğitimsiz olması ve hayatı boyunca hiç ön plana çıkmak zorunda kalmayışı bu sorumluluğun altında ezilmesine neden olmuştur. Hem evin işleri hem yatalak kocanın bakımı ve çocukların eğitimi yeterince ağır işler olmasının yanında bir de üzerine eklenen geçim sıkıntısı annenin tamamen çökmesine neden olmuştur. Anne çok yaşlı olmamasına rağmen görüntü itibarı ile tam tersi yönünde izlenim bırakmaktadır. Çiğdem evin ikinci büyük çocuğudur. İlköğretim 7.sınıfa devam etmektedir. Geçmiş öğretim hayatı incelendiğinde normal düzeyde bir başarı düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Ancak babasının geçirdiği rahatsızlıktan sonra başarı olarak bir düşüş gözlenmiştir. Ve hala bu düşüş sürmektedir. Yapılan görüşmelerde hayattan bir beklentisinin olmadığını derslerin ve okulun onu çok ilgilendirmediğini belirtmektedir. Bu ruhsal psikoloji yaşadıklarının devamlı bir süreç olduğuna olan inancı ile alakalıdır. Öğretmenleri çiğdemden eskiden de çok başarılı olmadığını ancak babasının yatalak olmasından sonra iyice derslerden koptuğunu ve isteksiz olduğunu

belirtmektedirler. Çiğdem bunları neden yaşadığını sorguladığını ancak bir sonuca ulaşamadığını belirtmektedir. Ona göre ailesinin hiç kimseye bir kötülüğü dokunmamıştır ancak tüm sıkıntılar kendilerini bulmuştur. Geleceğe dair hayalleri sorulduğunda hiçbir hayalinin olmadığını tek isteğinin babasının tekrar yürüyüp ailenin geçimini sağlamaya başlaması olduğunu belirtmektedir. Çiğdem arkadaşları ile olan ilişkileri olağan düzeydedir. Arkadaşları tarafından sevilmektedir. Ancak son zamanlarda içine daha fazla kapandığı da son sözlere eklenmektedir. Çiğdem yoksulluk kültürünü benimsediğini ondan kurtulmanın yolunu kendinde değil de babasında gördüğü anlaşılmaktadır. Çiğdem eğitimin yoksulluktan kurtulmakta bir çözüm getireceği konusundaki inancı zayıftır. Bunda içinde yaşadığı mahalledeki yoksulluğun bir kültür haline gelmesinin etkisi büyüktür.

Ad ve Soyad: Emre D.

Doğum Yeri: Hatay/Reyhanlı

Doğum Tarihi: 22.04.1998

Sınıf: 7/A

Okul: Hacı Seniha Hasan Bahadırılı İ.Ö.O

Emre'nin anne ve babası sağ olmakla birlikte anne ve babası emre küçük yaşlardayken ayrılmıştır. Zaten emre yoksulluklarının nedeni hususunu babalarının kendilerini bırakıp gitmesiyle açıklamaktadır. Emre'nin babası ilk önce evi terk etmiş daha sonra da emre'nin annesinden boşanmıştır. Bu onun yaşantısı için bir milat olmuştur ve tüm kötü gidişat bundan sonra başlamıştır. Evin geçimi annesinin üzerine kalmış ancak annesinin ev hanımı olması tahsili bulunmaması ve daha önce de bir iş tecrübesinin olmaması hasebiyle geçim sıkıntısı baş göstermeye başlamıştır ve hayat onlar için sıkıntılı bir hal almıştır. Emre gün içinde okula gitmekte okul sonrasında ise elektrikçi olan dayısının yanında çalışmaktadır. Evin tek çocuğu olması ve annesine kendisinin bakması gerektiği düşüncesi onun evin tüm yükünü sırtında hissetmesine neden olmaktadır. Kazandığı yevmiyeyi evin geçimine harcamaktadır. Genellikle akrabalarının yardımıyla geçimlerini sürdürmektedirler. Emre yoksulluğun tarif edilecek bir şey olmadığını ancak yaşanır anlaşılacağını belirtmektedir. Emre yoksulluktan ilerde kurtulabileceklerini ancak bunun için çok çalışıp sabır göstermesi gerektiğini söylemektedir. Emre'nin yaşadığı sıkıntılar okul yaşamına da yansımaktadır. Okulda kuralları benimsemekte ve uymakta

zorlanmaktadır. Öğretmenleri Emre'nin çok zeki olduğunu ama sınıf içinde kurallara uymak istemediği hususunda birleşmektedirler. Arkadaşları ile iletişim problemi de yaşamaktadır. Genellikle sınıfın en arka sırasında tek başına oturmaktadır. Emre eğer maddi yardım alabilirse eğitimine devam edebileceğini ancak aksi durumda eğitimine devam etmeyip çalışma hayatına gireceğini söylemektedir. Emre eğer bir burs imkanı sağlanır veya yatılı olarak ücretsiz eğitim verilen devlet okullarına yerleştirilebilirse emre eğitim hayatından kopmayarak ilerde iyi bir konuma gelebilir.

Ad ve Soyad: Hüseyin Y.

Doğum Yeri: Kilis/ Merkez

Doğum Tarihi: 09.11.1997

Sınıf: 8/B

Okul: Şehit Sakıp İ.Ö.O

Hüseyin Kilis merkezde doğmuştur. Anne ve babası küçükken ayrılmış ve her ikisi de Hüseyin'i istemeyerek anneanesi ve dedesinin yanına terk etmişlerdir. Hüseyin'e şuan maddi durumları pek de iyi olmayan dedesi ve ninesi bakmaktadır. Onların da yaşlı olmaları Hüseyin'nin iç dünyasında gelecekle ilgili endişeler yaratmaktadır. Hüseyin hem okula gitmekte hem de pide fırınında çalışmaktadır. Her sabah 5:00'te kalmakta ve fırına gitmekte saat 8:00'e kadar çalışıp daha sonra eve gelip üzerini değiştirip okula gitmektedir. Okul sonraları da yine fırında akşam 8:00'e kadar çalışmaktadır. Bu yoğun temponun onun çocuk yüreğinde açtığı yaralar onla konuştuğu gün yüzüne çıkmıştır. Anne ve babasının onu terk etmesinin yarattığı kimsesizlik psikolojisi onunla birlikte ortaya çıkan insanlara güvensizlik hali Hüseyin'le yapılan görüşmelerde ilk hissedilen durumlardır. Bununla birlikte dede ve nenesinin içinde bulunduğu maddi imkansızlıklar ve aralarındaki kuşak farkı da yaşanan sıkıntılar arasındadır. Çalışma hayatının üzerinde yaratmış olduğu yorgunluk okul yaşamına olumsuz bir şekilde yansımaktadır. Derslerde genellikle yorgun ve bitkin, isteksiz tavırlarla öğretmenlerinin dikkatini çekmektedir. Derslerinde genelde vasat bir profil çizmektedir. Kendisi ile yapılan görüşmelerde bunun nedenini çalışma hayatına ve ilgisizliğe bağlamaktadır. Dedesi ve nenesi ile yapılan görüşmeler de Hüseyin'i ailesinin başlarına atıp gittiğini, çocuk bakacak durumlarının olmadığını ama ellerinden bir şey gelmediğini belirtmektedirler. Hüseyin'in geleceğe dair umutlarının olup olmadığı sorulduğunda hayattan hiçbir

beklentisi olmadığını, yaşamaktan zevk olmadığını aktarmaktadır. Arkadaşları ile ilişkisi normaldir. Arkadaşlarıyla ilişkilerinde çok sık sorun yaşamamaktadır.

Ad ve Soyad: İbrahim G.

Doğum Yeri: Hatay/Reyhanlı

Doğum Tarihi:16.07.1999

Sınıf:6/A

Okul: Hacı Seniha Hasan Bahadrlı İ.Ö.O

İbrahim üç çocuklu bir ailenin en büyük çocuğudur. Anne ve babası sağ ve birlikteler. Reyhanlı'nın yerli ailelerindedirler. İbrahim babası inşaat işçisi olarak çalışmaktadır. İbrahim babasının zaman zaman işsiz kaldığını bu yüzden borçlarını ödeyemediklerini ve yoksulluklarının nedeninin bu olduğunu ifade etmektedir. Borçlarının bitmesi durumunda yoksulluktan kurtulacaklarına inanmaktadır.İlerde kendisinin de çalışıp babasına yardımcı olacağını dile getiriyor. Annesinin sağlık durumunun iyi olmadığını ve bunun kendisini üzdüğünü belirtiyor. Aile ilişkilerinin saygı ve sevgi çerçevesinde yaşandığını ve çok fazla sorun yaşamadıklarını belirtiyor. İler de başarılı bir insan olacağına inandığını bunun için çaba harcadığını ancak imkânsızlıkların kendisini biraz zorladığını söylüyor. Ailesinin ona güvendiğini ve başarılı olacağına inandığını söylüyor. İbrahim'in okul içindeki davranışları ve başarısı arkadaşları ve öğretmenleri tarafından takdir edilmektedir. Genellikle arkadaşları ile iletişimi iyidir. Okula ve okumaya karşı ilgisi olan bir öğrencidir. Genel olarak değerlendirilecek olursa yoksulluktan kurtuluşun eğitimle bağlantılı olduğunun farkına varmış bir öğrencidir İbrahim. Yaşama sevincini kaybetmemiş zorluklar karşısında ümitsizliğe düşmemiştir. Bunda ailevi ilişkilerinin rolü de büyüktür.

Ad ve Soyad: Kübra K.

Doğum Yeri: Kilis/ Merkez

Doğum Tarihi: 18.01.1998

Sınıf: 7/A

Okul: Şehit Sakıp İ.Ö.O

Kübra Kilis merkezde doğmuştur. Babası vefat etmiş annesi hayattadır. Babasının vefatı aileyi maddi olarak bir çöküşün içine sürüklemiştir. Annenin ev hanımı olması çalışma hayatından uzak oluşu babanın evin tek geçim kaynağı olması babanın vefatını aile için bir dönüm noktası yapmıştır. Baba hayattayken çok üst düzey bir yaşamı olmasa da ailenin kimseye muhtaç olmadan geçimlerini sürdürmüşlerdir. Ancak yardımlarla ve akrabaların desteğiyle aile hayatını idame ettirmektedirler. Kübra ailenin 2. çocuğudur ve 7. sınıfa gitmektedir. Ailede 3 çocuk okula gitmektedir. Anne elinden geldiğince tüm çocuklarını okutacağını belirtmektedir. Ancak imkânlarının kısıtlı olduğunu ve çocuklarını daha ne kadar okutabileceğini bilmediğini söylemektedir. Babanın ölümü kübra üzerinde de yıkıcı bir etki yapmış ve bir süre içe kapanarak kendini dış dünyadan soyutlamıştır. Okula ve derslere karşı ilgisinde azalma olmuştur. Yapılan mülakatlarda babasının kendisi için çok önemli olduğunu hayata karşı artık kimsenin kendilerini koruyamayacağını ve savunmasız kaldıklarını aktarmıştır. Ancak okuldaki arkadaşları ve öğretmenlerinin yoğun çabasıyla Kübra tekrar eski haline dönmüş ve derslere daha bir sıkı şekilde dört elle sarılmıştır. Öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde onun gözlerindeki azmi ve ışığı hiçbir öğrencide görmediklerini eğer böyle devam ederse çok güzel yerlere geleceğini belirtmişlerdir. Kübra'nın babasının vefatı onun için bir kırılma noktası olmuştur. Ailenin içine düştüğü durumdan kurtulmanın tek yolunun eğitimden geçtiğini fark etmiş başka bir kurtuluş yolu görmediği için de tüm enerjisini okula yönlendirmiştir. Ailede anne özellikle kızı kübra ile çok ilgilenmektedir. Anne sık sık düştükleri imkânsızlıklardan ancak okursa kurtulabileceğini vurgulamaktadır. Anne düzenli olarak okula gelip kübra ile ilgili öğretmenlerle bilgi alışverişinde bulunmaktadır. Bu da Kübra üzerinde olumlu yönde bir baskı oluşmasına neden olmaktadır. Kübra günde en az 2 saat yoğun bir şekilde ders çalışmaktadır. Boş zamanlarında da kitap okuyup annesine ev işlerinde yardım etmektedir. Kübra arkadaşları arasında da çok sevilmekte ve onları liderlik özellikleri

ile yönlendirebilmektedir. Eğer gerekli imkanlar sağlanılırsa ve gerekli yönlendirmeler yapılırsa ilerde çok başarılı bir insan olacağına şüphe yoktur.

Ad ve Soyad: Mustafa Ş.

Doğum Yeri: Hatay/Reyhanlı

Doğum Tarihi:26/09/1997

Sınıf: 8/B

Okul: Hacı Seniha Hasan Bahadırılı İ.Ö.O

Mustafa'nın anne ve babası sağdır ve birlikte yaşamaktadırlar. Mustafa ikili eğitim verilen bir okulda okumakta sabah 6:50 -12:10 arası okula gelmekte okul sonrasında ise araba tamircisinde çalışmaktadır. Eve gidiş saati gece 8-9'u bulmaktadır. Eve geldiğinde çok yorgun olduğundan banyo yapıp hemen uyumaktadır. Bu yüzden de ders çalışmamaktadır. Mustafa çalışma konusunda çok istekli olmadığını ancak ailesinin bu yönde baskı yaptığını belirtmektedir. Çalışma koşullarının ağır olmasından sürekli olarak dert yanmaktadır. Kanunlara göre küçük yaştaki çocukların çalıştırılması yasak olmasına karşın denetlemelerin yetersiz kalmasından dolayı Mustafa gibi birçok çocuk bu tür sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Mustafa'nın okul dışındaki yaşamında kazanmış olduğu edinimler okula da yansımaktadır. Bu yansıma genellikle olumsuz yönde olmaktadır. Özellikle arkadaş ilişkilerinde iletişim yerine kaba kuvvet ön plana geçmektedir. Konuşurken genelde argo ve küfürlü ifadeler kullanmaktadır. Bu da okul içinde sık sık arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle ve okul idaresiyle sorun yaşamasına neden olmaktadır. Mustafa'nın geleceğe yönelik beklentileri arasında okumak son sıralardadır. Genelde kendine kendince gerçekçi hedefler koyduğunu belirtmektedir. İlerde araba tamircisi olacağını söylemektedir. Ona göre okumak ise zayıf bir ihtimaldir. Çünkü okumak için ne vakti ne de yeteri kadar parası vardır. Maddi durumlarının daha iyi olması durumunda belki ailesinin okumasına daha farklı bakabileceğini belirtmektedir. Eğer bir gün okumasına imkân verilirse doktor olmak istediğini beyaz önlüğün üzerinde çok güzel duracağını ifade etmektedir. Bunda çalıştığı işin sürekli olarak elbiselerinin kirlenmesine neden olmasının verdiği bir psikoloji içinde olması olasıdır.

Ad ve Soyad: Sultan A.

Doğum Yeri: Kilis/Merkez

Doğum Tarihi: 03.09.1999

Sınıf: 6/A

Okul: Şehit Sakıp İ.Ö.O

Sultan Kilis merkezde doğmuştur. Anne ve Babası kendisi küçükken ayrılmış ve farklı evlilikler yaparak Sultanı babaannesinin yanına terk etmişlerdir. Sultanın dedesi de vefat edince sultan ve babaanesi yalnız kalmışlardır. Sultanın dedesi hayattayken serbest meslek erbabı olarak çalışmış öldüğünde geride kalanlara düzenli bir gelir bırakmamıştır. Babaanesi sultan ve kendisini geçimini sağlamak için apartman merdiveni yıkama işine gitmektedir. Yaşlı olduğu için zaman zaman Sultanı da yanına da götürmektedir. Sultan bu yüzden derslerinden geride kalmaktadır. Babaanneye bu durum sorulduğunda yapacak bir şeyin olmadığını yaşlı olduğu için çok yorulduğunu ve yanında kendisine yardım edecek birine ihtiyaç duyduğunu bu işi yapmazlarsa geçinemeyeceklerini söylemektedir. Yoksullukları hayatlarının her köşesine yansımıştır. Sultan bu durumdan zaman zaman şikayetçi olduğunu söylese de “yine halime şükrediyorum ya babaannem de olmasaydı ben ne yapardım” sözleri ile şu an ki durumuna şükretmektedir. Sultanın anne ve babasının kendisini bırakması ve arayıp sormaması onun derinden etkilemiştir. Dünyaya karşı kendisini savunmasız hissetmesi ve konuşurken çok tedirgin olması, rahat olamamasının altında bu terk ediliş vardır. Sultan okulda çok başarılı bir öğrenci değildir. Kendisi bu başarısızlığı imkanlardan yoksun oluşuna bağlasa da konuşmalarından asıl nedenin kendinin derslere karşı isteksiz oluşunun yattığı anlaşılmaktadır. Sultan okumanın kendisine çok şey katmayacağını asıl olanın karınlarını doyurmak olduğunu belirtmektedir. Geleceğe dair hayallerinin ne olduğu sorulduğunda çok bir beklentisinin olmadığı sadece “kimseye muhtaç olmadan yaşamak istediğini” ve “yalnız kalmak istemediğini” aktarmaktadır.

15. TARTIŞMA

Genel anlamıyla, insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci olarak tanımlanan eğitim belli amaçlara göre planlı ve kontrollü olarak (Formal) veya gelişigüzel kendiliğinden oluşur.(İnformal) İki şekilde de eğitim insanların yaşamında vazgeçilmezdir. Eğitim insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitim insan yaşamını olumlu yönde etkiler ve bireyin ve toplumun gelişiminde en önemli unsurdur. Eğitimin getirileriyle ilgili günümüze kadar yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, Ergen (2005: s . 213) tarafından aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

1. Genel olarak eğitim yoluyla insani sermayeye yatırım yapmanın getirileri, fiziksel sermayeye yapılan yatırımların getirilerinden yüksek çıkmaktadır.
2. Genel olarak ülkenin gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde eğitimin getirileri, gelir düzeyi gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerekinden daha yüksek çıkmaktadır.
3. Genel olarak alt eğitim kademelerini tamamlamanın getirileri, yüksek eğitim kademelerini tamamlamanın getirilerinden daha yüksektir.
4. Genel olarak kadınların eğitime yatırım yapmanın getirileri, erkeklerin eğitime yatırım yapmanın getirilerinden daha yüksek çıkmaktadır.
5. Genel olarak eğitim yoluyla insan sermayesine yatırım yapmanın kişisel getirileri, toplumsal getirilerden daha yüksek çıkmaktadır.

Eğitimin bir boyutu da sosyal dengeyi sağlama, insanlar arasındaki farklılıklara hoşgörü ile yaklaşılmasını sağlama ve toplumsal eşitsizlikleri en az indirmektir. Eğitim sosyal ve ekonomik alanda eşitsizlikleri azaltma potansiyeli taşımakla birlikte gerekli önlemler alınmazsa var olan eşitsizliklerin daha da aratarak ileriye taşınması potansiyeline de sahiptir. Eğitime erişebilirliği yansıtan okullaşma oranları eğitimdeki var olan eşitsizliklerin en görünür hale geldiği alanlardan biri olarak da karşımıza çıkmaktadır (Kayder ve Üstündağ, 2006). Ailenin ikamet ettiği yerleşim yeri, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın mesleği, aile büyüklüğü, kaçınıcı çocuk olduğu ve aile geliri gibi ailesel faktörlerin çocuğun eğitime katılımında etkili olduğu belirtilmektedir. Özellikle anne-babanın eğitim düzeyi ve aile gelirinin çocuğun eğitime katılımında önemli faktörler olduğu ve diğer sosyo ekonomik değişkenlerle yüksek düzeyde bir korelasyon gösterdiği belirtilmektedir (Blanden ve

Gregg, 2004; Smits ve Hoşgör, 2006; Crosnoe, Mistry ve Elder, 2002; Behrman ve Knowles, 1999; Machin ve Vignoles, 2004).

Aile geliri çocuğun okula gidip gitmediği veya ne kadar gideceğini belirleyen etkili faktörlerden biridir. Ailenin çocuğun eğitimi için yapacağı harcamalar genel olarak; kişisel, kültürel, kurumsal, sosyo demografik ve ekonomik, ailesel değişkenlerle doğrudan ilişkilidir (European Commission, 2005). Aile geliri çocuğun eğitimini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Doğrudan etkileri okul ücretleri, kitap, üniforma ve taşıma ücretlerini kapsamaktadır. Dolaylı etkileri ise gelişmiş bölgelerde ikamet etme, iyi akran grubu içinde yer alma ve iyi eğitim veren okullara gidebilme olanağı sağlamaktadır. (World Bank, 2002; Admassie, 2003; European Commission, 2005).

Gylfason and Zoega,(2003) yaptıkları ülkelerarası karşılaştırmada gelir dağılımı ile ortaöğretime kayıt oranları arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu belirtmektedirler. Yine Checchi (2003) ortaöğretime kayıt ile gelir dağılımı arasında güçlü bir korelasyonun olduğunu belirtmektedir. Gelir eşitsizliği aynı zamanda eğitimde cinsiyet eşitsizliğini de etkilemektedir. Bineli'ye (2003) göre gelir eşitsizliği daha çok kadınların eğitime katılımını olumsuz etkilemektedir. Tansel (2002) Türkiye'de eğitime katılımı etkileyen faktörler ile ilgi çalışmasında ilk, orta ve yükseköğretime katılımında aile gelirinin etkili olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise gelirin erkeklerden daha çok kadın eğitimi üzerinde güçlü bir etki gösterdiğini belirtmektedir. Ancak aile geliri ile eğitime katılım arasındaki ilişkinin doğrudan bir ilişki olmadığı dolaylı bir ilişki olduğuna vurgu yapan çalışma sonuçları da vardır. Bu çalışmalarda gelirin anne babanın eğitim ve mesleki durumu ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Chevalier ve Lanot, (2002) çocuğun eğitim katılımı üzerinde gelirin etkisinin belirsiz olduğunu, eğitime katılımın daha çok diğer ailesel özelliklerle ilgili olduğunu belirtmektedirler. Harmon ve Walker (2000) çocuğun eğitime katılımı üzerinde gelirin etkisinin sınırlı olduğunu belirtmektedir.

Bizim yaptığımız çalışma sonucu da gelirin, çocuğun eğitime katılımını ve eğitimdeki başarısını etkilediğini göstermiştir. Hem yapılan anketler hem de yapılan mülakatlar bu sonucu kanıtlar niteliktedir. Maddi açıdan yeterli gelire sahip olmayan ailelerin hepsinin çocuğunun okulda başarısız olduğu elbette söylenemez. Yapılan araştırma içerisinde de yoksul olan ancak çok başarılı olan öğrencilerle karşılaşmıştır. Bu öğrencilerin genellikle kırılma noktası ya çevrelerinde okumuş ve yaşadıkları

hayattan kurtulmuş bir rol model olması ya da yaşadıkları hayattan sıyrılıp farklı bir hayata ulaşmanın tek yolunun eğitimden geçtiğini kavramaları olmuştur. Yaşanan yoksulluk en çok kız öğrenciler üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü aileler “eğer çocuklardan biri okuyacaksa erkek çocuk okusun” şeklinde bir anlayışa sahiptirler. Bu anlayış kız öğrencilerin eğitime katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kız öğrencilerin eğitim hayatına katılmaları için yapılan çalışmalar genellikle ya bireysel çabalardan ibaret kalmakta veya sivil toplum kuruluşları tarafından maddi imkanlar ölçüsünde yapılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalarda en çok karşılaşılan sorun ise ailelerin toplum tarafından oluşturulan yanlış değer yargılarını ” kız çocuk okumaz, okursa kötü yola düşer” aşmak konusunda yaşanmaktadır.

Öğrencilerin okulda başarılı olmamalarının veya okula yeterli önemi vermemelerinin en büyük nedenlerinden biri de okulun onlara iyi bir yaşam sağlayacağına inanmamalarıdır. Onlar için önemli olan okul veya bir şeyler öğrenmek değil de biran önce para kazanabilecekleri bir iş sahibi olabilmektir. Bu çocukların çoğu okul dışındaki zamanlarında bir işte çalıştıkları için para kazanma hazzını daha genç yaşlarda yaşamaktalar. Bu yüzden de onlara göre soyut bilgilerin öğretildiği ve kısa zamanda hiçbir getirisi olmayan okul ve dersler gereksizdir.

Yoksul öğrenciler yaşamlarını o kadar kanıksamışlardır ki bu yaşam onlara normal gelmekte ve bu yaşamdan bu öğrenciler herhangi bir rahatsızlık duymamaktadırlar. Bunun nedeni içinde buldukları çevrenin dışında bir yaşamla televizyon dışında hiç tanışmamış olmalarıdır. Televizyondaki hayatlar ise onlar tarafından ancak bir hayal olarak algılanmaktadır. Bu hayattan memnun olmayan ve bu hayatı değiştirmek ve üst sosyal sınıfın yaşadığı hayatı yaşamak isteyen öğrenciler bunun ancak eğitimle gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Bunu gerçekleştirmek için derslere ve okula daha olumlu bir bakış açısıyla bakmakta ve başarılı olmak için çaba sarf etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

SONUÇLAR

Genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama durumu olarak tanımlanan yoksulluk çoğu zaman farklı yöntem ve göstergelere göre hesaplanıp farklı yoksulluk resimleri ortaya koyulsa da ortaya çıkan resimlerin hiçbiri diğerinden daha iyi değildir. Yoksulluk çok boyutlu bir sorun olarak geçmişten bu yana dünyamız ve ülkemiz gündemini meşgul etmektedir. Yoksulluk olgusu ve bunun ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar ekonomik paritelerle yakından ilgilidir. Geçmişten günümüze ekonomik sistemler bu soruna çözüm önerileri getirmeye çalışsalar da başarılı bir sonuç elde edildiği söylenemez. Bu gün gelinen noktada yeni kapitalist dünya düzeni ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kaynakların dağılımındaki eşitsizlik durumu bu sorunu daha da derinleştirmektedir. Gelişmiş ülkeler kaynakların büyük bir bölümünü kontrol ettikleri için, ekonomik durumlarına istinaden eğitime ayrılan para miktarı gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere nazaran daha fazla olmaktadır. Buna paralel olarak eğitimdeki başarı gelişmiş ülkelerde üst düzeylerde seyrederken gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere eğitimde bir standart, başarı ve kaliteden söz etmek olanaksızdır. Bu yüzden eğitimde bir eşitlik sağlanması ve her kişinin eğitim alma hakkının en üst düzeyde gerçekleşmesi için ülkelerin sosyal devlet ilkesi çerçevesinde devletin her vatandaşına bu hakkı sağlaması gerekmektedir. Devletler maddi durumu iyi olmayan öğrencileri burs veya kredi gibi olanaklarla desteklemelidir. Devlet her öğrencinin ulaşabileceği en üst düzey eğitim düzeyine ulaşana kadar gerekli olan imkan ve ortamı sağlamalıdır. Bu sayede toplumsal alanda alt sınıftan gelen kişiler bir üst sınıfa geçiş imkânı bulacaklardır.

Türkiye’de eğitime erişim, eğitimin zorunlu olduğu ilköğretimde bile, özellikle kızlar için, çeşitli zorluklar içermektedir. Bunun nedenleri arasında geleneksel

toplumsal ilişkilerin varlığını koruması, gelir düşüklüğü, eğitimin beceri/vasıf kazandırılmaması ve kaliteli eğitime erişimin zorluğu sayılabilir. Gelir düşüklüğü özellikle zorunlu eğitimin sonrasında eğitime katılımdaki önemli karar değişkenlerinden biridir. Yoksulluk riski yüksek, düşük gelirli ailelerde ebeveynlerin yanı sıra çocukların da işgücü piyasasına girmek veya aile içi işbölümünde sorumluluk almak zorunda kalması, çocukların eğitimden erken yaşta uzaklaşmasına neden olmaktadır. Yoksul hanelerin profili göz önünde tutulacak olursa bunun özellikle kızların eğitime devamları üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğu görülmektedir. Günümüzde, eğitimde dershaneleşmeye ve özel okullara dayalı “fiili özelleştirme” sonucu kamunun asli görevlerinden biri olan eğitimden uzaklaşması, vasıf kazandıran eğitimi esas itibariyle gelir düzeyinin bir fonksiyonu haline getirmektedir. Öte yandan, tersinden bakılacak olursa yoksulluk, eğitim düzeyinden ve kalitesinden birinci derecede etkilenmektedir. Bu durum, yoksulluğun ve gelir dağılımı eşitsizliğinin kuşaklar boyu süreklilik kazanmasına ve eğitimde fırsat eşitliğinin ortadan kalkmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan özellikle dershane sistemine dayalı eğitimin vasıf kazandırma niteliği olmamasına bağlı olarak ciddi bir etkinlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Dershane sisteminde gerçekleşen harcamalar eğitime yapılan özel harcamaları aşırı büyütmesine rağmen getirisi olmayan harcamalardır. Vasıf edindirmek ve buna dayalı getiri yaratmak yerine “takviye ve yarışmaya” dayalı bir sistemin hâkim olması, getirinin temel özelliği olan “diploma”nın olmaması bu etkinsizliğin temel nedenidir. Sadece etkili diplomaya ulaşmak için girilmesi gereken ve en fazla % 15-20’lik bir kesimin kazanacağı baştan belli olan bir yarışa katılabilmek için gerçekleştirilen toplam eğitim harcamalarının boyutu göz önünde tutulacak olursa, iktisadi kabuller açısından dünyanın en irrasyonel eğitim sistemlerinden birine sahip olduğumuz söylenebilir.

Gelir düşüklüğünün yanı sıra geleneksel aile değerlerinin ve toplumsal ilişkilerin halen varlığını koruması da kızların eğitime katılımı konusunda önemli bir engel oluşturmaktadır. Geleneksel ilişkilerin yarattığı değer yargılarının kadınlara biçtiği rol, kızların okumaktan çok ev içi roller üstlenmesini uygun görmekte ve buna bağlı olarak kızların okullulaşması üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Tarımsal faaliyetin ağırlıklı olduğu bölgelerde ve hanelerde hem geleneksel değer yargılarının egemenliği hem de gelir düşüklüğünün birlikte etkide bulunduğu bilinmektedir. Bu etkilerin yanı sıra tarımsal/kırsal bölgeler, eğitime erişim açısından da göreceli olarak

elverişsiz konumdadır. Dolayısıyla, kırsal alanlar eğitime katılım ve erişim sorunlarının en yoğun yaşandığı bölgeler olarak dikkat çekmektedir.

Eğitime erişimi etkileyen bir başka değişken de hanenin sosyal statüsüdür. Sosyal statüyü doğrudan gözlemlemek mümkün olmamakla birlikte ebeveyn eğitimi ve hanenin gazete okuma, sinemaya gitme alışkanlıkları gibi değişkenler, bir yaklaşım (proxy) değişkeni olarak değerlendirilebilir. Buna göre sosyal statü ile eğitim arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Muhtemelen bunun eğitimdeki başarı üzerinde de etkisi vardır. Diğer tüm faktörler sabitken, hanenin sosyal statü bakımından daha yüksek olması eğitime katılım olasılığını, özellikle kızların katılım olasılığını yükseltmektedir. Eğitime katılım derin yapısal sorunlardan etkilendiği için kısa vadeli politikalarla kalıcı ve etkili bir çözüm elde etmek zor görünmektedir. Sosyal dönüşümün tamamlanması bu konuda tatmin edici sonuçlar elde etmek için ön şarttır. Ancak, bu ön şart hızla yerine gelmiş olsa bile eğitime katılım kendiliğinden tatmin edici bir düzeye yükselmez. Bunun gerçekleştirilmesi için yine sonuçları orta-uzun vadede alınabilecek bir eğitim reformu şarttır. Gerek yoksullukla mücadelede, gerek işgücü piyasasındaki vasıf uyumsuzluğuna dayalı işsizlik sorununun çözümünde anahtar rol oynayabilecek eğitim reformunda temel amacın beceri kazandırmak olarak belirlenmesi gerekmektedir. Orta ve uzun vadeli çözümlerin yanı sıra kısa vadede yapılabilecekler arasında eğitimde kaynak kullanımının etkinleştirilmesi ve düşük gelirli ailelere gelir yardımı öne çıkmaktadır. Düşük gelirli ailelere yapılacak gelir yardımı (doğrudan gelir yardımı veya eğitim bursları gibi politikalar) okullulaşma ve alt sınıf çocuklarının başarı oranını olumlu etkileyecektir. Eğitimde kaynak kullanımını etkinleştirmek için ise, dersane sisteminin tümüyle özel okullar yoluyla tasfiye edilmesi gerekmektedir. Burada, aileler arasında eşit olmayan bir şekilde ve son tahlilde verimsiz harcanan kaynağın, eğitim altyapısının geliştirilmesine yönelik ve eğitimde kalitenin artırılmasına dönük bir eğitimde yeniden yapılanma projesinin uygulanması için kullanılması daha uygun olacaktır. Bu politika eğitim siteminde verimliliği artıracığı gibi eğitimde eşitsizliği azaltmaya da yardımcı olacaktır.

Yoksulluğun tarihsel süreçte nasıl bir gelişme sonucunda insan yaşamını etkilemeye başladığına bakacak olursak; 18. yüzyıl sanayileşme döneminden itibaren kapitalist sistemin, günümüze kadarki krizlerinden ve krizlerin etkisiyle sistemin yapısında gerçekleşen dönüşümlerin olumsuz yönlerinden etkilenen toplumsal grupların başında her dönemde yoksullar ve yoksul çocuklar gelmiştir. Tüm dünyada

olduğu gibi gelişmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye de, kapitalist sistemin dönüşümlerinden etkilenmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda ard arda yaşanan ekonomik krizler ve 2001 ekonomik krizi Türkiye'de yoksulluğu görünür hale getirmiştir. Krizlerin etkisiyle yoksul aileler ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını temel eğitim olanaklarından alıkoymak zorunda kalmışlardır. Bu durum tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yoksulluğun derinleşip sreğenleştiğini göstermektedir. Ekonomik ya da sosyal boyutlu gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan yoksulluk olgusu, ekonomik gelişmişliği yakalayabilmiş ülkelerde dahi karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sanayileşmiş ülkelerin pek çoğunda bu sorun ile mücadele programları geliştirilmiştir. Dünya Bankası uluslararası bir kuruluş olarak bu konuda en fazla çalışmayı yapan kuruluştur (Dumanlı, 1996: 1). Yoksulluk azaltılmak istendiğinde veya yoksullara ilişkin politikaların amacına ulaşıp ulaşmadığı ölçülmek istendiğinde yoksullarla ilgili bilgilerin yeterli olmaması sorun yaratmaktadır. Kimlerin niçin yoksul olduğunu, hangi politikaların uygulanacağını bilmeden ve uygulanan politikaların etkilerini izlemeden yeni rasyonel adımlar atılamaz. Çünkü, yoksulların kimler olduğu, üyelerinin nitelikleri, nerelerde yaşadıkları, yoksul hanelerin büyüklükleri ve kompozisyonları, hangi durumlarda yoksulluk riskinin arttığı veya azaldığı gibi konular yeterli bir şekilde araştırılmadan etkin önlemler alınamaz (Yaşar, 2009: 253). Yoksulluk ancak toplumun topyekn olarak ilerlemesi ve gelişmesi ile ortadan tamamen kalkabilir. Kişi okuma yazma bilmiyorsa, okula gitmemişse, yetersiz beslenme ve kötü sağlık koşulları ile boğuşuyorsa, ya da ırk ve cinsiyete dayalı bir ayrımcılık gibi sosyal engeller insanlığın büyük bir bölümünü adil toplumsal katılımdan dışlıyorsa, toplumların ilerlemeleri zor olacaktır. Bu nedenle yoksullara ve yoksul çocuklara yönelik sosyal politikaların uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Ailelerin bir çocuğa 17 yıllık eğitim ve ğretimi için yaptığı harcama yaklaşık 50 bin TL olarak hesaplanmaktadır. Bu hesaplama içerisine; servis, etüt (kurs) zel ders, dersane harcamaları dahildir. Hesaplamaya okul öncesi eğitimde alınan 2 yıllık aylık taksitler, üniversitedeki harç ve barınma giderleri de eklenmiştir. Çocuğun 17 yıllık eğitim-ğretimi; 2 yıl okul öncesi 8 yıl ilköğretim, 3 yıl ortaöğretim, 4 yıl yükseköğrenim olarak düşünülmüştür. Bu koşullar dşnldğinde yoksul olan bir ailenin bu kadar bir maliyeti tek başına karşılaması

olanak dışıdır. Bu yüzden devletin eğitim alanında ciddi sosyal politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

ÖNERİLER

1. Toplumsal gelişimi, insan gelişimi temelinde yapılandırmak üzere, erken çocukluk dönemi (0-6 yaş) gelişiminde olumlu kişilik özelliklerinin inşası yönünde desteklenmesi için, bu dönemin en etkili eğitim aktörü olan kadınlara başta çocuk eğitimi olmak üzere, tüketici bilinci, sağlık, örgütlü demokratik katılım vb. konuları kapsayan çok yönlü bir program çerçevesinde toplumsal ölçekte yaygın eğitim verilmelidir. Bu eğitim yoksullukla mücadele çerçevesinde yoksul ailelere yoksul ailelere verilmesi düşünülen temel gelir desteğiyle ilişkilendirilmelidir.
2. Yoksul ailelerin çocuklarına yönelik eğitim-öğrenme araç/gereç ve materyalleri ücretsiz dağıtılmaya devam edilmelidir. Bu ailelerin çocuklarının ücretsiz anaokullarına kayıtları yapılmalı ve genel olarak ilköğretim boyunca çocuklara gıda desteği verilmelidir. Örneğin, Finlandiya’da ilköğretim öğrencilerine öğle yemekleri devlet tarafından ücretsiz olarak verilmektedir.
3. Örgün eğitim kurumlarında okuma imkanı bulamayan aile bireylerinin yaygın eğitim kurumları aracılığıyla okumaları, diploma almaları sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra okullar, yoksul ana babalara yetişkin eğitimi vermelidir. Bu eğitime katılım karşılığında da bu ailelere ücret verilmelidir.
4. Örgün ve yaygın eğitim kurumları aracılığıyla ailede eğitim bilinci geliştirilmeli ve yoksulları hedefleyen TV programları desteklenmelidir. Bu programlar yoksullukla mücadelenin tarzı olarak ele alınmalıdır.
5. Yoksul ailelerin, lise ve üniversiteye hazırlık çerçevesinde dershaneye gitme güçlüğü içinde oldukları gerçeğinden hareketle, eğitim eşitliği sağlama adına eğitim il müdürlükleri bu ailelere ücretsiz kurslar vermelidir.

6. Yoksulluk olgusunu ortaya koyan ve bu alanda gerçekçi bir veri tabanı oluşturan saha araştırmalarının bir an önce yapılması gerekmektedir.
7. Kadınların üretime teşvik edilmesi ve beceri kazandırılması kadının ve ailenin yoksulluğunu gidermede yeterli olmamıştır. Bu nedenle, beceri kazandırılmış kadınların el ürünlerinin pazarlanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
8. Yoksul ama başarılı öğrenciler her okulda tespit edilmeli bu öğrencilere burs vb. maddi olanaklar verilmeli ve bu öğrencilerin takiplerinin yapılması sağlanmalıdır.
9. Bu öğrencilere yönelik okullardaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık servislerinde kendini tanıma, psikolojik destek, topluma kazandırma, sosyal adaptasyon vb. uygulamalar verilmeli çocuk bulunduğu ortamın yoksulluk kültüründen kendini belli ölçüde soyutlamalıdır.
10. Yoksul çocukların eğitimini teşvik konusunda, özel öğretim kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının ilgisini, katkısını artıracak tedbirler alınmalıdır. Okulun ihtiyaçları için sponsorlar bulunmalıdır. Bu sponsorların okula yapacağı harcamalar vergiden gider olarak düşülebilir.
11. Okullarda yapılan kültürel ve sosyal aktivitelerde bu çocuklara öncelik verilerek kendilerine güven duygularının arttırılmasına ve başarabilme hazzını yaşayabilmelerine olanak sağlanmalıdır.
12. Şu anda okullarda devam eden şartlı nakit transferi uygulaması devam ettirilmeli ancak aileye çocuğun eğitimi için verilen paraların gerçekten bu yönde kullanılıp kullanılmadığının denetlenmesi sağlanmalıdır.
13. Eğitime özel sektörün ilgisi arttırılmalı böylelikle hem eğitimde rekabet artabilir hem de devletin yükü hafifleyebilir. Bununla birlikte yoksul ve kırsal kesimlere eğitime yönelik daha fazla kaynak aktarılmalıdır.

14. Yoksul öğrencilerin ilgi ve becerilerinin farklı oluşundan dolayı bu öğrencilere yönelik onların becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak eğitim-öğrenim ortamları düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Admassie, A., (2003). **Child labour and schooling in the context of subsistence rural economy: can they be compatible.** *International Journal of Economic Development*, 20. 45-55
- Aldi, H. ve Klaas de V. (1998). The Definition and Measurement of Poverty”, **The Journal of Human Resources**, No.23/2, s.212.
- Allison, D. (1946). ”**The Motivation of the Underprivileged Worker**”, New York: Worker”Chapter V in Industry and Society – William F.Whyte (editor), s. 99.
- Alcock, P. (1997). **Understanding Poverty**, Macmillan: London.
- Altay, A. (2007). ”**Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi**”, Ege Akademik Bakış,7(1) s. 337-362
- Aslan, F. G. (1994). **Öğrencilerin Başarı ve Başarısızlıklarında Aile Faktörü.** H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Asselin, L. M. ve Dauphin A. (2001). **“Poverty Measurement: A Conceptual Framework”**, MIMAP formation, <http://www.crefa.ecn.ulaval.ca/develop/Poverty.pdf>, (10 Ocak 2009), s. 21.
- Bauman, Z., (1999-a). **Çalışma, Tüketici ve Yeni Yoksullar**, (çev. Ümit Öktem), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Behrman –J. R. ve Knowles, J. C. (1999). **Household income and child schooling in Vietnam.** *The World Bank Economic Review*, 13 (2), 211–56
- Bhalla, A. S., and Lapeyre, F., (1999). **Poverty and Exclusion in a Global World**, Macmillian Pres. Ltd. Britian.
- Beken, G.H. (2006). ”**Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış**” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Blanden, J. Gregg, P. ve Machin, S. (2004). **Family income and educational attainment: a review of approaches and evidence for Britain**. CMPO Working Paper Series No. 04/101

Bineli, C. (2003). **Educational gender gap, inequality and growth: a gender sensitive analysis**. İnternet'ten 20 Ekim 2010'da www.entelugieinaudi.it/pdf/Pubblicazioni/Temi/T_31.pdf - adresinden alınmıştır.

Bryman, A. (1988). **Quantity and Quality in Social Research**. Unwin Hyman, Londra.

Bodin, J. (1955). **Six Boks Of The Commonwealth**, Book I, Concerning sovereignty, Chapter VIII. 25, Printed in Great Britain in The City Of Oxford at The Alden Press Bound By The Kemp Hall Bindery, Oxford.

Checchi, D. (2003). **Inequality in incomes and access to education: a cross-country analysis (1960–95)**. *Labour*, 17 (2), 153–201

Chevalier, A. ve Lanot, G. (2002). **The relative effect of family characteristics and financial situation on educational achievement**. *Education Economics*, 1 (2), 165–181

Crosnoe, R., Mistry, R. S. ve Elder, G. H. (2002). **Economic disadvantage, family dynamics, and adolescent enrollment in higher education**. *Journal of Marriage and Family*, 64 (August 2002): 690–702

Dansuk, E. (1997). **''Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-ekonomik Yapılarla İlişkisi''**, DPT, Uzmanlık Tezi.

Dika, S.L. ve Singh, K. (2002). **''Applications of Social Capital in Educational Literature: a critical synthesis''**, *Review of Educational Research*, 72:1, 31-60.

Dumanlı, R. (1996). **Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları**, Uzmanlık Tezi, DPT, Yayın No: DPT: 2449, Ankara: DPT.

Dünya Bankası, (2005a). **''Introduction to Poverty Analysis''**, World Bank, Washington.

Edgell, S. (1998). **Sınıf**, (Çev: Didem Özyiğit), Dost Kitabevi, Ankara.

Ergen, H. (2005). Eğitim ekonomik temelleri. İçinde D. Ekiz ve H. Durukan (Ed.), **Öğretmenlik Mesleğine Giriş** (ss.197-227). Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Ergün, M. (1994). **Eğitim sosyolojisine giriş**, Ocak Yayınları, Ankara.

Ersever, Ö. H., (1993). **''Öğrenilmiş Çaresizlik''**, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C:26, S. 2.

- Friedmann, J., (2001-2002). “ **Yoksulluğu Yeniden Düşünmek: Yetkilendirme ve Yurttaşlık Hakları**”, (çev. N. Oktik, F. Nas), Doğu Batı, Yıl:4, S. 17.
- Friedmann, J. (1996). ” **Rethinking Poverty: Empowerment and Citizen Rights**”, International Social Science Journal, (Cilt, Sayı: 2, 161-172)
- Field , J. (2006). **Sosyal Sermaye**, (Çev: Bahar Bilgen-Bayram Şen), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). **Sosyoloji**, (Yaz. Haz. H. Özel, C. Güzel,), Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Giddens, A.(2002). **Sağ ve Solun Ötesinde**, çev. M.Sözen, S. Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul
- Gylfason, T. and Zoega, G. (2003). **Education, social equality and economic growth: a view of the landscape**. *For CESifo Economic Studies*, 49(4), 557–579
- Hagenaars, de Vos K., Zaidi M. A., (1998) Patterns of Poverty in Europe, [w:] Jenkins S. P., Kapteyn A, Van Prag B. M. S., The Distribution of Welfare and Household Production, Cambridge
- Hensin, J. M., and Light, D. W., (1983). **Jr. Social Problems**, Mc Graw Hill, Newyork.
- Havighurst, R.J. and Breese, F.H. (1947).” **Relation Between ability and Social Status in a Midwestern Community. III, Primary Mental Abilities.**” Journal of Educational Psychology, 38, ss. 241- 247.
- Harmon, C. and Walker, I. (2000) **Child Outcomes and Child Poverty: Provisional Results on Early School Leaving**, University of Warwick, mimeo.
- Illich, J. M., (2002). **Tüketim Köleliği**, (çev. Mesut Karaşahan), Pınar Yayınları, Ankara.
- İlik B. ve Türkmen Z. (1994). **İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar Araştırma Projesi Dökümanı**, ILO Türkiye Yayınları, Ankara, s.5.
- Kaya, Y. K., (1978). **İnsan Yetiştirme Düzenimiz** (Geliştirilmiş İkinci Baskı), Nüve Matbaası, Ankara.
- Kaynak, M., **Kalkınma İktisadı**, Dönemi Ders Notları, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F., s.47
- Keleş, R. (1984). **Kentleşme ve Konut Politikası**, AÜ SBF Yayınları, Ankara.
- Keyder, Ç. ve Üstündağ, N. (2006). **Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da sosyal ve ekonomik öncelikler. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkınmasında sosyal politikalar**, TESEV Raporu

Kongar, E. (1982). “ **Kentselleşen Gecekondular ya da Gecekondulaşan Kent Sorunu**”, Kentsel Bütünleşme, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Ortak Semineri, (Yay. Haz. Türköz Erder), 23-54, Ankara.

Machin, S. ve Vignoles, A. (2004). **Educational inequality: the widening socio-economic gap**. *Fiscal Studies*, 25 (2), 107–128.

Maitra, P. (2003). **Schooling and educational attainment: evidence from Bangladesh**. *Education Economics*, 11 (2), 129–153

Pasi , M “**Poverty Dynamics According to Direct, Indirect and Subjective Measures**”, STAKES.

Punch, F. K., (2005). **Sosyal Araştırmalara Giriş**, (Çev. D. Bayrak, H. B. Bayrak, Z. Akyüz), Siyasal Yayınevi, Ankara.

Riesmann, F. (1962). **Culturally Deprived Child**, New York: Harper and Row, s. 10-15.

Serin, N. (1972). **Eğitim Ekonomisi**, Ankara: A.Ü Eğitim Fakültesi Yayınları, s.1

Starr, L. (2003). A Dozen activities to Promote Parent Involvement. http://www.educationworld.com/a_admin/admin1. Siteyi ziyaret tarihi: 10.09.2009

Şahin B. (2007). **Toplumsal Cinsiyet Ve Başarı -Ankara İli Çankaya ve Mamak İlçeleri İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Örneği-** , Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Şenses, F. (2004). “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?” **Kalkınma ve Küreselleşme**, der. Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşat, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Şenyapılı, T. (1982). “**Ankara Gecekondularının Ekonomik Profili**”, Kentsel Bütünleşme, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Ortak Semineri, (Yay. Haz. Türköz Erder), 23-54, Ankara.

Smits, J. ve Hoşgör, A. G. (2006). **Effects of family background characteristics on educational participation in Turkey**. *International Journal of Educational Development* 26 (2006) 545-560

Tansel, A. (2002). **Determinants of school attainment of boys and girls in Turkey: individual, household and community factors**. *Economics of Education Review*, 21, 455–470.

Tezcan, M. (1997). **Eğitim sosyolojisi** (11.baskı), Ankara.

Tezcan, M. (2005). **Sosyolojik Kurumlarda Eğitim**, Anı Yayıncılık, Ankara.

Tezel, N. (1988). **İlkokul 5. Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin Benlik Kavramının akademik Başarıya Etkisi**. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Turner, B. **Equality**, Tavistock Pub.: London ve New York, 1986.

Yaşar, R., M. (2009). Elazığ Yoksulluk Haritası Projesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2): 249-264.

Young, M. **The Rise of the Meritocracy**, Transaction Publishers: London, 1994.

World Bank, (2002). **Poverty reduction strategy paper, education chapter**. World Bank, Human Development Network.

İnternet

<http://egitimcihaber.net/haber/gundem/ekonomi/2010-yili-egitim-ve-yuksekogretim-butcesi-egitimcihaber.html>

European Commission, (2005) **Private household spending on education ve training final project report**. İnternet'ten 21 Kasım 2010'da <http://ec.europa.eu/education/doc/reports/doc/privatespending.pdf> adresinden alınmıştır.

EKLER

ANKET SORU FORMU

YOKSULLUĞUN EĞİTİM VE BAŞARI ÜZERİNE ETKİLERİ ANKETİ

Bu anketin sonuçları Kilis 7 Aralık Üniversitesi tarafından yürütülen yüksek lisans programında yürütülen

“ Yoksulluğun eğitimsel Başarı Üzerine Etkisi ” isimli Yüksek Lisans tez çalışması için bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Bu çalışmada şahıslar değil görüşler önemli olduğundan isim veya kimlik belirleyici maddeler konulmamıştır. Ankette düşünceleriniz, duygularınız ve davranışlarınız yer almaktadır. Her ifadeyi okuyarak size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

Anketi doldurmada gösterdiğiniz ilgi ve samimiyetten dolayı teşekkür ederim.

Emrah Patır
Sosyal Bilgiler Öğrt.

ANKET SORULARI

1. Cinsiyetiniz?

1. () Erkek 2. () Kız

2. Halen öğrenim gördüğünüz sınıf?

1. () 6. Sınıf 2. () 7. Sınıf 3. () 8. Sınıf

3. Ailenizdeki çocuk sayısı kaç?

1. () Bir 2. () İki 3. () Üç 4. () Dört 5. () Beş 6. () Altı 7. () Yedi ve üzeri

4. Ailenizde okuyan çocuk sayısı kaç?

1. () Bir 2. () İki 3. () Üç 4. () Dört 5. () Beş ve üzeri

5. Ailede okuyan çocuklar hangi kademedey okuyorlar?

1.() İlköğretim 2.() Lise 3.() Üniversite 4.() Yüksek Lisans ve Doktora

6. Ailenizin kaçınıncı çocuğusunuz?

1.() Birinci 2.() İkinci 3.() Üçüncü 4.() Dördüncü 5.() Beşinci

6.() Altıncı 7.() Yedinci ve üzeri

7. Ailenizin tahmini aylık ortalama geliri ne kadardır?

1.() Hiç geliri yok 2.() 200 Milyon ve aşağısı 3.() 201 - 300 Milyon

4.() 301 – 400 Milyon 5.() 401 - 500 Milyon 6.() 501 - 600 Milyon

7.() 601 - 700 Milyon 8.() 701 ve üzeri

8. Ailenizde kaç kişi çalışıyor?

1.() Bir 2.() İki 3.() Üç 4.() Dört

9. Ailenizin geçimini kim sağlıyor?

1.() Baba 2.() Anne 3.() Ağabey veya Abla 4.() Büyükbaba veya Büyükanne

10. Babanızın mesleği nedir?

1.() Mesleği yok

2.() İnşaat ustası (Kalıpcı, duvarcı v.s.)

3.() Serbest işçi (İnş. işçisi, hamal v.s....)

4.() Sanayi işçisi (Tamirci, kaportacı, marangoz, kaynakçı v.s....)

5.() Hizmet çalışanı (Temizlikçi, çaycı, çırak, kalfa, garson v.s.....)

6.() Seyyar satıcı, işportacı

7.() Çiftçi, çoban, tarım işçisi

8.() Şoför, muavin

9.() Gıda ustası (Lokanta-Fırın)

10.() Esnaf

11.() Diğer

11. Babanızın eğitim durumu nedir?

1.() Okuma yazma bilmiyor 2.() İlkokul 3.() Ortaokul 4.() Lise 5.() Lisans

6.() Yüksek Lisans/Doktora

12. Aile reisinin sosyal güvencesi nedir?

1.() Bağkur 2.() Emekli Sandığı 3.() SSK 4.() Yeşilkart 5.() Yok

13. Annenizin mesleği nedir?

1.() Ev hanımı 2.() Tarım işçisi 3.() Esnaf 4.() Serbest Meslek

5.() Hizmet çalışanı (Temizlikçi, çaycı, garson v.s.....) 6.() Diğer

14. Annenizin eğitim durumu nedir?

1.() Okuma yazma bilmiyor 2.() İlkokul 3.() Ortaokul 4.() Lise 5.() Lisans

6.() Yüksek Lisans/Doktora

15. Okul açıkken herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

1. Hayır 2. Evet (Belirtiniz.....)

16. Nerede doğdunuz?

1. () İl merkezi 2.() İlçe 3.() Köy

17. Kentte kalış süreniz nedir?

1.()1-5 2.()6-11 3.()12-20 4.() 20 ve üzeri

18. Evinizin durumu?

1. () Kira 2.() Kendi Malı 3.() Ücretsiz

19 . Evinize kira olarak ne kadar ücret ödüyorsunuz?

1. ()75 YTL ve Aşağısı 2.() 76 – 100 YTL 3.()101-150 YTL 4. ()151-200 YTL

5.() 200 ve yukarı

20. Evinizin oda sayısı kaç?

1.() Bir 2.() İki 3.() Üç 4.() Dört ve daha fazla

21. Evinizin ısınma şekli nasıl?

1.() Soba 2. () Kalorifer 3.() Doğalgaz

22. Hanede olmayan ya da bozuk olan eşyalar neler?

1.() Buzdolabı 2.()Çamaşır Makinesi 3.() Fırınlı Ocak 4.() Televizyon 5.()Kanepe
6.() Halı 7.() Elektrikli Süpürge 8.() Masa ve Sandalye 9. () Bozuk eşya yok ve hepsi var

23. Ailenize ait herhangi bir ulaşım aracı var mı?

1.()Hayır 2.() Motosiklet 3.() Otomobil 4.() Diğer.....

24. Ailenize ait herhangi bir taşınmaz mal var mı?

1.() Hayır 2.() Arsa 3.() Tarla 4.() Bağ veya Bahçe 5.()Ev

25. Ailede aşağıdaki sorunlardan hangisi var?

1.() Mahkumiyet 2.() Özürlülük 3.() Sürekli Hastalık
4.()Kumar ve İçki 5.() Şiddet 6.()Hiç bir sorun yok
7.() Diğer

26. Ailen okumana nasıl bakıyor?

1.() Okumamı istemiyor 2.() Okumamı destekliyor

27. Aileniz eğitiminiz için her ay ne kadar para harcıyor?

1.() 0-10TL 2. () 11-20 3.() 21-30 4.() 31-40 5.() 41-50 6.() 50 ve üzeri

28. Herhangi bir kurum veya kuruluştan burs alıyor musun?

1. () Hayır 2. () Evet (Belirtiniz.....)

29. Aileniz herhangi bir kurum veya kuruluştan aynı veya nakdi yardım alıyor mu?

1. () Hayır 2.() Nakdi Yardımı 3.() Aynı Yardım

30. İlköğretim I. kademe başarı durumu nedir?

- 1.() 1 2.() 1-2 3.() 2 4.() 2-3 5.() 3 6.() 3-4 7.() 4 8.() 4-5 9.() 5

31. İlköğretim II. kademe başarı durumu nedir?

- 1.() 1 2.() 1-2 3.() 2 4.() 2-3 5.() 3 6.() 3-4 7.() 4 8.() 4-5 9.() 5

32. Derse devamsızlık durumu nedir?

- 1.() 0-5 2. () 6-10 3.() 10- 15 4.() 16-20

33. Okulda hiç disiplin cezası aldı mı?

- 1.() Hayır 2.() Uyarı 3. () Kınama 4.() Okuldan uzaklaştırma

34. Sizce başarı ve başarısızlıkta maddi durumunuz önemli bir etken midir?

- 1.() Evet 2.() Hayır

35. Ders araç gereçlerinin hepsi tam mı?

- 1.() Evet 2.() Hayır

36. Eksik olan ders araç gereçlerini gerektiğinde temin edebiliyor musun?

- 1.() Evet 2.() Hayır

37. Bu dönem veliniz okula kaç defa gelip sizinle ilgili bilgi aldı?

- 1.() Bir 2.() İki 3.() Üç 4.() Dört 5.() Beş ve üzeri

38. Başarılı olduğunuz dersler aşağıdaki ders sınıflamalardan hangisine giriyor?

- 1.() Sosyal Bilgiler 2 () Türkçe 3 (). Fen Bilimleri 4 () Matematik

- 5 () Beden Eğitimi 6 () Müzik 7 () Resim

39. Evde derslerinize kim yardım ediyor?

- 1.() Hiç kimse 2. () Abi/abla 3.() Baba 4.() Anne 5.() Diğer

40. Gittiğiniz bir kurs var mı?

1. () Hayır 2. () Evet paralı 3.() Evet ücretsiz

41. Aşağıdaki kötü alışkanlıklardan herhangi birine sahip misiniz?

- 1.() Sigara 2.() İçki 3.() Şiddet 4. Diğer (Belirtiniz.....)

42. Arkadaşlarınızın okul içinde ve dışında size karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz ?

- 1() Beni utandırıyorlar
- 2() Benimle yakınlık kurmaktan kaçınıyorlar
- 3() Beni dışlıyorlar
- 4() Beni küçümsüyorlar/hor görüyorlar
- 5() Bana acıyorlar
- 6() Bana yardım etmek istiyorlar,
- 7() Diğer(Belirtiniz.....)

43. Öğretmeninizin size karşı tutumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1() Bana karşı çok acımasız
- 2() Bana inanmıyor
- 3() Beni sevmiyor
- 4() Beni hep dışlıyor
- 5() Düşüncelerime önem vermiyor
- 6() Bana hep yardımcı oluyor
- 7() Benim başarılı olamayacağımı söylüyor
- 8() Başarılı olabilmem için beni cesaretlendiriyor

44. Yakın arkadaşlarınız içinde maddi durumu iyi olan arkadaşlarınız var mı?

- 1()Hayır 2()Evet sadece bir tane 3() Evet birden çok

45. Öğretmenin anketi dolduran öğrenci ile ilgili görüşü nelerdir?

46. Rehber öğretmenin öğrenci ile ilgili görüşleri nelerdir?

MÜLAKAT SORU FORMU

A) Çocuğa Yöneltilcek Sorular

1. Adınız ve soyadınız nedir?
2. Doğum yeriniz ve tarihiniz nedir?
3. Anne ve babanız sağ ve birlikte mi?
4. Yoksulluğunuzun sebebi nedir?
5. Yoksulluktan kurtulacağınıza inanıyor musunuz?
6. Yoksulların yoksulluktan kurtulması için ne yapması gerekir?
7. İlerde çocuklarının senden daha rahat bir hayat yaşayabileceğine inanıyor musun?
8. Yoksul olduğunuz için akrabalarınız veya çevreniz tarafından dışlandığınızı düşünüyor musunuz?
9. İleride nasıl bir işte çalışmak istersin?
10. Yoksulluğu nasıl tarif edersin?
11. Hayattan beklentilerin nelerdir?
12. Bana aile ortamını anlatır mısın?
13. Okul ve eğitim sana ne ifade ediyor?
14. Okulda başarılı olman için sana nasıl bir yardım sağlanabilir?

B) Aileye Yöneltilcek Sorular

1. Mesleğiniz nedir ?
2. Kaç çocuğunuz var?
3. Aylık gelirin ne kadar?
4. Çocuğunuza evde derslerinde kim yardımcı oluyor?
5. Yoksulluğunuzun çocuğunuzun hayatını ne yönde etkilediğini düşünüyorsunuz?
6. Sizce yoksulluğunuzun nedeni nedir?
7. İmkânınız olsa çocuklarınızı en üst eğitim seviyesine kadar okutur musunuz?
8. Size çocuğunuzun eğitimine yönelik ne tür bir yardım veya destekte bulunulmasını istersiniz?

9. Yoksulluğu nasıl tarif edersiniz?
10. Geleceğe yönelik beklentileriniz nelerdir?

Sosyal
Bil

T.C.
KİLİS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.4.79.00.03.050/551/17
Konu :Araştırma İzni

14.01/2010

KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi :12.01.2010 tarih ve 498 sayılı Valilik Olur'u

Üniversiteniz Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Emrah PATIR'ın**, yüksek lisans tezi için hazırladığı "**Yoksulluğun Eğitim ve Başarı Üzerine Etkileri**" konulu anketin, gönüllülük esasına göre yapılması şartıyla, Bakanlığımızın Yönergesinde belirtilen esaslar doğrultusunda, İlimiz okullarında uygulanmasının uygun görüldüğüne dair ilgi Valilik Olur'u ekte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Abdullah AYAZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKİ:

1 Valilik Olur'u (1 Sayfa)
1 Anket (4 Sayfa)

Mehmet
Dönmez
04.02.2010
Yrd. Doç. Dr. M. Kubat KARAN

Mehmet Dönmez

19.01.10
209-034

Akpınar Cad. Valilik Binası kat: I 79100-KİLİS

☎: (0 348) 813 28 28 ☎: (0 348) 813 12 64

✉: kilismem@meh.gov.tr Elektronik Ağ: http://kilis.meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için iribat: K.KARAPIRLİ Şef

04.02.2010
- - - - -

T.C.
KİLİS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.79.00.03.050/ 498
Konu : Araştırma İznî.

12/01/2010

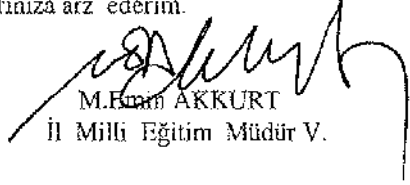
VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Kilis 7 Aralık Üniversitesi Rektörlüğünün 24.12.2009 tarih ve 1040 sayılı yazısı.

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Emrah PATİR**'in yüksek lisans tezi için hazırladığı "**Yoksulluğun Eğitim ve Başarı Üzerine Etkileri**" konulu anketini, İlimiz okullarında uygulamak istediğini belirtmektedir.

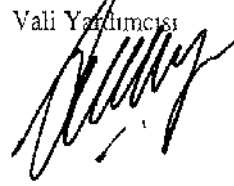
Söz konusu anket, İlimiz Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından 08.01.2010 tarihinde incelenmiş olup, çalışma izninin gönüllülük esasına göre ve Bakanlığımız Yönergesinde belirtilen esaslar doğrultusunda yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'lama arz ederim.

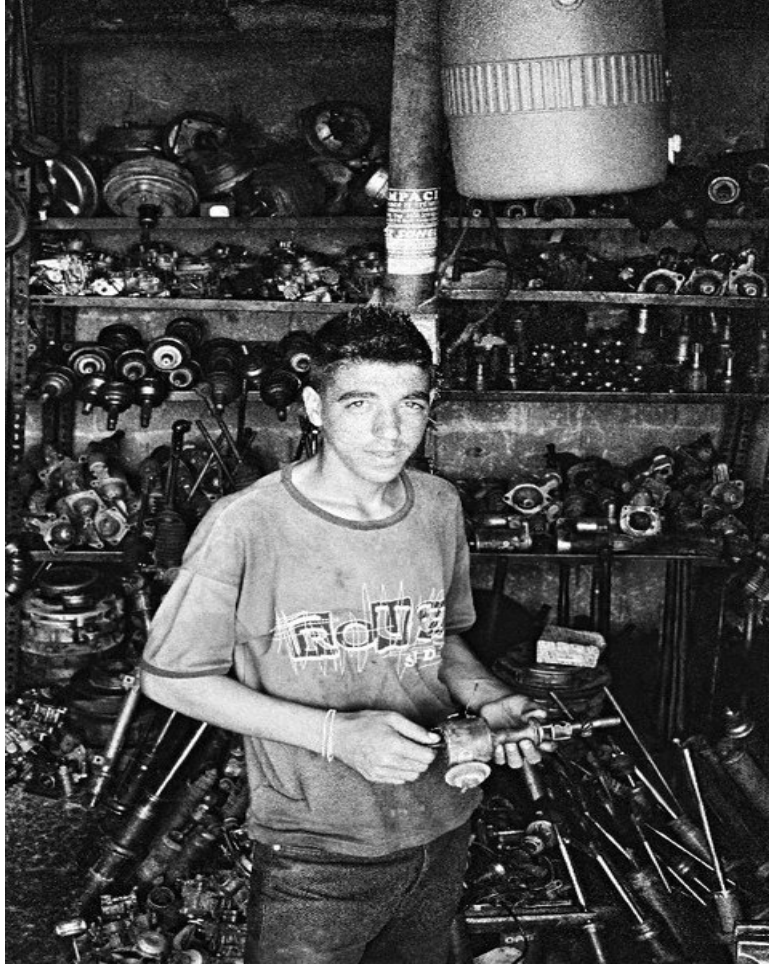

M. Emin AKKURT
İl Millî Eğitim Müdürü V.

OLUR
12/01/2010

Abdullah AYZAZ
Vali V.
Vali Yardımcısı

YOKSULLUĞA DAİR FOTOĞRAFLARA YANSIYANLAR

* Okul sonrası araba tamircisinde çalışan bir ğrenci

* Ailesi tarım işçisi olan bir öğrenci okul sonrası kardeşine bakarken

* Oyuncak alacak paraları olmadığı için buldukları bir oyuncak parçasını kendilerince onararak tekrar oynanabilir hale getirip onunla mutlu olan çocuklardan bir kare

* Hallerinin perişanlığı aşikar olan ama buna rağmen dünyaya gülerek bakan gözler

* Okuldan sonra şehrin kalabalık bir noktasında simit ve ayran satarak okul harçlığını kazanmaya çalışan bir öğrenci

* Yoksul bir ailenin akşam yemeğinden bir kare” O akşam yemekte makarna ve domates var. Bu gece ve çoğu zaman maalesef ekmeksiz yemek zorundalar. ”

* Aşevinden akşam yemeğini alan bir yaşlı teyze. Kendinden kaynaklanmayan ama yüzünden eksik olmayan bir utanma duygusu yansımış yüzüne.

* Yoksulluğun gözle görünür hale geldiği evlerden birinin banyosu

* Mutfakta ki buzdolabının içi bize durumlarını bariz bir şekilde anlatmakta

* Okul sonrası ayakkabı boyacılığı yaparak okul harçlığını çıkaran bir öğrenci

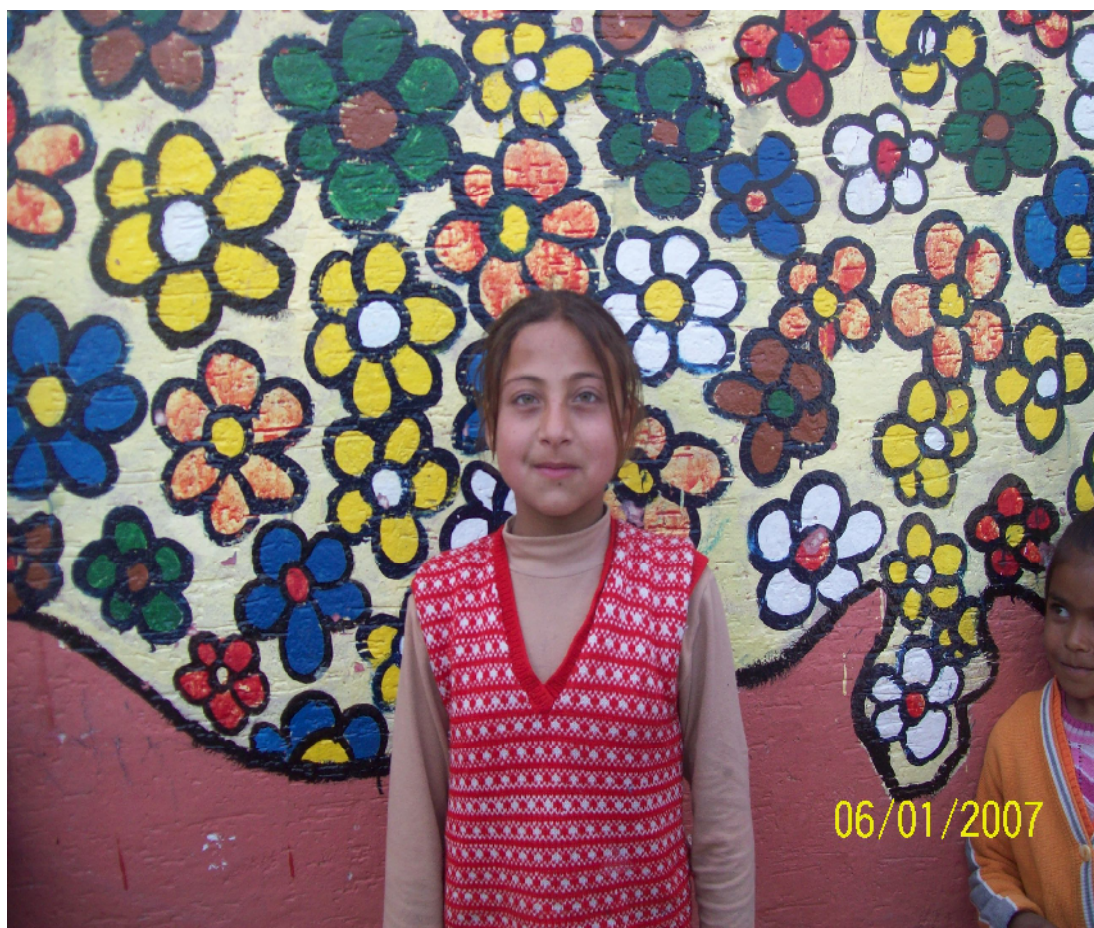
* Maddi imkansızlıklardan tadilatı yapılamayan evin içi rutubetten küflenmiş durumda

* Bir yaşlı anne ve evlenmemiş onla birlikte yaşama mücadelesi veren kızı

* Hurdacılıkla geçinen bir ailenin evinden bir görüntü

ÖZGEÇMİŞ

Emrah Patır 1984 yılında Hatay'ın Hassa ilçesinde doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Kilis'te tamamladıktan sonra 2000 yılında Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümüne 2 yıl devam etti ve çeşitli nedenlerden dolayı bu lisans eğitimini yarıda bıraktı ve 2003 yılında Gaziantep Üniversitesi Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümüne kayıt yaptırarak 2007 yılında bu bölümden ve eğitim fakültesinden derece ile mezun oldu. 2008 yılında Adıyaman Merkez Kızılcapınar İlköğretim Okulunda Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak çalışmaya başladı. 2009-2010 öğretim yılında Hatay'ın Reyhanlı ilçesi Hacı Seniha Hasan Bahadırlı İlköğretim Okulunda çalıştı. Ağustos 2010'dan bu yana Kilis Merkez Şehit Sakıp İlköğretim okulunda görevine devam etmektedir.

VITAE

Emrah Patır was born in Hassa, Hatay, in 1984. He completed his primary and secondary education in Kilis. Then in 2000, He continued the department of economics for two years in the faculty of the economics and administrative sciences of selcuklu university. Because of some reasons , he aborted this licence education. He registered the department of social studies education of the Rıfat Muallim teacher college of Gaziantep university in 2003. In 2007 ,he graduated from this department and teacher college with high degree . He started to work in Kızılcapınar Primary School, Adıyaman in 2008 as a social studies teacher. İn 2009-2010 academic year , he worked in Hacı Seniha Bahadır primary School in Reyhanlı, Hatay. He has worked in Şehit Sakıp Primary School ,Kilis since August of 2010.